

SIGMUND FREUD

KÜÇÜK HANS

-BEŞ YAŞINDA BİR OĞLANIN FOBİ ANALİZİ-

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

ALMANCA ASLINDAN ÇEVİREN: AHMET FIRAT

Genel Yayın: 5010

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüphanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüphanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamayacaktır.

23 Haziran 1941

Maarif Vekili

Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLÎ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

SIGMUND FREUD
KÜÇÜK HANS
BEŞ YAŞINDA BİR OĞLANIN FOBİ ANALİZİ

ÖZGÜN ADI
ANALYSE DER PHOBIE EINES FÜNFJÄHRIGEN KNABEN

ALMANCA ASLINDAN ÇEVİREN
AHMET FIRAT

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2018
Sertifika No: 40077

EDİTÖR
DEVİRİM ÇETİNKASAP

FREUD ÇEVİRİLERİ YAYIN DANIŞMA KURULU
Almanca aslından çevrilen metinlerle ilgili olarak aşağıda isimleri bulunan psikanalistlerden oluşan bir yayın kurulunun tavsiyelerine başvurulmuştur. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları olarak her birine teşekkür ederiz. Ayça Gürdal Küey, Banu Biyyükkal, Levent Kayaalp, Melis Tanık Sivri, Nilüfer Erdem, Pınar Padar.

DÜZELTİ
NEBİYE ÇAVUŞ

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM, KASIM 2020, İSTANBUL

ISBN 978-625-405-189-0 (CİLTLİ)
ISBN 978-625-405-188-3 (KARTON KAPAKLI)

BASKI-CİLT
DERYA MÜCELLİT SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
MALTEPE MAH. LİTROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/80-81 TOPKAPI
ZEYTİNBURNU İSTANBUL
Tel: (0212) 501 02 72 - (0212) 501 35 91 Faks: (0212) 480 09 14
Sertifika No: 40514

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskulttur.com.tr

HASAN
ÂLİ
YÜCEL

KLASİKLER
DİZİSİ

CCCXIII

SIGMUND FREUD

KÜÇÜK HANS

BEŞ YAŞINDA BİR OĞLANIN FOBİ ANALİZİ

ALMANCA ASLINDAN ÇEVİREN:
AHMET FIRAT

TÜRKİYE BANKASI

Kültür Yayınları

İçindekiler

Giriş.....	1
Hastalık Öyküsü ve Analiz.....	15
Epikriz.....	85
Dizinler.....	127

Analyse der Phobie eines fünfjährigen Knaben

İlk basım

1909 *Jahrbuch für psychoanalytische und psychopathologische Forschung*, 1 (1), s. 1-109.

Diğer Almanca Basımlar

1913 *Sammlung kleiner Schriften zur Neurosenlehre*, 3, Deuticke, s. 1-122.

1922 “Nachschrift zur Analyse des kleinen Hans”, *Internationale Zeitschrift für (ärztliche) Psychoanalyse*, 8 (3), s. 321.

1924 *Gesammelte Schriften*, c. 8, Internationaler Psychoanalytische Verlag, s. 129-263 ve s. 264-265.

1932 *Vier psychoanalytische Krankengeschichten*, Internationaler Psychoanalytische Verlag, s. 142-281 ve s. 282-283.

1941 *Gesammelte Werke*, c. 7, Imago, s. 243-377; ve c. 13, s. 431-432.

1969 *Studienausgabe*, c. 8, S. Fischer, s. 13-122 ve s. 123.

İngilizce Çeviriler

- 1925 *Analysis of a Phobia in a Five-Year-Old Boy*, çev. Alix ve James Strachey, *Collected Papers* içinde, c. 3, Hogarth Press, s. 149-287 ve 288-289.
- 1955 *Standart Edition* c. 10 (1925 tarihli çevirinin ufak değişiklikler ve ilave notlarla basılmış hali), s. 5-149.
- 2003 *Analysis of a Phobia in a Five-Year-Old Boy, The Wolf Man and Other Cases* içinde, çev. Louise Adey Huish, Penguin Classics, s. 3-122.

Fransızca Çeviriler

- 1928 *Analyse d'une phobie chez un petit garçon de 5 ans (Le Petit Hans)*, çev. M. Bonaparte, *Revue française de psychanalyse*, 2 (3), s. 411-538; aynı çevirinin tekrar basımı 1935, *Cinq psychanalyses* içinde, Paris Denoël & Steele ve 1954, *Cinq psychanalyses* içinde, Press Universitaire de France, s. 93-198.
- 2006 *Le Petit Hans*, çev. R. Lainé ve J. Sute-Cadiot, önsöz J. André, Press Universitaire de France; aynı çevirinin tekrar basımı, 2008, *Cinq psychanalyses* içinde.
- 2011 *Le Petit Hans. Analyse de la phobie d'un garçon à cinq ans*, çev. C. Cohen Skalli, önsöz S. Smirou, Payot, coll. "Petit Bibliothèque Payot".

Kısaltma Listesi

Freud'un başvurulan toplu eserleri

GS. = Freud, *Gesammelte Schriften* (12 cilt.), Leipzig, Viyana ve Zürih, Internationaler Psychoanalytischer Verlag, 1924-34.

GW. = Freud, *Gesammelte Werke* (17 cilt.), S. Fischer Verlag, Frankfurt am Main, 1940-52.

SE. veya *Standard Ed.* = Freud, *The Standard Edition of the Complete Psychological Works* (24 cilt.), Londra: The Hogarth Press, 1953-74

SA. = Freud, *Studienausgabe* (11 cilt), S. Fischer Verlag, Frankfurt am Main, 1969-75.

OCF. P. = Freud, * uvres compl tes de Freud/Psychanalyse* (21 cilt), Paris, Presses Universitaires de France, 1988.

OC. = Freud, *Obras completas* (24 cilt.). Amorrortu editores Buenos Aires, 1978-1993.

Bu  eviride geçen diğer kısaltmalar

<i>Fortschr. Med.</i> ,	<i>Fortschritte der Medizin</i>
<i>Int. Z. Psychoanal.</i> ,	<i>Internationale Zeitschrift für</i> <i>(�rztliche) Psychoanalyse</i>
<i>Jb. sex. Zwischenst.</i> ,	<i>Jahrbuch für sexuelle</i> <i>Zwischenstufen</i>
<i>Med. Klinik.</i> ,	<i>Medizinische Klinik</i>

Bu Türkçe basımda Almanca orijinal metin olarak ve dipnotlandırmalarda *Gesammelte Werke* esas alınmış, sayılan diğer baskılara da gerekli görüldüğünde başvurulmuştur.

Türkçe basıma has notların hepsi köşeli parantez içinde verilmiştir.

I

Giriş

İlerleyen sayfalarda sunacağımız, oldukça genç bir hastaya ait olan hastalık ve iyileşme öyküsü tam anlamıyla benim gözlemlerime dayanmıyor. Gerçi bütün tedavi planını ben yönettim ve bir defalığına oğlanla görüşerek şahsen işin içine dahil de oldum, ama tedaviyi çocuğun babası uyguladı. Tuttuğu notları yayımlanması amacıyla bana teslim ettiği için kendisine teşekkür borçluyum. Ancak babanın katkıları bunun da ötesine geçiyor: Ondan başka hiç kimse çocuğu okuyacağınız türden itiraflara yöneltmeyi başaramazdı. Beş yaşındaki oğlunun ifadelerini yorumlamasını mümkün kılan özel bilgilerin yokluğunda, bu denli nazik yaştaki bir çocuğun psikanaliziyle ilgili teknik zorlukların üstesinden gelinemezdi. Babalık ve hekimlik otoritelerinin bir kişide toplanması ve hem bilimsel hem de şefkatli bir ilginin onun şahsında birleşmiş olması, yöntemin sadece bu örnekte, başka türlü münasip olmayacak biçimde uygulanmasını mümkün kıldı.

Bu gözlemlerin özel değeri esasında şurada yatıyor: Yetişkin bir nevrotiği psikanalizle tedavi eden hekim, ruhsal yapının örtülerini uyguladığı tedaviyle teker teker kaldırdığında, nihayet, çocuk cinselliği üzerine kimi varsayımlara ulaşır ve sonraki yaşlarda ortaya çıkacak bütün nevrotik

semptomların itici güçlerini çocuk cinselliğinin bileşenlerinde bulduğuna inanır. Bu varsayımları 1905'te yayımlanan *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme* adlı kitabımda ortaya koymuştum ve meslek dışından insanlara fazlasıyla tuhaf gelen bu varsayımların psikanalistler için kaçınılmaz olduğunun farkındayım. Öte yandan, bu temel önermelerin daha doğrudan, daha kısa yoldan elde edilmiş kanıtlarını görme isteğini bir psikanalist dahi kendisine itiraf edecektir. Bütün insanlarda ortak, nevrotiklerde ise daha belirgin veya çarpık olduğunu iddia ettiğimiz ve yetişkinlerde güçbela ortaya çıkarabildiğimiz cinsel heyecanları ve arzu oluşumlarını çocukta dolaysız bir şekilde bütün tazeliğiyle gözlemlemek hiç imkânsız olabilir mi?

Bu niyetle, öğrencilerimi ve dostlarımı yıllardır, çocukların çoğu kez maharetle göz ardı edilen veya kasten inkâr edilen cinsel yaşamı hakkında gözlemler biriktirmeye özendiriyorum. Bu çağrılarım sonucu elime ulaşan malzemeler arasında Küçük Hans ile ilgili gelmekte olan haberler kısa zamanda çok ayrıcalıklı bir yer edindi. En yakın destekçilerimden olan anne ve babası, ilk çocuklarına, sadece erdemli biri olarak kalmasını sağlayacak kadar ve ancak mecburiyet halinde baskı uygulayacakları konusunda anlaşmaya varmışlardı. Çocuk neşeli, iyi huylu ve zeki olduğundan, onun kendini çekinmeden, serbestçe ifade ederek büyümesini sağlama çabası yolunda gitti. Birazdan babanın Küçük Hans hakkında tuttuğu notlarını bana ulaştırıldıkları şekliyle aktaracağım. Bir çocuğun dünyasına özgü saflığı ve doğrudanlığı adaba uydurmak amacıyla bozacak her tür müdahaleden de elbette uzak duracağım.

Hans hakkındaki ilk raporlar daha üç yaşında bile olmadığı döneme ait. Hans o sıralar çeşitli sözleri ve sorularıyla, bedeninin “çiş-yapar” diye nitelendirmeye alışkın olduğu parçasına yoğun ilgisini dile getiriyordu. Bir gün annesine şu soruyu yöneltmiş:

Hans: “Anne, senin de çış-yaparın var mı?”

— Elbette. Neden?

— Öylesine, aklıma geldi.

Aynı yaşta, bir ara ahırdaki ineğin sağılmasına şahit olur.
“Bak çış-yapardan süt geliyor.”

Daha ilk gözlemler bile, Küçük Hans’ın önümüze sereceği şeylerin pek çoğunun, hatta büyük kısmının çocuk cinselliğinin gelişimi açısından tipik olacağı beklentisini uyandırır. Vaktiyle, dişi cinsiyetten birinde erkeklik organını emme düşüncesine rastladığımızda öyle çok da dehşete düşmememiz gerektiğini öne sürmüştüm.¹ Bu nahoş uyarımın anne memesini emmekten türemek gibi çok zararsız bir kökeni vardır: Doğal olarak anne memesini, şekli ve bulunduğu yer bakımından da penisi çağrıştıran inek memesi bu durumda uygun bir köprü işlevi görür. Küçük Hans’ın bu keşfi söz konusu eserdeki yaklaşımımın son bölümünü doğruluyor.

Ancak, Hans’ın çış-yaparına olan merakı salt kuramsal bir merak değil. Tahmin edileceği üzere bu merak onu uzvuna dokunmaya da sevk eder. Üç buçuk yaşındayken annesi tarafından eli penisinde görülür. Annesi onu şöyle azarlar: “Bir daha yaparsan, Dr. A’yı çağırırım, o da çış-yaparını keser. O zaman neyle yapacaksın çışını?”

Hans: “Popomla.”

Henüz bu soruyu suçluluk duymadan yanıtlamaktadır ama bu vesileyle –hep bir ağızdan şiddetle kendilerinde bulunduğu karşı çıksalar da çoğu kez nevrotiklerin analizinden çıkarsadığımız– “kastrasyon kompleksini” edinmiş olur. Bu etkenin çocuk gelişimindeki anlamı üzerine söylecek çok önemli şeyler var. “Kastrasyon kompleksi” mitolojide (hem sadece Yunan mitolojisinde de değil) gözle görülür izler bırakmıştır. Bu kompleksin oynadığı role *Rü-*

1 Bruchstück einer Hysterie-Analyse (1905e) [GW, V, s. 212; *Standard Ed.*, VII, s. 52; *OCF P*, VI, s. 232].

yaların Yorumu'nun² bir yerinde ve ayrıca başka yerlerde değinmiştim.³

Yine yaklaşık aynı yaşta (üç buçuk yaş) Schönbrunn Hayvanat Bahçesi'ndeki aslan kafesinin önünde coşkuyla "Aslanın çiş-yaparını gördüm!" diye bağırır. Hayvanlar, mit ve masallardaki önemlerini büyük oranda, meraklı küçük insan yavrularına genital bölgelerini ve onların cinsel işlevlerini açıkça göstermelerine borçludur. Bizim Hans'ın cinselliğe duyduğu merak da su götürmez, ama bu merak onu aynı zamanda araştırmacı kılar, ona gerçek anlamda kavramsal bilgiler bahşeder.

Yine bir gün, üç yaş dokuz aylıkken, tren istasyonundaki lokomotiften su döküldüğünü görür. "Bak, lokomotif çişini yapıyor. Onun çiş-yaparı nerede?"

Bir süre sonra düşünceli bir şekilde ekler: "Köpek ve atın çiş-yaparı var, masayla sandalyenin yok." Böylelikle, canlıları cansız nesnelerden ayıran temel özelliklerden birinin farkına varır.

2 İkinci baskısında s. 385, 7. bas. s. 456. [*Die Traumdeutung* GW, II-III, s. 624; *Standard Ed.*, 5, 619; *OCEP*, IV, s. 674]

3 [1923'te eklenen not] Kastrasyon kompleksi kuramı o zamandan bu yana Lou Andreas, A. Störcke, F. Alexander vd. katkılarıyla daha da geliştirildi. Annenin memesini her geri çekişinde bebeğin bunu kastrasyon, yani bedeninin kendisine ait önemli bir parçasının kaybı olarak hissettiği, mutad dışkılamayı da başka şekilde değerlendiremeyeceği; ve yine o ana kadar kendisiyle bir olunan anneden ayrılma olarak doğumun bütün kastrasyonların prototipi olduğu öne sürüldü. Kompleksin kökünde bunların da bulunduğunu onaylamakla beraber, kastrasyon kompleksi teriminin, penisin kaybına bağlı uyarılma ve etkilerle sınırlandırılması gerektiği yönündeki itirazımı bildirdim. Yetişkin analizinde kastrasyon kompleksinin şaşmaz mevcudiyetine ikna olmuş kişilere, kompleksi rastlantısal ve en nihayetinde çok da yaygın olmayan bir tehdide dayandırmak kuşkusuz müşkül görünecektir. Ve bu kişiler, çocuğun bu tehdidi gerçekten de rastlamakta zorlanmadığımız küçük imalardan yola çıkarak kendisinin kurguladığını varsaymak durumunda kalacaklardır. Kompleksin evrensel biçimde mevcut derin köklerini araştırma çabasının ardında yatan saik de budur. Küçük Hans vakasında, anne ve babası tarafından fobisinin henüz oluşmadığı bir zaman diliminde kastrasyon tehdidinin rapor edilmiş olması, bu sebeple daha da değerli hale gelmektedir.

Bir şeyi öğrenme merakı ile cinsel merak birbirinden ayrılamaz görünmektedir. Hans'ın merakı ise özellikle anne ve babası üzerinde yoğunlaşır.

Hans, üç yaş dokuz aylık: "Baba, senin de çiş-yaparın var mı?"

— Evet, tabii ki.

— Sen soyunduğunda onu hiç görmedim ama.

Başka bir seferinde uyumadan önce soyunan annesini meraklı gözlerle seyretmektedir. Annesi sorar: "Neye bakıyorsun öyle?"

Hans: "Senin de çiş-yaparın var mı diye bakıyordum sadece."

— Tabii, bilmiyor muydun ki?

— Hayır. Büyük olduğun için çiş-yaparın atıncı kadardır sanmıştım.

Küçük Hans'ın bu beklentisini bir yere kaydedelim; önemi daha sonra ortaya çıkacak.

Gelgelelim Hans'ın hayatındaki en önemli olay, kendisi tam üç buçuk yaşındayken (Nisan 1903-Ekim 1906) kız kardeşi Hanna'nın doğmasıdır. Bu olay karşısında takındığı tutum babası tarafından hemen not edilmiştir:

Sabah 5'te doğum sancılarının başlamasıyla birlikte Hans'ın yatağı yan odaya taşındı. Bu odada saat yedide uyandı ve doğum sancısıyla inleyen annesinin sesini işitti. Bunun üzerine, "Annem niye öksürüyor?" diye sordu. Biraz durakladıktan sonra ekledi: "A tabii, leylek kesin bugün gelecek."

Ona son günlerde leyleklerin bir kız veya erkek bebek getireceği sıklıkla söylenmişti. O da bu alışılmadık iniltileri haklı olarak leyleğin gelişi ile ilişkilendirdi. Hans daha sonra mutfağa götürüldü. Salonda doktor çantasını görünce "Bu ne?" diye sordu. "Çanta," yanıtını alınca, kendinden emin, "Leylek bugün geliyor," dedi. Doğum bittikten sonra ebe mutfağa geldi. Hans, ebenin çay hazırlanmasını istediğini duyunca "Haa, annem öksürdüğü için çay içecek," dedi. Hans sonra odaya çağrıldı ama annesine değil hâlâ orada bulunan kanlı kaplara baktıktan sonra şaşkın şaşkın kanlı leğeni işaret edip: "Benim çiş-yaparımdan kan gelmiyor ama," dedi.

Hans'ın bu konudaki ifadelerinin tamamı, vaziyetteki olağandışılığı leyleğin gelişyle irtibatlandırdığını gösteriyor. Gördüğü her şey karşısında kuşkulu, gergin bir ifade takınıyor ve *hiç şüphesiz, leyleğe karşı ilk güvensizlik içinde yer etmeye başlıyor.*

Yeni gelen kardeşini çok kıskanıyor ve biri bebeği övdüğünde, güzel bulduğunda vs. hemen küçümser tavırla “Daha dişleri bile yok ki,”⁴ diyor. Bebeği ilk gördüğünde konuşamamasına çok şaşırması ve dişleri olmadığı için konuşamadığını düşünmüştü. İlk günlerde doğal olarak fazlaca ihmal edilen Hans aniden bademcik iltihabı geçirdi. Ateşler içindeyken “Ama ben kız kardeş istemiyorum!” dediği duyuldu.

Yaklaşık 6 ay sonra kıskançlığı atlatıp, üstünlüğünün farkında, müşfik bir abi oldu.⁵

Hans kısa süre sonra bir haftalık kız kardeşinin yıkanışını izlerken “Ama onun çiş-yaparı henüz küçük,” dedi ve teselli eder gibi ekledi: “Büyüyünce çiş-yaparı da büyüyecek.”⁶

4 Yine tipik bir davranış. Kız kardeşinden sadece iki yaş büyük başka bir çocuk da onun övüldüğü benzer durumlarda kendini savunurcasına, öfkeyle “Çok küçük! Çok küçük!” diye bağırıyordu.

[Almancası “zu k(l)lein, zu k(l)lein”. Çocuk söyleyişiyle l harfi telaffuz edilmediğinde “kein” olarak duyulduğu için l harfi parantez içinde yazılmıştır. “Kein” olumsuzlamaya yarayan bir tanımlıktır—e.n.]

5 Biraz daha büyük bir başka çocuk da yeni doğan erkek kardeşini “Leylekler onu geri götürsün,” sözleriyle karşılıyordu. *Rüyaların Yorumu*’nda değer verilen akrabaların ölümü hakkında yazdıklarımla karşılaştırınız. (s. 173 vd., 8. Baskı.) [GW, II-III, s. 254-278; *Standard Ed.*, 4, 248 vd., *OCEP*, IV, s. 288-312]

6 Bebek yaştaki kız kardeşlerinin bedenlerini ilk defa meraklı gözlerle seyretme fırsatı bulduklarında başka iki çocuğun da durumu aynı sözcüklerle ifade ettikleri ve aynı beklentilerle aynı yargılara vardıkları bana bildirilmişti. Çocuk idrakindeki bu erken bozulma insanı hayrete düşürecek cinsten. Bu minik araştırmacılar gerçekten gördüklerini, yani ortada çiş-yapar diye bir şey olmadığını neden saptayamıyorlar? Ancak, Küçük Hans’ımızın kusurlu algısının nedenini tümüyle açıklayabiliriz. Onun titiz bir tümevarımla her canlının cansız nesnelerin aksine bir çiş-yapara sahip olduğuna ilişkin genel bir yargıya vardığını, haklarında gözlem yapma imkânı bulamadığı kişilerle ilgili olarak da annesinin verdiği onaylayıcı bilgilerle bu kanaatinin pekiştiğini biliyoruz. Bu nedenle Hans, küçük kız kardeşini bir defa gözlemledi diye, hiç de daha önce vardığı sonuçlardan vazgeçebilecek durumda değildir. Şu yargıya varır: Kız kardeşinin çok küçük de olsa bir çiş-yaparı var, ama büyüdüğünde bir atnki kadar büyük olacak.

Aynı yaşta (üç yaş ve dokuz aylıkken) bir rüyasını ilk kez öykülen-
direrek aktardı: “Bugün uyuduktan sonra sandım ki Gmunden’de Ma-
riedl’ ile beraberim.” Mariedl ev sahibimizin Hans’la sık sık oynayan
13 yaşındaki kızı.

Babası rüyayı annesinin yanında anlatırken Hans onu şöy-
le düzeltir: “Mariedl’le birlikte değil, Mariedl’le baş başa.”

Burada şu notu da eklemeliyiz:

Hans 1906 yazında gün boyu ev sahibinin çocuklarıyla vakit ge-
çirdiği Gmunden’deydi. Gmunden’den ayrıldığımızda vedalaşmanın
ve şehre taşınmanın ona zor geleceğini düşünmüştük. Hayrettir, öyle
olmadı. Bu değişime çok sevinmiş ve birkaç hafta Gmunden’den çok
az söz etmişti. Ancak haftalar geçtikçe orada geçirdiği zamanla ilgili
gittikçe artan sıklıkla, canlı ve renkli anılar canlanmaya başladı. Yak-
laşık 4 haftadır bu anıları fanteziler şeklinde geliştiriyor. Berta, Olga
ve Fritzl ile beraber oynadığını hayal ediyor; yanındalarmış gibi on-
larla konuşuyor ve bu şekilde saatlerce oyalanabiliyor. Artık bir kız

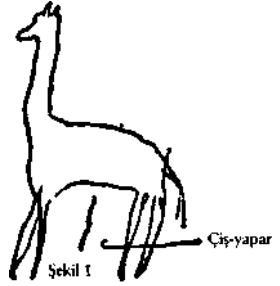
Küçük Hans’a itibarını iade etmek için bir adım daha atmak istiyoruz.
Kendisi aslında Wundt ekolüne bağlı bir filozoftan daha kötü bir iş
çıkarmıyor. Wundtçular için bilinç nasıl ki ruhsallığın asla eksik olma-
yan bir karakteri ise, Hans için de çış-yapar bütün canlıların olmazsa
olmaz alameti farikasıdır. Bilinçte karşılığı hiçbir şekilde bulunamayan
ama bize varlığı konusunda çıkarım yapmaktan başka yol bırakmayan
(yani haklarında hiçbir şey bilmediğimiz halde çıkarsamak zorunda
kaldığımız) ruhsal süreçlerle karşılaştığında Wundtçu bir filozof bun-
ları bilinçdışı ruhsal süreçler değil de, *bulanık-bilinçli* süreçler olarak
adlandırır. Yani çış-yapar henüz çok küçüktür! Üstelik bu karşılaştı-
rma üstünlük yine de minik Hans’tadır. Zira, çocuk cinselliği üzerine
yapılan araştırmalarda sıkça görüldüğü gibi burada da hatanın ardında
bir parça doğru bilgi saklıdır. Küçük kızın da büyümeyip güdük kalsa
da klitoris diye adlandırdığımız küçük bir çış-yaparı bulunmaktadır.
Krş. “Çocuksu Cinsellik Kuramları Hakkında” adlı küçük çalışmam
(1908c) [“Über infantile Sexualtheorien”, GW, VII; Standart Ed., 9,
OCEP, VIII; ayrıca bkz. *Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie*’deki
ikinci deneme, GW, V; Standart Ed., 7, s. 194 vd., OCEP, VI].

7 [Mariacık anlamında. Hans arkadaşlardan söz ederken isimlerini her za-
man, sevgi ifade eden küçültme ekiyle kullanıyor –e.n.]

kardeşi olduğundan beri nasıl çocuk sahibi olunduğu meselesi kafasını kurcalıyor olmalı ki, Berta ve Olga'ya "çocuklarım" diyor. Bir kere sinde şöyle ilave etti: "Çocuklarım Berta ve Olga'yı da leylek getirdi." Gmunden'den altı ay uzak kalmasından sonra gördüğü bu rüyayı Gmunden'e gitmeyi özlediği şeklinde anlamak gerektiği açık.

Babaya göre durum bu. Ben daha şimdiden, Hans'ın "leylek getirdi" dediği çocuklara ilişkin ifadeleriyle, içinde yer etmiş bir kuşkuya yüksek sesle itiraz ettiği tespitinde bulunacağım. Neyse ki, babası sonradan beklenmedik bir değer arz edecek bazı şeyleri not etmiş.

Son zamanlarda sık sık Schönbrunn'a giden Hans için bir zürafa çiziyorum. Bana "Çiş-yaparnı da çiz ama," diyor. "Sen kendin çiz," dediğimde zürafa resmine (görseldeki) çizgiyi ekliyor. Önce kısa bir çizgi çiziyor. Sonra "Çiş-yapar daha uzundur," diyerek çizgiyi biraz daha uzatıyor.

Hans'la birlikte idrarını yapmakta olan bir atın yanından geçiyoruz: "Atın çiş-yaparı benimki gibi alta," diyor.

Üç aylık kız kardeşini yıkanırken gördüğünde üzüntüyle şöyle diyor: "Mini minnacık bir çiş-yaparı var."

Kendisine oynaması için verilen oyuncak bebeğin giysilerini çıkarıyor. Dikkatle bakıp "Ama bunun çiş-yaparı çok küçük," diyor.

Hans'ın [canlı ve cansızlar arasındaki farka dair] yaptığı keşifte ısrar etmesinin bu formülle mümkün olabildiğini görmüştük (krş. s. 4). Her araştırmacı arada bir yanılgıya düşme tehlikesi yaşayabilir; ama aşağıdaki örnekte Hans'ın başına geldiği gibi, yanılmakla kalmayıp dildeki bir kullanımı da hatasına mazeret olarak gösterebiliyorsa, bir teselli

bulabilir. Nitekim Hans resimli kitabında bir maymun gördüğünde yukarı kıvrılmış kuyruğuna⁸ işaret ederek “Baba bak, çış-yapar,” der.

Çış-yapara ilgisi sebebiyle tümüyle kendine göre bir oyun da icat etmiştir.

Antrede tuvalet ve karanlık bir odunluk var. Hans bir süredir bu odunluğa giderken “Tuvaletime gidiyorum,” diyor. Karanlık odada ne yapıyor diye bir kere içeri baktığımda çış-yaparını göstererek “Çış yapıyorum,” dedi. Yani “tuvaletçilik oynuyordu.” Burada oyun olan şey, sadece çış yapıyormuş pozu takınması değil, daha kolay olduğu halde tuvalete değil de “benim tuvaletim” dediği odunluğa gitmesi.

Cinsel yaşamının sadece otoerotik yönlerini dikkate alırsak Hans’a haksızlık etmiş oluruz. Diğer çocuklarla olan sevgi ilişkileriyle ilgili babasının aktardığı ayrıntılı gözlemlerden, tıpkı yetişkinler gibi Hans’ın da bir “nesne seçiminde” bulunduğu sonucu çıkıyor. Elbette kayda değer bir değişkenlik ve çokeşliliğe yatkınlık da var kendisinde.

Kışın (3 yaş 9 aylıkken) Hans’ı buz pateni pistine götürdüm ve iş arkadaşım N.’nin ikisi de yaklaşık 10 yaşlarında olan kızlarıyla tanıştırdım. Hans, olgunluklarının şuuru içerisinde ve küçümser bir gözle, bir bacaksıza bakar gibi kendisine bakan kızların yanına oturdu ve onlara büyük bir hayranlıkla baktı, ama kızlar oralı olmadılar. Hans buna rağmen onlardan “benim kızlar” diye bahsediyor. “Benim kızlar nerede kaldı?”, “Benim kızlar ne zaman geliyor?”, “Buz pistine benim kızların yanına tekrar ne zaman gideceğim?” gibi sorularla birkaç hafta boyunca bana işkence etti.

Şimdi dört yaşında olan Hans’ın beş yaşındaki erkek kuzeni bizde misafir. Hans ona aralıksız sarılıyor. Yine bir keresinde ona şefkatli bir şekilde sarılırken “Seviyorum ama seni,” dedi.

8 [Schwanz: Kuyruk. Almancada halk arasında penis anlamında kullanılmaktadır -ç.n.]

Bu, eşcinselliğin Hans'ta karşılaştığımız ilk izidir ama sonuncusu değildir. Küçük Hans'ımız bir kötülük timsali âdeta!

Hans dört yaşındayken yeni bir eve taşındık. Mutfağın küçük balkona açılan bir kapısı vardı, oradan iç avlunun karşısındaki dairenin içi görülebiliyordu. Hans bu dairede yedi-sekiz yaşlarında bir kızın yaşadığını keşfetti. Balkona açılan kapının eşiğinde kıza hayranlığını göstermek için saatlerce oturuyordu. Özellikle de kızın okuldan döndüğü vakit olan öğleden sonra saat dört civarında onu odada tutmak veya gözetleme noktasından ayırmak imkânsızdı. Bir defasında kız her zamanki saatte pencerede görünmeyince Hans huzursuzlandı ve "Kız ne zaman gelecek?", "Nerde kız?" gibi sorularla ev sakinlerini canından bezdirdi. Kız tekrar görüldüğünde mest oldu ve gözlerini karşı binadan ayırmadı.

Bu "uzaktan sevmedeki"⁹ yoğunluk Hans'ın erkek veya kız arkadaşının olmamasıyla açıklanabilir. Diğer çocuklarla yeterince vakit geçirmesi kuşkusuz bir çocuğun normal gelişimi için gereklidir. Hans bu fırsatı kısa süre sonra (dört buçuk yaşındayken) yaz tatili için Gmunden'e taşındığımızda elde etti. Oradaki evimizde Hans'ın oyun arkadaşları ev sahibinin çocuklarıydı: Franzl (yaklaşık 12 yaşında), Fritzl (8 yaşında), Olga (7 yaşında), Berta (5 yaşında). Bundan başka bir de komşu çocukları: Anna (10 yaşında) ve biri 9 diğeri 7 yaşında adlarını unuttuğum iki kız. En gözde arkadaşı sıklıkla sarıldığı ve sevgi gösterilerinde bulunduğu Fritzl. Bir seferinde "Kızlardan hangisini seviyorsun en çok?" diye sorulduğunda "Fritzl'i,"¹⁰ diye yanıtlamıştı. Hans ayrıca kızlara agresif, erkeksi ve fethedici bir tavırla yaklaşıyor, sarılıp öpüp duruyordu; özellikle de Berta'nın çok hoşuna gidiyordu bu. Berta bir akşam odadan çıktığında Hans boynuna sarılarak çok şefkatli bir ses tonuyla "Berta çok tatlısın," dedi, ama bir yandan da diğerlerini öpmekten, onlara sevgisini göstermekten geri

9 W. Busch: *Und die Liebe per Distanz/Kurzgesagt, mißfällt mir ganz*. [Hiç hazzetmem hakikaten/uzaktan sevmelerden.]

10 [Bir erkek ismi olan Frederick'in küçültme eki almış halidir -ç.n.]

kalmıyordu. Ev sahibimizin onunla oynayan 14 yaşındaki diğer kızı Mariedl'den de hoşlanıyordu. Bir akşam yatağına götürüldüğünde annesine "Mariedl de yanımda uyusun," dedi. Annesinin "Olmaz," şeklindeki yanıtına "Öyleyse babayla veya anneye uyusun," diye karşılık verdi. Annesinin "O da olmaz, Mariedl kendi anne babasıyla uyumalı," demesi üzerine diyalog şöyle gelişti:

Hans: "Madem öyle aşağıya Mariedl ile birlikte uyumaya gidiyorum ben."

Annesi: "Aşağıda uyumak için anneciğini bırakacak mısın gerçekten?"

— Yo, sabah kahvaltı ve tuvalet için yine yukarı geleceğim.

— Gerçekten anneni ve babanı bırakıp gideceksen ceketini ve pantolonunu al da git, haydi güle güle!" Hans bunun üzerine gerçekten elbiselerini aldı ve Mariedl'le uyumak için merdivenlere doğru yürüdü, ama tabii ki durduruldu.

("Mariedl bizde uyusun" isteğinin arkasında elbette başka bir istek saklı: Kendisiyle beraber olmaktan mutlu olduğu Mariedl'in aileden biri olmasını istiyor. Annesi ve babası çok sık olmasa da Hans'ı yataklarına alıyorlardı ve bu birlikte yatma hiç kuşkusuz onda erotik duygular uyandırmıştır, aynı şekilde Mariedl'le uyuma isteğinin de erotik bir anlamı vardır. Annesi babasıyla aynı yatakta yatmak her çocuk için olduğu gibi Hans için de erotik uyarım kaynağıdır.)

Bizim Küçük Hans eşcinsel heveslerine rağmen annesinin meydan okumasına karşı gerçek bir erkek gibi davranmıştı.

Bir başka olayda daha Hans annesine "O kızla yatmayı çok istiyorum," demişti. Tam bir yetişkin âşık gibi davrandığından bu olay bizi çok eğlendirmişti: Öğlen yemeğimizi yediğimiz lokantaya birkaç gündür, Hans'ın görür görmez âşık olduğu sekiz yaşlarında güzel bir kızcağız geliyordu. Hans kızı çaktırmadan süzmek için oturduğu sandalyede habire arkasına bakıp duruyordu. Yemeğini yedikten sonra flörtleşmek için kızın yanına gidiyor, ama kendisine bakıldığını görünce

kızarıyordu. Kız, Hans'ın bakışlarına karşılık verince de Hans hemen utanarak yüzünü başka tarafa çeviriyordu. Bu hareketleri tüm lokantada müşterilerinin eğlencesi oluyordu doğal olarak. Her gün lokantaya giderken "O kız da bugün orada olur mu sence?" diye soruyordu. Kız geldiğinde ise aynı durumdaki yetişkin erkekler gibi kıpkırmızı oluyordu. Bir keresinde neşe içinde gelip kulağıma şöyle fısıldadı: "Kızın nerede kaldığını biliyorum. Şu-şu yerde onu merdivenleri çıkarken gördüm." Evdeki kızlara saldırgan bir tutum sergilerken, bu sefer platonik aşktan mustarip bir hayran gibi davranmaktaydı. Bunun sebebi belki de evdeki kızların köylü çocuklar olmaları, bu küçükhanımın ise görgülü olmasıydı. Bir defasında onunla yatmak istediğini söylediğine daha önce değinmiştik.

Hans'ı bu kıza olan aşkı sonucu içine düştüğü ruhsal gerginlik halinde bırakmak istemediğimden, kızla tanışmasına aracı oldum ve minik kızı Hans'ın öğle uykusundan sonra gelmek üzere bahçemize davet ettim. Hans kızın gelmesini beklerken fazla heyecanlandığı için ilk kez öğle uykusunu uyuyamadı, huzursuz bir şekilde yatakta dönüp durdu. Annesinin "Niye uyumuyorsun? Kızı mı düşünüyorsun yoksa?" diye sorması üzerine sevinç içinde "evet" diye yanıtladı. Lokantadan dönüşte evde herkese "Bugün benim kız bize geliyor biliyor musun?" diye anlatıp durdu. 14 yaşındaki Mariedl'in dediğine göre Hans "Sence beni sevecek mi? Onu öptüğümde bana bir öpücük verecek mi?" gibi sorular sorup durmuş. Ama öğleden sonra yağmur yağınca ziyaret de suya düştü, Hans, Berta ve Olga ile teselli buldu.

Yaz tatilinden kalma başka gözlemler ufaklıkta birçok yeni gelişme olduğunu düşündürüyor:

Hans dört yaş üç aylık. Bugün annesi Hans'ı hergün yaptığı gibi yıkadı, ardından da kurulayıp pudraladı. Annesi onu pudralarken penisine dokunmamaya özen gösterince Hans sordu: "Parmağını neden oraya götürmüyorsun?"

Annesi: "Çünkü edepsizlik olur."

— Edepsizlik mi? O nedir? Niye ki?

— Çünkü ayıp olur.

Hans (gülerek): Hoş ama!¹¹

Bizim Hans'ın o sıralar gördüğü bir rüyası annesine karşı sergilediği bu cüretkârlığıyla çok bariz tezat oluşturur. Çocuğun çarpıtma ile tanınmaz hale gelen ilk rüyasıdır bu. Neyse ki babası, keskin zekâsıyla rüyayı çözmeyi başarmıştır.

Hans, dört yaş üç aylık. Rüya. Bu sabah Hans geldi ve şunları anlattı: “Bu gece şöyle düşündüm: *Biri ‘Kim bana gelmek ister?’ dedi. Ardından biri, ‘Ben’ dedi. O zaman ona çişini o yaptırsın.*”

Konuya ilişkin sorulan sorular bu rüyanın görsel karakterde olmadığını, rüyanın tümüyle *işitsel tipte*¹² olduğunu ortaya koymaktadır. Hans birkaç gündür ev sahibinin çocuklarıyla, özellikle Olga (7 yaşında) ve Berta'yla (5 yaşında) grup oyunları oynuyordu. Bunlardan biri de rehinden kurtarma oyunuydu. (A: Elimdeki rehin kime ait? B: Bana. Ardından B.'nin ne yapacağına karar veriliyor.) Rüya bu oyuna göre kurulmuş, ama bir farkla, Hans rehin sahibinin her zamanki gibi öpmeyle veya tokatla değil çiş yapmayla cezalandırılmasını arzuluyor. Daha doğrusu şöyle: Biri ona çişini yaptırmalı. Hans'a rüyayı bir kere daha anlattırıyorum; aynı sözcüklerle anlatıyor ama bu kez “ardından biri” yerine “ardından o (kız)” diyor. Bu “o (kız)” ile kastettiğinin birlikte oynadığı Berta veya Olga olduğu açık. Öyleyse rüya şu anlama geliyor: “Kızlarla rehincilik oynuyorum. Kim bize gelecek diye soruyorum. O (Berta veya Olga) ‘Ben’ diye yanıtlıyor. Bunun üzerine bana çişimi yaptırması gerekiyor.” (Yani idrarını yapmasına yardımcı olması; belli ki bu Hans'ın hoşuna gitmektedir.)

11 Benzer bir ayartma girişimini, çocuk mastürbasyonuna inanmak istemeyen kendisi de nevrotik bir anne, üç buçuk yaşındaki kızı ile ilgili aktarmıştı. Ufaklık için külot diktirmiş ve külotun rahat adım atmayı önleyecek kadar dar olup olmadığını kontrol etmek için eliyle baldırın iç tarafından yukarıya doğru dokunurken ufaklık bacaklarıyla annesinin elini kısıtırıp “Anne elini orda tut, çok güzel oluyor,” demişti.

12 [Metinde Fransızcası, *type auditif* geçmektedir –e.n.]

Pantolonunun açılıp penisi dışarı çıkartılarak çiş yaptırılmasının Hans'a haz verdiği açıktır. Gezintilerde genellikle bu konuda çocuğa yardımcı olan babasıdır. Bu da eşcinsel eğilimin babada sabitlenmesi fırsatını doğurmaktadır.

Daha önce aktardığım gibi, iki gün önce genital bölgesi annesi tarafından yıkanıp pudralanırken ona “Neden parmaklarını oraya götürmüyorsun?” diye sormuştu. Dün de çişini yapmaya götürürken benden ilk kez, kimse görmesin diye onu evin arkasına götürmemi istedi ve “Geçen sene çişimi yaparken Berta ve Olga beni seyretti,” diye ekledi. Kanaatimce bu, geçen sene kızların onu seyretmesinden hoşlandığı, ama artık bundan hoşlanmadığı anlamına geliyor. Teşhir hazzı artık bastırmaya maruz kalmış durumda. Yani, Berta ve Olga'nın onu çiş yaparken izlemeleri (ya da ona çiş yaptırmaları) arzusunun gerçek hayatta bastırılmış olması, bu arzusunun rüyada rehinden kurtarma gibi hoş bir kılıkta ortaya çıkmasını açıklamaktadır. Çişini yaparken görülmek istemediğine o zamandan beri defalarca şahit oldum.

Burada sadece, bu rüyanın da *Rüyaların Yorumu*'nda (s. 283 vd., 7. Baskı.)¹³ koyduğum kurala uyduğuna işaret edeceğim: Rüyalarda geçen konuşmalar kişinin önceki günlerde işittiği veya bizzat söylediği sözlerle dayanır. Babası Viyana'ya dönüşlerinden hemen sonraya ait bir gözlemini daha kaydetmiş:

Hans (dört buçuk yaşında) bir gün yine kız kardeşinin yıkandığını seyrederken gülmeye başladı. “Niye gülüyorsun?” diye sorduk.

Hans: “Hanna'nın çiş-yaparına gülüyorum.”

—“Neden?”

—“Çiş-yaparı çok güzel çünkü.”

Elbette dürüst bir yanıt değil bu. Aslında çiş-yapar ona komik görünmektedir. Bu arada, Hans dişil ve eril genital organlar arasındaki farkı inkâr etmek yerine, bu şekilde ilk kez kabullenmektedir.

13 [Die Traumdeutung, GW, II-III, s. 421; Standart Ed., 5, s. 418; OCEP, IV s. 466 vd.]

II

Hastalık Öyküsü ve Analiz

Saygıdeğer Profesör, size yine Hans'la ilgili birkaç şey gönderiyorum. Bu seferki maalesef bir hastalık öyküsü olacak. Sizin de notlardan okuyacağınız gibi, son günlerde Hans'ta bir çözüm yolu bulamadığımızdan beni ve eşimi fazlasıyla tedirgin eden bir sinirsel rahatsızlık gelişti. Müsaadenizle yarın sizi (...) ziyaret edeceğim. Ama mevcut malzemeyi (...) yazıya geçirdim.

Rahatsızlığın zeminini hazırlayan şey herhalde annesinin ona olan düşkünlüğüne bağlı aşırı cinsel uyarılma olmalı, ama rahatsızlığı neyin tetiklediğini belirleyemedim. *Sokakta onu bir atın ısıracağından* korkması ile büyük bir penisten korkması arasında bağ var gibi görünüyor. Daha önceki kayıtlardan hatırlayacağınız üzere, Hans atın büyük penisini çok erken fark etmiş, sonra da büyük olduğu için annesinin de bir atınki kadar büyük bir çiş-yapara sahip olması gerektiği sonucuna varmıştı.

Bunlara ne anlam vereceğimi bilmiyorum. Bir yerlerde bir teşhirci mi gördü? Yoksa bütün bunlar sadece annesiyle mi bağlantılı? Onun daha şimdiden bizi bilmecelemlerle karşı karşıya bırakması hoşumuza gitmiyor. Bu arada, sokağa çıkmaktan korkması ve akşamları keyifsiz olması dışında yine hep eskisi gibi mutlu ve neşeli.

Babanın makul endişelerini ve açıklama çabalarını hemen benimsemeden, ilkin bize ulaştırılan malzemeyi inceleyelim. Görevimiz kesinlikle bir hastalık vakasını hemen “an-

lamak” değildir. Bunu ancak vaka hakkında yeterli izlenim edindikten sonra başarmamız mümkün olabilir. Şimdilik yargılarımızı geçici olarak askıya alarak, gözlemlenebilecek her şeye aynı dikkati verelim. Bu yılın (1908) Ocak ayının ilk günlerine ait raporlar şöyle:

Hans (dört yaş dokuz aylık) sabahleyin ağlayarak annesinin yanına geldi. Annesinin neden ağladığını sorması üzerine: “Uyurken senin gittiğini, artık bana sarılıp beni okşayan' bir annem olmadığını düşündüm,” dedi.

Yani bir kaygı rüyası.

Benzer bir şeyi yazın Gmunden’de fark etmiştim. Akşamları yatakta çoğu zaman içli bir ruh hali içinde oluyordu; bir seferinde, “Ya artık annem olmasa ya sen de gidersen?” gibi bir şeyler dedi, tam olarak hangi ifadeyi kullandığını hatırlamıyorum. Maalesef böyle ağlamaklı olduğu zamanlar annesi onu hep yatağına aldı.

5 Ocak’ta galiba, sabah erkenden yatağa, annesinin yanına gelip şöyle dedi: “M. Teyze ne dedi biliyor musun?”, “Hans’ın çok tatlı bir *Pischl*’i’ var dedi.” (M. Teyze dört hafta önce bizde kalmıştı. Bir kere sinde karımın oğlanı yıkayışını izlemiş ve yukarıdaki sözü gerçekten karımın kulağına fısıldamış. Hans bunu duymuş, işine gelecek şekilde kullanmaya çalışıyordu.)

7 Ocak’ta dadısıyla her zamanki gibi Stadtpark’a giderken yolda birden ağlamaya başlıyor. Eve götürülüp annesi tarafından “sarılıp okşanmak” istediğini söylüyor. Dönüşte neden gezintiye devam etmek istemediği, niçin ağladığı sorulduğunda söylemek istemiyor. Akşam

1 [Metinde *Schmeicheln* (= *liebkosen*) şeklinde yazılı. Freud övmek, şımartmak anlamına gelen “schmeicheln” fiilini Hans’ın “liebkosen” anlamında kullandığına işaret ettikten sonra aynı fiili metin boyunca kullanmaya devam ediyor. Sarıp okşamak/sarılıp okşanmak biçiminde çevirdik –ç.n.]

2 Pischl: Genital organlar. Çocuk genital organlarının ebeveynlerin de dahil olduğu müşfik akrabalar tarafından sözle, hatta fiilen okşanması alışıldık olaylandandır ve analizlerde bu tür olaylara sık rastlanır.

olana kadar her zamanki gibi neşeli. Akşamleyin ise belirgin biçimde kaygılı olduğu görülüyor. Ağlıyor ve onu annesinden ayırmak mümkün olmuyor, yine sarılıp okşanmak istiyor. Sonra tekrar neşesi yerine geliyor ve sakin uyuyor.

8 Ocak'ta eşim, neyi olduğunu anlamak için Hans'ı bizzat gezdirmek, özellikle de gitmekten hoşlandığı Schönbrunn'a götürmek istiyor. Hans yine ağlamaya başlıyor; dışarı çıkmak istemiyor, korkuyor. Nihayet çıktığında, sokakta korktuğu her halinden belli oluyormuş. Schönbrunn'dan dönüşte uzun bir tereddüdün ardından annesine "Atın beni ısıracağından korktum," demiş. (Schönbrunn'da at gördüğünde gerçekten de huzursuzlanmış.) Akşamleyin yine, birkaç gün önceki gibi ardından okşanmak istediği bir kriz geçiriyor. Sakinleştiriliyor. Ağlayarak "Biliyorum, yarın yine gezmeye çıkmam gerekecek," ardından da "at odaya gelecek," diyor.

Aynı gün annesi "Hâlâ elini çiş-yaparına götürüyor musun?" diye soruyor. Buna cevabı "Evet, her akşam yataktayken," oluyor. Sonraki gün, 9 Ocak'ta, ikindi uykusundan önce, çiş-yaparıyla oynamaması konusunda uyarılıyor. Uyandıktan sonra kendisine sorulduğunda, çiş-yaparıyla kısa süreliğine oynadığını söylüyor.

Gerek kaygının gerekse de fobinin başlangıç ânı bu olsa gerek. Gördüğümüz üzere, ikisini birbirinden ayırmak için iyi bir nedenimiz var. Ayrıca, bu malzeme yönümüzü bulmamız açısından bize tamamen yeterli görünmektedir. Vakayı kavramak için, çoğunlukla maalesef ihmal edilen ya da suskunlukla geçirilen böylesi bir başlangıç evresinden daha uygun bir an olamaz. Rahatsızlık korkulu-hassas düşüncelerle başlıyor, ardından da kaygı rüyası geliyor. Bu sonuncusunun içeriği: anneyi yitirmek ve böylece artık annesi tarafından sarılıp okşanamamak. O halde anneye düşkünlüğü aşırı artmış olmalı. Durumunun temelindeki görüngü budur. Bunu doğrulamak üzere, anneyi ayartmaya yönelik iki girişimini hatırlayalım: Bunlardan biri, önceki yaz gerçekleşmiştir,³ cinsel or-

3 [Bkz. s. 12, 13. "Edepsizlik olur" bölümüne gönderme -e.n.]

ganına yapılan iltifatın [aktarılmasından] ibaret olan ikincisi ise sokağa çıkma kaygısının birdenbire ortaya çıkmasından hemen önce olmuştur. Kaygıya dönüşen, daha önce söylediğimiz gibi bastırmaya yenik düşen, anneye karşı artan bu düşkünlüktür. Bastırmanın ardındaki itimin kaynağını henüz bilmiyoruz. Belki sadece çocuğun üstesinden gelemediği bir uyarım yoğunluğundandır, belki henüz bilemediğimiz başka güçler de ayrıca etkili olmuştur. Bunu ilerledikçe öğreneceğiz. Bastırılmış erotik özleme tekabül eden bu kaygı, önce diğer bütün çocuk kaygıları gibi nesnesizdir; henüz kaygıdır, korku değil. Çocuk neden korktuğunu bilemez ve dadısıyla çıktıkları ilk gezintide ona neden korktuğunu söylemek istememesi, gerçekten neden korktuğunu henüz bilmemesindendir. Bilmediği şeyi, yani sokakta kendisini sarıp okşayacak annesinin eksikliğini hissettiğini, ondan uzaklaşmak istemediğini söyler. Bu şekilde, sokağa karşı antipatisinin ilk anlamını bütün dü-rüstlüğüyle itiraf etmektedir.

İki gece peş peşe uyumadan önce yinelenen, kaygılı ve gözle görülür şekilde hassas halleri de, sokağa çıkmakla, gezinti yapmakla, hatta atlarla ilgili bir fobinin hastalığın başlangıcında mevcut olmadığını açıkça kanıtlamaktadır. Aksi takdirde çocuğun akşamki hallerini açıklamak mümkün olmazdı, zira yatmadan önce kimin aklına sokak veya gezinti gelir ki? Öte yandan, nesnesi anne, olası hedefi ise diyelim ki anneyle uyumak olan libidosuna yatmadan önce yenik düşmesi yüzünden akşamları böyle kaygılı olduğu çok açıktır. *Gmunden*'de bu tür ruh hallerinin annesini onu yatağına almaya sevk ettiğini deneyimlemiş, burada Viyana'da da aynı sonuca ulaşmak istemektedir. Sırası gelmişken, babası bütün yaz tatilini *Gmunden*'de geçiremediğinden Hans'ın zaman zaman annesiyle yalnız kaldığını, üstelik, burada sevgisini erkekli kızlı bir grup oyun arkadaşı arasında paylaştırdığını, Viyana'da ise bundan yoksun olduğu için libidosunun yeniden bütün olarak annesine yönelebildiğini de unutmayalım.

O halde kaygı, bastırılmış özleme tekabül etmektedir, ama özlemle aynı şey değildir; bastırmanın da oynadığı bir rol vardır. Özlem, özlenen nesneye ulaştığında tümüyle tatmine dönüşebilir; kaygıda ise bu çare işe yaramaz. Özlem giderilse de kaygı devam eder, tekrar tümüyle libidoya dönüşmez. Libido, bastırmada bir şey tarafından alıkonur.⁴ Bu durum annesiyle yaptığı bir sonraki gezinti sırasında Hans'ta görülmektedir. Artık sokakta annesiyle olmasına karşın kaygılıdır, yani annesine karşı doyurulmamış bir özlem içindedir. Elbette kaygısı daha azdır, ne de olsa dadısını eve dönmeye zorlamışken şimdi annesiyle gezintiye çıkmaya razı olmuştur. Sokak “sarılıp okşanmak” veya minik âşîğın isteyebileceği başka şeyler için uygun ortam da değildir. Ancak kaygı, sınavı geçmiştir ve artık kendisine bir nesne bulmalıdır. Bu gezinti sırasında onu bir atın ısıracığından korktuğunu ilk kez dile getirir. Bu fobinin malzemesi nereden gelmektedir? Muhtemelen bastırmaya katkıda bulunan ve annesine yönelik libidosunu bastırılmış durumda tutan henüz bilmediğimiz komplekslerden. Çözümünü bulmak için gelişimini takip etmemiz gereken vakanın bir bilmecesi de budur. Büyük ihtimalle güvenilir olan bazı ipuçlarını Hans'ın babası bize daha önce vermişti: Hans'ın, büyük çiş-yaparlarından dolayı atları hep merakla izlediği, annesinin çiş-yaparının bir atınki kadar olması gerektiğini düşündüğü vs. Atın annenin bir ikamesi olduğu akla gelebilir. Peki Hans'ın geceleyin bir atın odasına geleceğinden korkmasına ne demeli? Küçük bir çocuğun aptalca kaygısı diyecektir herkes. Ama rüyalar gibi nevrozlar da aptalca şeyler söylemekten uzaktır. Hiçbir şey anlamayınca söyleriz hep. İşin kolayına kaçmak denilen şeydir bu.

Kendimizi bu temayüle karşı korumamız gereken başka bir nokta daha var. Hans her gece uykuya dalmadan

4 Dürüstçe söylemek gerekirse, arzulanan nesneye kavuşmakla ortadan kalkmadığı durumlardaki özlem-kaygı duyumuna, patolojik kaygı adını veriyoruz.

önce haz almak amacıyla penisiyle oynadığını itiraf etmişti. “İşte,” diyecektir aile hekimi, “şimdi her şey anlaşıldı.” “Çocuk mastürbasyon yapmıştır, kaygısının sebebi budur.” Biraz yavaş! Çocuğun mastürbasyonla haz elde etmesi bize kaygısının nedenini asla açıklamadığı gibi meseleyi daha da esrareniz hale getirir. Ne mastürbasyon ne de herhangi bir tatmin asla kaygı durumlarına yol açmaz. Buna ilave-ten, şimdi dört yaş dokuz aylık olan Hans’ımızın bir yıldan beri her gece bu zevki kendinden esirgemediğini varsayarsak (krş. s. 3), şu sıralar bu alışkanlığı bırakma mücadelesi içinde olduğunu ve bu durumun bastırma ve kaygı oluşumunu daha iyi açıkladığını görebiliriz.

İyi kalpli ve ilgili annenin de hakkını teslim etmek gerekiyor. Aşırı düşkünlüğü ve çocuğu sıklıkla yatağa almaya hazır tutumuyla annenin nevrozun başlamasına vesile olduğunu söyleyen baba güya haklı bir gerekçeyle anneyi suçlamaktadır. Biz de pekâlâ anneyi, Hans’ın onu tavlama girişimlerini sert bir şekilde reddettiği için (“Çünkü edepsizlik olur”) bastırmanın ortaya çıkışını hızlandırmakla itham edebiliriz. Ama anne, kaderin kendisine biçtiği annelik rolünü oynamaktadır ve zor bir durumdadır.

Çocuğa at korkusunun aptallıktan başka bir şey olmadığını, gerçekte annesini çok sevdiğini ve annesi onu yatağa alsın istediğini, atların çış-yaparlarıyla çok ilgilendiği için atlardan korkmaya başladığını, kendi çış-yaparı dahil çış-yaparlarla çok meşgul olmanın doğru olmadığını gördüğünü ve bu görüşünün gayet yerinde olduğunu söylemek konusunda babayla anlaşıyoruz. Ayrıca, babaya cinsellik konusunda çocuğu aydınlatmaya başlamasını önerdim. Küçüğün öyküsü doğrultusunda libidosunun annenin çış-yaparını görme arzusuna bağlandığını varsayabilecek durumda olduğumuzdan, babanın, çocuğu bundan vazgeçirmek üzere ona, Hanna’da da görebileceği gibi, annesinin ve diğer bütün dişilerin çış-yaparının olmadığını söylemesi

gerekiyordu. Bu konudaki aydınlatmalar Hans'ın konu ile ilgili bir sorusuna veya bir ifadesine tesadüf eden uygun bir vesileyle yapılmalıydı.

Hans'la ilgili sonraki raporlar 1-17 Mart arasındaki dönemi kapsıyor. Aylar süren aranın sebebi çok yakında anlaşılacaktır:

Bu açıklamaları⁵ Hans'ı her gün Stadtpark'a gezmeye götürmekte kayda değer bir zorluk çekmediğimiz daha sakin bir dönem izledi. Atlardan korkması giderek, atlara bakma zorlantısına dönüştü. "Kendimi atlara bakmak zorunda hissediyorum, ardından korkuyorum," diyordu.

Kendisini iki hafta boyunca yatağa bağlayan gripten sonra fobisi yine öyle şiddetlendi ki onu dışarı çıkartmak imkânsız hale geldi; en fazla balkona çıkabiliyordu. Her hafta pazarları onu Lainz'e⁶ götürüyorum. Zira pazar günleri trafikte çok az at arabası oluyor ve tren istasyonuna kadar olan mesafe de kısa. Lainz'de bir keresinde, bahçenin önünde bir araba olduğundan dışarı gezmeye çıkmayı reddetti. Yine bademcikleri alındığı için evde kalmak zorunda olduğu bir hafta fobisi tekrar şiddetlendi. Gerçi balkona çıkıyor, ama gezintiye değil; evin dış kapısına kadar geldikten sonra çabucak geri dönüyor.

1 Mart Pazar günü istasyon yolunda aramızda şu konuşma geçti: Ona atların ısırmadıklarını yine izah etmeye çalışıyorum. Hans: "Ama beyaz atlar ısırır, Gmunden'de bir beyaz at vardı, parmağını uzatınca ısırıyordu." (El yerine parmak dediği dikkatimi çekiyor.) Ardından, burada irtibatlandırarak aktaracağım şu hikâyeyi anlatıyor: "Lizzi'nin gitmesi gerektiğinde, evlerinin önünde paketlerini istasyona götürmek için bekleyen beyaz atlı bir fayton vardı." (Anlattığına göre Lizzi yakındaki evlerden birinde yaşayan bir kız.) Babası atın hemen yanında duruyormuş ve at (ona dokunmak için) kafasını çevirmiş. Babası Lizzi'ye şöyle demiş: *Beyaz ata parmağını uzatma yoksa seni ısırır.* Ben de

5 Kadınların çiş-yaparlarıyla değil, kaygısının ne anlama geldiğiyle ilgili açıklamalar.

6 Schönbrunn'un hemen arkasında, Hans'ın büyükanne ve büyükbabasının yaşadığı Viyana banliyösü.

ona, “Baksana, bence ellemememiz gereken o şeyden kastın at değil çış-yapar,” diyorum.

O: “Çış-yapar ısırmaz ki ama.”

Ben: “Belki de ısıtır.” Bunun üzerine kastettiğinin gerçekten beyaz bir at olduğunu büyük bir şevkle kanıtlamaya çalışıyor.⁷

2 Mart’ta yine korktuğunda ona şöyle diyorum: “O aptallık (fobisini böyle adlandırıyor) sen daha sık gezmeye çıkarsan azalacak, biliyor musun? Şu ara kuvvetlendi, çünkü hastalandığın için hiç dışarı çıkamadın.”

Hans: “Yoo, ondan değil, her gece çış-yaparımı ellemeye devam ettiğim için kuvvetlendi.”

Böylece doktor ve hasta, baba ile oğul mevcut durumun patojenezinde başrolü mastürbasyon alışkanlığına vermek konusunda fikir birliğine varıyorlar. Fakat başka unsurların önemli olduğunun işaretleri de yok değil.

3 Mart’ta Hans’ta özel bir memnuniyet uyandıran yeni bir hizmetçi kız bizde çalışmaya başladı. Kız odaları temizlerken sırtına bindirdiği için Hans ona “atım” diyor ve eteğinden tutarak “deeh!” diye bağırıyor. 10 Mart gibi bakıcı kıza diyor ki “Şunu veya şunu yaparsanız gömleğiniz dahil tüm elbiselerinizi çıkarmanız gerekir.” (Ceza olarak demek istiyor, ama ardındaki isteği görmek zor değil.)

Kız: “Hmm, ne olmuş ki? Elbise alamayacak kadar fakirmişim gibi yaparım ben de.”

Hans: “Bu ayıp olur ama, çış-yaparını görürler sonra.”

Eski merakı yeni bir nesneye yöneltilmiş ve bastırma dönemlerinde olduğu gibi üstü ahlakçı bir eğilimle örtülü!

13 Mart’ta sabahleyin Hans’a şöyle diyorum: “Biliyor musun, çış-yaparınla oynamayı bırakırsan aptallık azalacaktır.” - “Çış-yaparla oynamıyorum ki artık.”

7 Babanın Hans’ın burada gerçek bir olaydan bahsettiğiyle ilgili kuşkusu yersiz. Çocuklar, onları dokunmaya sevk eden penis ucundaki kaşıntıyı normalde bu şekilde, yani “ısıtır” diyerek ifade ederler.

— Ama hâlâ oynamak istiyorsundur.

— Evet istiyorum, ama istemek yapmak değil, yapmak da istemek değil. (!!)

— Öyleyse istememen için bugün bir uyku tulumu vereceğiz sana.

Ardından evin önüne çıkıyoruz. Gerçi hâlâ korkuyor ama korkusunun hafifleyeceği ümidi moralini açıkça yükseltmiş, diyor ki: “Yarın uyku tulumum olunca aptallık da bitip gidecek.” Gerçekten de atlardan çok daha az korkuyor ve arabaların yanından geçmesine pek ses çıkarmıyor.

Sonraki Pazar, 15 Mart’ta, Hans benimle Lainz’e geleceğine söz vermişti. Bir müddet ayak dirediyse de nihayet yola koyulduk. Sokakta çok az at arabası olduğundan kendisini bariz şekilde iyi hissetti ve dedi ki: “Sevgili Tanrı’nın bugün atlara yol vermiş olması çok akıllıca.” Yolda ona kız’kardeşinin onunki gibi bir çiş-yaparının olmadığını izah ediyorum. Kızlarla kadınların çiş-yaparları yoktur. Annenin de yok, Anna’nın da vesaire.

Hans: “Senin çiş-yaparın var mı?”

— Elbette, ne sandın?

Hans: (Kısa bir aradan sonra) “Kızların çiş-yaparları yoksa çişlerini nasıl yapıyorlar peki?”

— Onlarınkisi seninki gibi değil. Hanna’yı banyo yaparken görmedin mi hiç?

Bütün gün boyunca çok neşeli, kızak vs. oynuyor. Akşama doğru yine keyifsizleşiyor ve atlardan korktuğu fark ediliyor.

Akşamleyin sinir krizi ve sarılıp okşanma isteği önceki günlerden daha hafifti. Sonraki gün annesi onu şehir merkezine yanında götürüyor; sokakta büyük bir korku duyuyor. Ertesi gün evde kalıyor ve gayet neşeli. Ertesi sabah saat 6 gibi kaygılı bir halde kalkıyor. Neyin var diye sorduğumuzda anlatmaya başlıyor: “Çiş-yapara çok az dokundum. Annemi gömleğiyle cırlıçıplak halde gördüm ve o çiş-yaparını görmeme izin verdi. Grete’ye,⁸ benim Grete’me annemin ne yaptığını gösterdim, sonra da ona kendi çiş-yaparımı gösterdim. Sonra elimi

8 Grete Hans’ın konuşup oynadığı şimdilerde ise hayalini kurduğu Gmunden’deki kızlardan biri. [Babanın notu.]

çiş-yaparımdan çabucak çektim.” Tamamen çıplaksa gömleği olamaz diye itiraz etmem üzerine Hans, “Gömleğiyle idi ama çiş-yaparı görünecek kadar kısaydı gömleği,” dedi.

Bütün bunlar rüya değil, ancak rüyayla eşdeğer bir mastürbasyon fantezisidir. Annesine yaptırdığı şey kendi yaptığını meşrulaştırmaya yarıyor besbelli: “Annem çiş-yaparımı gösteriyorsa ben de gösterebilirim.” Bu fanteziden iki sonuç çıkarabiliriz, birincisi annesinin onu azarlaması⁹ zamanında onda güçlü bir etki bırakmıştır, ikincisi, kadınların çiş-yaparlarının olmadığı ile ilgili aydınlatmayı henüz kabullenememiştir. Öyle olduğu gerçeği onu üzmektedir ve fantezisinde kadınların da çiş-yaparları olduğu fikrine tutunmaktadır. Belki de ilk anda bu konuda babasına inanmamak için nedenleri de vardı.

Babanın haftalık raporu:

Saygıdeğer Profesör! İlişikte bizim Hans’ın öyküsünün devamı bulunmaktadır; oldukça ilginç bir kesit. İzninizle, belki yarın sizi muayenehanede ziyaret ederim, mümkün olursa Hans’ı da yanımda getireceğim; tabii onun da istemesi şartıyla. Ona bugün sordum: “Pazar-tesi, aptallığı geçirecek olan doktora gelmek ister misin?” O: “Hayır.” Ben: “Ama onun çok güzel bir kızı var.” - Bunun üzerine sevinçle ve memnuniyetle kabul etti.

22 Mart Pazar. Pazar programını çeşitlendirmek için Hans’a önce Schönbrunn’a, oradan da öğlenleyin Lainz’e gitmeyi teklif ettim. Bu şekilde, sadece evden Hauptzollamt Stadtbahn durağına kadar yürümüş olmakla kalmayacak, Hietzing durağından Schönbrunn’a ve Schönbrunn’dan tekrar buharlı tramvay durağı Hietzing’e de yürümüş olacaktı ki bunu başardı, ama atlar geçtiğinde, başını hızlıca başka yöne çeviriyordu; kaygılı olduğu besbelliydi. At görünce başka tarafa bakmasını annesi tavsiye etmişti.

⁹ [Muhtemelen annenin s. 3’teki tehdidine gönderme –e.n.]

Schönbrunn'da daha önce korkusuzca baktığı hayvanlara karşı korkulu bir tavır sergiliyor. Örneğin, zürafanın olduğu bölüme kesinlikle girmek istemiyor, normalde bakmaktan çok keyif aldığı fillerin olduğu bölüme de. Küçük hayvanlara bakarken çok eğleniyor, ama büyük hayvanların hepsinden ürküyor. Kuşlar arasında bu defa pelikanlardan korkuyor. Daha önce hiç böyle olmamıştı, onlardan da büyük oldukları için korkuyor olmalı. Bunun üzerine ona diyorum ki: "Büyük hayvanlardan neden korkuyorsun, biliyor musun? Büyük hayvanların büyük çiş-yaparları var da ondan. Sen aslında büyük çiş-yaparlardan korkuyorsun."

Hans: "Şimdiye kadar büyük hayvanların çiş-yaparnı hiç görmedim ki ama."¹⁰

— Atlarınkini gördün ama, atlar da büyük hayvanlardır.

— Ha, atinkini çok gördüm. Bir kez Gmunden'de at arabası kapının önünde durduğunda, bir kez Hauptzollamt'ta.

— Küçükken Gmunden'de bir ahıra gitmiştin sanırım...

Hans (sözümü keserek): "Evet, her gün, Gmunden'de atlar eve döndüğünde ahıra onlara bakmaya gidiyordum."

Ben: "... Atların büyük çiş-yaparlarını görünce korkmuşsundur, ama korkmana hiç gerek yok. Büyük hayvanların çiş-yaparları büyük, küçük hayvanlarınkı küçük olur."

— Ve bütün insanların çiş-yaparları var, ben büyüyünce çiş-yaparım da büyüyecek. Büyüdü zaten.

Konuşmamız bununla sonlanıyor. Korkusu ilerleyen günlerde yine biraz şiddetlenmiş gibi görünüyor. Her yemek sonrası onu götürdüğümüz dış kapının önüne çıkmaya neredeyse hiç cesaret edemiyor.

Hans'ın en sondaki avunma sözleri olaya ışık tutuyor ve bize babanın iddialarını bir nebze düzeltme imkânı sunuyor. Onun büyük hayvanlardan korktuğu doğru, zira böylece onların büyük çiş-yaparlarını da düşünmek durumunda kalıyor, ama bizzat büyük çiş-yaparlardan korktuğu söyle-

¹⁰ Doğru değil bu. Aslan kafesinin yanında söylediğiyle karşılaştırınız. (s. 4) Muhtemelen bastırma sonucu unutma başlangıcı söz konusu.

nemez. Çiş-yaparlarını görme düşüncesi önceleri onun için kesinlikle haz vericiydi ve tüm gayretiyle onlara bakabilmek için fırsat kolluyordu. Daha sonra (henüz aydınlatamadığımız bir şekilde) hazzın, bütün cinsel araştırmalarını etkileyecek derecede, tümünden hazzetmemeye dönüşmesi ve bizce daha açık olan, belli bazı deneyim ve değerlendirmelerinin cansıkıcı neticeler vermesi onun bu eğlencesinin tadını kaçırmıştı. “Büyüdüğümde çiş-yaparım da büyüyecek,” diyerek avunmasından, onun gözlemde bulunurken sürekli kıyaslama yaptığı ve kendi çiş-yaparının boyutundan hiç memnun olmadığı sonucu çıkmaktadır. Ona bu kusurunu hatırlatmaları nedeniyle büyük hayvanlardan hoşlanmamaktadır. Ama düşünce silsilesinin tamamı muhtemelen açıkça bilinçli hale gelmediğinden, bu sıkıntı verici duyular da kaygıya dönüşmektedir; öyle ki, halihazırdaki kaygısı eskinin hazzı ile şimdiki hazzetmeme üzerine kurulmaktadır. Kaygı durumu bir defa yerleşti mi, kaygı başka her duyumu yiyip bitirir. Daha önce bilinç düzeyinde olan duygulanım yüklü temsiller artan bastırmanın etkisiyle bilinçdışına çekildikçe, bütün duygulanımlar kaygıya dönüşebilir.

Hans’ın “büyüdü zaten” şeklindeki olağandışı ifadesi,¹¹ bir teselli bağlamında, onun dile getiremediği, keza bu analizde de ifade edilemeyen pek çok şeyi ele veriyor. Yetişkin analizlerinden elde ettiğim deneyimlerime dayanarak biraz eklemede bulunacağım, ama umuyorum ki, benim devreye girişim zorlama ve keyfi olarak değerlendirilmez. “Büyüdü zaten” ifadesi, karşı çıkma ve avunma maksadıyla söylenmişse, çiş-yaparıyla oynamaya devam ederse annesinin çiş-yaparını kestireceği şeklindeki eski tehdidini akla getirir. Bu tehdit daha önce, Hans üç buçuk yaşındayken etkisiz kalmış-

11 [“Er ist ja angewachsen” ifadesindeki fiil “anwachsen” kök salmak, serpiilmek, boy vermek anlamlarına da gelir. Bu bağlamda “büyüdü zaten” ifadesi “çoktan köklendi” “kök saldı”, hatta “kökü bende” ifadeleriyle kaşılabilir. Freud kastrasyonla bağlantılandırmak için Hans’ın kullandığı fiilin bu ikinci anlamını ima ederek yazmaktadır –e.n.]

tı. Umursamaz bir tavırla, öyle olması halinde çişini poposuyla yapacağını söylemişti. Kastrasyon tehdidinin *sonradan* etkisini göstermesiyle birlikte, onun şimdi, yani on beş ay sonra, benliğinin bu değerli parçasını kaybetme kaygısı içine girmesi tamamen tipik bir durumdur. Çocukluk çağındaki emir ve tehditlerin böylesi sonradan etkileri, ortaya çıkması onlarca yılı, hatta daha bile uzun bir süreyi bulan başka hastalık vakalarında da gözlemlenebilir. Evet, bastırmanın bu “*sonradan boyun eğmesinin*” hastalık semptomlarının belirlenmesinde ciddi pay sahibi olduğunu bildiğim vakalar var.¹²

Kadınların aslında çiş-yaparlarının olmadığı konusunda kendisine kısa süre önce yapılan açıklamanın olsa olsa, Hans’ın özgüveni üzerinde sarsıcı, kastrasyon kompleksi üzerinde ise uyandırıcı bir etkisi olmuştur. Açıklamaya karşı bu yüzden direnmiş ve yine bu yüzden, söz konusu bildirimin tedavi edici bir tesiri olmamıştır: Çiş-yaparı bulunmayan canlı varlıklar da olabilir miymiş gerçekten? Bu durumda, çiş-yaparının elinden alınmasıyla onun âdeta bir kadına dönüşecek olması o kadar da mantıkdışı kaçmayacaktır!¹³

Hans, 27’sini 28’ine bağlayan gece, gecenin köründe yatağından kalkıp bizim yanımızda yatmaya gelerek bizi şaşırtıyor. Onun odasıy-

12 [Bkz. *Totem ve Tabu*, s. 153, çev. Zehra Aksu Yılmaz, İş Bankası Kültür Yayınları, 2020]

13 Burada Küçük Hans’ta olduğunu sandığım bu bilinçdışı düşünce süreçlerinin ne kadar tipik olduğunu ifade edecek kadar bağlamdan uzaklaşamam. Kastrasyon kompleksi antisemitizmin en derin bilinçdışı kökenidir. Çünkü oğlanlar daha küçükken Yahudilerin penisinden biraz –yani penisten bir parça– kesildiğini duyar; bu da kendilerince onlara Yahudileri aşağılama hakkı verir. Kadınlara üstünlük taslamanın bilinçdışı kökeni de aynıdır. *Geschlecht und Charakter* [Cinsiyet ve Karakter] adlı çarpıcı kitabını yazdıktan sonra intihar ederek yaşamına son veren üstün yetenekli ve cinsel açıdan rahatsız genç filozof Otto Weininger, kitabının çok dikkat çeken bir bölümünde Yahudilere ve kadınlara aynı düşmanca tutumu sergilemiş ve aynı hakaretlerle yüklenmiştir. Weininger bir nevrotik olarak tamamen çocuksu komplekslerin tasallutu altındaydı; kastrasyon kompleksiyle ilişkisi, onun durumunda, Yahudiler ile kadınların ortak noktasıdır.

la bizimki arasında küçük bir oda var. Ona, neden geldiğini, korkup korkmadığını soruyoruz. O ise “Hayır, yarın anlatırım,” diyerek yatağımızda uykuya dalıyor, ardından onu tekrar kendi yatağına taşıyoruz.

Ertesi gün neden geldiğini öğrenmek için onu sorguya çekiyorum. Biraz ayak diriyor, ardından aramızda, anında stenografiyle not aldığım aşağıdaki diyalog geliyor:

Hans: “O gece odada biri büyük diğeri buruşuk iki zürafa vardı. Büyük zürafa, elinden buruşuk zürafayı aldığım için bağırdı. Ardından bağırmayı kesti, sonra buruşuk zürafanın üstüne oturdum.”

Ben, şaşkın: “Ne? Buruşuk bir zürafa mı? Nasıl?”

— Evet. (Hemen bir kâğıt alıyor, buruşturup topak haline getirerek): “Böyle buruşuktu.”

— Sonra da buruşuk zürafanın üstüne oturdun? Nasıl?

Yere oturarak tekrar gösteriyor.

— Odamıza neden geldin?

— Onu ben de bilmiyorum.

— Bir şeyden mi korktun?

— Hayır, kesinlikle.

— Zürafaları rüyada mı gördün?

— Hayır, rüya görmedim, düşündüm. Hepsini düşündüm, erken uyanmıştım zaten.

— Buruşuk zürafa da ne demek? Sen de bilirsin ki, insan bir zürafayı kâğıt parçası gibi sıkıp buruşturamaz.

— Biliyorum. Düşündüm işte. Dünyada öyle bir şey yok ki.¹⁴ Buruşuk olanı bütünüyle yerde duruyordu, onu ordan aldım, elimle aldım.

— Ne? O kadar büyük bir zürafayı elle almak mümkün mü?

— Buruşuk olanı elimle aldım.

— Büyüğü nerdeydi o esnada?

— Büyük olanı uzakta durmaya devam ediyordu.

— Buruşuk olanıyla ne yaptın?

— Büyüğü bağırmayı kesene kadar, buruşuk olanı azıcık elimde tuttum. Bağırmayı keser kesmez de küçük olanının üzerine oturdum.

14 Hans kendi diliyle, bunun bir fantezi olduğunu gayet kesin biçimde ifade ediyor.

— Büyüğü neden bağırdı?

— Küçük olanı elinden aldığım için.

(Not aldığımı fark edip soruyor: “Bunları niçin yazıyorsun?”)

— Seni bu “aptallık”tan kurtarabilecek doktora göndermek için.

— Aaa, annemin gömleğini çıkarıp soyunduğunu da yazmıştın, onu da mı doktora gönderdin öyleyse.

— Evet, ama bir zürafanın, senin düşündüğün gibi nasıl buruşturulabileceğini anlamayacak.

— Ona benim de bilmediğimi söyle öyleyse, o zaman sormayacaktır; buna rağmen buruşuk zürafa nedir diye sorarsa, bize yazsın, sonra biz de ona yazarız veya ne olduğunu benim de bilmediğimi hemen şimdi yazalım.

— Geceleyin yanımıza neden geldin peki?

— Bilmiyorum.

— Bana hemen şimdi aklından ne geçiyorsa söyle.

Hans (espirili): “Ahududu suyu.”

— Başka?

— Öldürmek için bir tüfek.¹⁵

— Bunu rüyanda görmediğine emin misin?

— Eminim, evet, kesinlikle eminim.

Anlatmaya devam ediyor: “Annem, geceleyin neden geldiğimi ona söyleyeyim diye çok uğraştı. Annemden utandığım için önce söylemek istemedim.”

— Neden?

— Onu bilmiyorum.

Gerçekten de karım bütün sabah onu sorguya çekmişti, ta ki zürafa hikâyesini anlatana dek.

Baba aynı gün zürafa fantezisinin çözümünü bulur.

15 Baba çaresizlik içerisinde, psikanalizin klasik tekniğini uygulamaya çalışıyor. Teknik pek işe yaramıyor, ama ortaya çıkan sonuç, daha sonra ortaya çıkacaklar ışığında anlam kazanabilecek.

Büyük zürafa, yani burada büyük penis (uzun boyun) ben oluyorum; buruşuk zürafa ise karım, yani burada onun cinsel organı oluyor ki bunlar, Hans'ı aydınlatmamızın sonuçlarıdır.

Zürafa: bkz. Schönbrunn gezintisi. Ayrıca, yatağının üstünde zürafa ve fil resmi asılıdır.

Bütün bunlar son günlerde hemen her sabah yaşanan bir sahnenin yeniden oynanması. Hans her sabah erkenden yanımıza geliyor, karım onu birkaç dakikalığına yatağa, yanına almaktan kendini alıkoymuyor. Bunun üzerine her seferinde Hans'ı yanına almaması için karımı ikaz etmeye başlıyorum ("Büyük zürafa, elinden buruşuk zürafayı aldığım için bağırdı."), karım da ara sıra gayet sinirli bir şekilde, bunun saçma olduğunu, bir iki dakikadan bir şey çıkmayacağını vs. söyleyerek karşılık veriyor. Ardından, Hans kısa bir süre yanında kalıyor. ("Ardından bağırmayı kesti, sonra buruşuk zürafanın üstüne oturdum.")

Zürafanın yaşamına uyarlanmış bu evlilik sahnesinin çözümü şu öyleyse: Hans geceleyin annesini, onun okşayışlarını, organını özledi ve bu yüzden yatak odamıza geldi. Bütün bunlar at korkusunun devamıdır.

Babanın zekice yorumuna sadece şunu ekleyebilirim: *Üstüne oturma* muhtemelen Hans'ın *sahip olmayı* temsil etme biçimidir.¹⁶ Ama bunların tümü, babanın direnişine galip gelme ile tatmini birbirine bağlayan bir karşı çıkma fantezisi. "İstediğin kadar bağır, annem beni yatağa alacak ve annem bana ait." Dolayısıyla babanın, bu fantezinin ardında çiş-yaparının babasınıninkiyle boy ölçüşemeyeceği ve bundan dolayı annesinin onu sevmeyeceği kaygısının olduğu yönündeki tahmini gayet isabetlidir.

Ertesi sabah baba yorumunun teyidinde ulaşır.

29 Mart Pazar. Hans'la Lainz'e gidiyoruz. Kapıda karımla vedalaşırken şaka yollu: "Hoşça kal büyük zürafa," diyorum. Hans soruyor:

16 [*Besitzer greifen* (sahip olma) ve *sich draufsetzen* (üzerine oturma) etimolojik bakımdan ortak kökene (sitzen) sahip iki fiildir -e.n.]

“Neden zürafa?” Bunun üzerine ben: “Büyük zürafa annen,” dedikten sonra Hans diyor ki: “Hanna da buruşuk zürafa, değil mi?”

Trende ona zürafa fantezisini açıklamam üzerine “Evet, bu doğru,” diyor. Ona fantezideki büyük zürafanın ben olduğumu, uzun boyunun ona çiş-yapanı çağrıştırdığını söylemem üzerine ise şöyle diyor: “Annemin de bir zürafaninki gibi boynu var. Beyaz boynunu yıkarken gördüm bunu.”¹⁷

30 Mart Pazartesi, sabah, Hans yanıma gelip diyor ki: “Baksana, bugün iki şeyi düşündüm. Birincisi neydi? Seninle birlikte Schönbrunn’da koyunların yanındaydık, sonra şeridin altından içeri süründük ve bunu bahçenin girişindeki bekçiye söyledik, o da bizi paketledi.” İkincisini unuttu.

Bununla ilgili bir not: Pazar günü koyunların yanına gitmek istediğimizde, koyunların bulunduğu alan güvenlik şeridiyle kapatılmıştı, bu yüzden yanlarına gidememiştik. Hans bu alanın, altından kolayca geçilebilecek bir güvenlik şeridiyle kapatılmış olmasına çok şaşırılmıştı. Ona, terbiyeli insanlar şeridin altından sürünerek geçmezler, dedim. Çok kolay ki, dedi. Bunun üzerine, o zaman bir bekçi gelip geçen kişiyi yakalayabilir, diye karşılık verdim. Schönbrunn’un giriş kapısında bir koruma görevlisi durur. Hans’a onun kötü çocukları tutukladığını söylemişim bir keresinde.

Hans aynı gün, sizi ziyaretimizden döndükten sonra, yasak şeyler yapmakla ilgili bir arzu kısıntısını daha itiraf etti. “Baksana, bugün yine kendi kendime bir şey düşündüm.” – “Nedir?” – “Seninle trende gidiyorduk, pencerenin camını kırdık, polis de bizi alıp götürdü.”

Bu tam da zürafa fantezisinin devamı. Anneye sahip olmanın yasak olduğunu sezer; ensest bariyeriyle karşılaşır. Ama onu herkes için bir yasak olarak görür. Fantezisinde yaptığı yasak muzipliklerde her seferinde babasıyladır ve babasıyla birlikte tutuklanmaktadır. Baba da o gizemli yasak

¹⁷ Hans zürafanın bizzat penisi temsil eden bir cinsel simge olarak görülebileceğini değil, sadece iki zürafanın babasıyla annesi olduğu şeklindeki yorumu doğruluyor. Cinsel simgesellik belki de doğrudur ama Hans’tan daha fazla bir yorum bekleyemeyiz.

şeyi anneye yapmaktadır, diye düşünmektedir ve fantezisinde, bir pencerenin camını kırmak gibi şiddet içeren bir eylemi veya kapalı bir alana zorla girmeyi onun yerine koymaktadır.

Baba ve oğul aynı gün öğleden sonra beni muayenehanemde ziyaret etmişlerdi. Eğlenceli ufaklığı zaten tanıyordum; kendinden emin haliyle o kadar sevimliydi ki, onu görmekten hep memnuniyet duymuşumdur. Beni hatırladımı bilmiyorum, ama insan toplumunun tamamen makul bir üyesi gibi kusursuz davranıyordu. Konsültasyon kısa sürdü. Babası yapılan tüm açıklamalara rağmen at korkusunda azalma olmadığını belirterek söze başladı. Anneye yönelik, ayırdına varmış olduğumuz müşfik heyecanlar ile korktuğu atlar arasında kurduğumuz ilişkinin zayıf kaldığını da kabul etmek durumunda kaldık. Atların göz hizasında bulunan şeyden ve ağızlarını çevreleyen siyah şeyden özellikle çekindiği ile ilgili şimdi öğrendiğim detaylar da bildiklerimizden yola çıkarak kesinlikle açıklanamazdı. Ama ikisini öylece karşımda oturmuş görüp bir yandan da Hans'ın korktuğu atlarla ilgili anlattıklarını dinlerken, çözümün bir parçası kafama dank etti; bunun babanın gözünden neden kaçmış olabileceğini de anladım. Hans'a şaka yollu atların gözlük takıp takmadıklarını sordum, "Hayır," diye yanıtladı, sonra babasının gözlük takıp takmadığını sordum, bütün kanıtlara rağmen yine olumsuz yanıt verdi. "Ağız" çevreleyen siyah şeyden kastının bıyık olup olmadığını sordum ve ardından ona annesini çok sevdiği için babasından korktuğunu, babasının bu yüzden ona kızgın olduğunu sandığını, ama bunun doğru olmadığını, babasının onu sevdiğini, ona hiç korkmadan her şeyi anlatabileceğini belirttim. O daha dünyaya gelmeden çok önce, küçük bir Hans'ın geleceğini, onun annesini çok seveceğini ve bu yüzden babasından korkacağını bildiğimi, bunları da babasına anlattığımı söyledim. Babası sözümü keserek "Niçin sana kızgın olduğumu düşünüyorsun ki? Seni hiç azarladım mı

ya da sana vurdum mu?” deyince Hans “Bana vurdun tabii ki,” diyerek düzeltmede bulundu. “Doğru değil bu. Ne zaman?” “Bu sabah,” diye hatırlattı ufaklık. Bunun üzerine babası, Hans’ın tamamen beklenmedik şekilde kafasını karına çarptığını, kendisinin de refleks benzeri bir hareketle eliyle ona vurduğunu hatırladı. Bu detayı nevroz bağlamına dahil etmemesi kayda değerdi; ancak şimdi, aynı detayı, ufaklığın kendisine karşı düşmanca davranma eğiliminin, hatta belki de kendisini cezalandırma gereksiniminin bir ifadesi olarak anlıyordu.¹⁸

Hans eve dönüş yolunda babasına şöyle sormuş: “Profesör sevgili Tanrı’yla mı konuşuyor ki her şeyi önceden bilebiliyor?” Bir çocuğun ağzından çıkan bu takdirle, şayet şaka yollu böbürlenmelerimle buna bizzat sebebiyet vermiş olmasaydım, fevkalade gururlanabilirdim. Bu konsültasyondan sonra küçük hastamızın durumundaki değişiklikler hakkında neredeyse her gün rapor aldım. Benim açıklamalarım ile bir çırpıda kaygıdan kurtulması beklenemezdi, ama bu sayede bilinçdışı üretimlerini ortaya koyma ve fobisiyle yüzleşme imkânına kavuştuğu anlaşıldı. Bundan sonra babasına önceden bildirdiğim bir programı uyguladı.

2 Nisan’da *ilk ciddi iyileşme* kaydedildi. Şimdiye kadar dış kapıya ancak kısa süreliğine çıkartılabiliyor ve atlar ne zaman geçse türlü korku emareleriyle eve koşturuyorken, bu defa at arabaları geçtiğinde bile (ki bizim burada sık olur bu) kapı önünde bir saat kalabildi. Ara sıra uzaktan bir arabanın geldiğini gördüğünde eve koşuyor, ama fıkrını değiştirmiş gibi derhal geri dönüyor. Her halükârda korkunun sadece izi kalmış durumda ve kendisini aydınlatmamızdan bu yana kaydettiği ilerleme göz ardı edilemez.

Akşamleyin diyor ki: “Dış kapıya kadar gittiğimize göre Stadtpark’a da gideriz.”

18 Oğlan babaya karşı bu tepkisini sonraları daha açık ve eksiksiz biçimde, önce onun eline vurup ardından vurduğu eli şefkatle öperek yineleyecektir.

3 Nisan'da erkenden yatağa yanıma geliyor. Son günlerde artık gelmiyordu ve bu değişiklikten gurur duyduğu anlaşıyor. Soruyorum: "Bugün neden geldin bakalım?"

Hans: "Korkum kalmadığında gelmeyeceğim artık."

— Yanıma korktuğun için mi geliyorsun?

— Yanında olmadığım zaman korkuyorum; yanında yatakta olmadıgımda, o zaman korkuyorum. Korkum kalmadığında gelmeyi bırakacağım.

— Beni seviyorsun öyleyse; sabah yatağındayken seni korku sarıyor, bu yüzden yanıma geliyorsun, öyle mi?

— Evet. Neden bana annemi sevdiğimi ve bu yüzden korktuğumu söyledin, oysa ben seni seviyorum?

Ufaklık burada gerçekten fevkalade bir netlik sergiliyor. Annesi konusundaki rekabetten dolayı babasına karşı düşmanlığı ile babasına yönelik sevgisinin çatıştığını açığa vuruyor ve kaygı ile son bulmak zorunda olan bu güç oyununa şimdiye dek dikkat çekmediği için babasına sitem ediyor. Baba ufaklığı henüz tam anlamış değil zira her ne kadar konsültasyon sırasında bunu kendisine söylediysem de, ufaklığın ona karşı düşmanca bir tutum takındığına ancak bu diyalog sayesinde ikna oluyor. Aşağıda hiç değiştirmeden iletceklerim aslında küçük hastadan çok babanın aydınlanması açısından önem arz etmektedir.

Hans'ın bu çıkışının anlamını maalesef hemen kavrayamamıştım. Hans annesini sevdiği için açıkça aradan çekilmemi istiyor olmalıydı, böylece babanın yerini almış olacaktı. Bu baskılanmış düşmanca istek baba için kaygılanmaya dönüşmüştü. Bu yüzden evden gidip gitmediğimi görmek amacıyla sabah erkenden yanıma gelmişti. Bunu maalesef o anda anlamamış, ona şunu demiştim: "Yalnız olduğunda benim için endişeleniyorsun ve yanıma geliyorsun."

Hans: "Sen gittiğinde, eve gelmeyeceksin diye korkuyorum."

— Seni eve bir daha gelmeyeceğim diyerek korkuttum mu ki hiç?

— Sen değil, ama annem yaptı. Annem bana bir daha gelmeyeceğini söylemişti.

(Muhtemelen yaramazlık yaptığı için annesi onu evi terk etmekle korkutmuştur.)

Ben: “Yaramazlık yaptığın için demiştir bunu.”

— Evet.

— Yaramazlık yaptığın için evi terk edeceğimden korkuyorsun, bu yüzden yanıma geliyorsun demek.

Kahvaltıda masadan kalkıyorum, bunun üzerine Hans “Baba kaçma benden!” diyor. “Lauf” yerine “renn”¹⁹ demesi dikkatimi çekiyor ve şöyle karşılık veriyorum: “Haa, atın senden kaçacağından korkuyorsun.” Bunun üzerine gülüyor.

Hans’ın bu kaygısının iki yönlü olduğunu biliyoruz: Babasından *ötürü* kaygılanma, babası *için* kaygılanma. İlki babasına karşı düşmanlıktan, diğeri ise tepki olarak abartılmış şefkat ile düşmanlık arasındaki çatışmadan kaynaklanmaktadır.

Baba devam ediyor:

Kuşkusuz önemli bir aşamanın başlangıcı bu. En fazla kapının önüne kadar çıkmaya cesaret etmesi, evden uzaklaşmaması ve kaygı krizi gelir gelmez yolun yarısından dönmesi anne-babasının evden gitmiş olabileceğinden, onları evde bulamayacağından korkmasından ötürüdür. Annesine duyduğu sevgiden dolayı eve yapışıp kalıyor, bana yönelik düşmanca arzuları yüzünden ise evden giderim diye korkuyor, bu durumda baba o olacak.

Yazın mesleğim icabı Viyana’ya gitmek üzere sık sık Gmunden’den ayrılıyordum, o arada baba o oluyordu. At korkusunun, Gmunden’de Lizzi’nin valizi tren istasyonuna at arabasıyla götürüldüğünde yaşadıklarıyla bağlantılı olduğunu hatırlatırım. Benim arabayla istasyona gitmem, böylece onun annesiyle baş başa kalması (“At gitsin”)

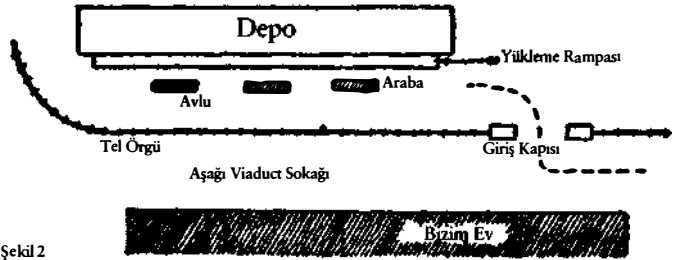
19 [Laufen koşmak, rennen hızlı koşmak veya atlar için dörtnala gitmek anlamına gelir –e.n.]

yönündeki bastırılmış arzu, atların yola koyulmasıyla ilgili korkuya dönüşüyor. Gerçekten de evimizin karşısındaki Gümrük Genel Müdürlüğü'nün avlusundan bir at arabasının yola çıkması sırasında atların hareketlenmesi kadar onda kaygı uyandıran bir şey yoktu.

Bu yeni aşama (babaya karşı düşmanca tutumu) ancak annesini sevdiği için ona kızmadığını gördükten sonra su yüzüne çıkabildi.

Öğleden sonra Hans'la yine dış kapının önüne çıkıyoruz, yine evin önüne çıkıyor ve at arabaları geçerken bile aynı yerde kalıyor. Sadece bazı at arabalarından korkuyor ve sofaya doğru koşuyor. Bana bunu şöyle açıklıyor: "Bütün beyaz atlar ısırıyor," yani analiz sayesinde bazı beyaz atlar "baba" olarak kabul ediliyor, bunlar ısırmayan atlar; fakat ısırın başka atlar hâlâ var.

Evimizin dış kapısının önündeki vaziyet şöyle: Karşıda Tüketim Maddeleri Vergi Dairesi'nin deposu ile arabaların gün boyu paket vs. götürmek üzere yanaştığı yükleme rampası var. Avlunun caddeye bakan tarafı tel örgü ile çevrili. Evimizin tam karşısında bu avlunun giriş kapısı bulunuyor (Şekil 2).

Hans'ın birkaç gündür at arabalarının avluya giriş ve çıkışları sırasında özellikle dönüş yaptıklarında korktuğunu fark ediyorum. O anda neden korktuğunu sorduğumda bana cevaben: "At arabası dönüş yaparken atların düşeceğinden korkuyorum," diyor (A). Yükleme rampasında duran at arabaları yola koyulmak üzere aniden hareket ettiklerinde de aynı şekilde korkuyor (B). İri yük beygirlerinden, küçük atlara nazaran daha çok korkuyor, keza faytonlara koşulan zarif atlara nazaran çiftlik atlarından daha çok korkuyor (C). Ve yine, tırıs giden atlara nazaran hızla geçip giden at arabalarından daha çok

korkuyor (D). Tabii ki bu farklılıklar ancak son günlerde belirginlik kazanabildi.

Psikanaliz sayesinde sadece hastanın değil, fobisinin de cesaret kazandığını ve kendini takdime cüret ettiğini ifade etmek isterim.

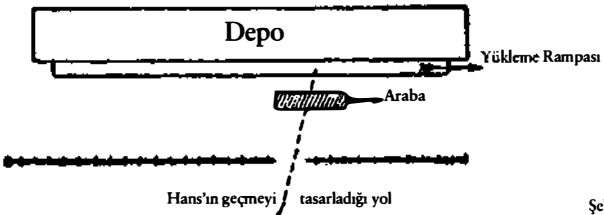
Hans 5 Nisan'da tekrar yatak odamıza geliyor ama kendi yatağına yollanıyor. Ona: "Sabahları odamıza geldiğin sürece at korkun iyileşmeyecek," diyorum. Ama o kafa tutarak cevap veriyor: "Hayır, korksam da geleceğim." Yani annesini ziyaretlerinin yasaklanmasını istemiyor.

Kahvaltıdan sonra aşağı inmemiz gerekiyor. Hans buna çok seviyor ve her zamanki gibi kapının önünde durmak yerine, sokağın karşısına, mahalleden çocukları sık sık oynarken gördüğü deponun avlusuna gitmeye niyetleniyor. Oraya giderse buna memnun olacağımı söylüyorum ve fırsattan istifade, yük taşıyan at arabaları rampadan harekete geçtiklerinde niçin korktuğunu soruyorum (B).

Hans: "At arabasının yakınında duruyorsam, araba hızla yola çıktığında korkuyorum. Ben arabanın üstünde olurum, tahtanın oraya (yükleme rampasına) atlamak isterim, ama ben içindeyken araba oradan gider diye."

Ben: "Peki ya araba dururken? O zaman korkmuyor musun? Niye korkmuyorsun?" Hans: "Araba dururken, hızla arabaya oradan da tahtaya geçebilirim." (Şekil 3)

(Yani, Hans at arabasına tırmanıp ordan yükleme rampasına çıkmayı tasarlıyor ama arabanın üstündeyken arabanın hareket edip gitmesinden korkuyor.)

Ben: “Arabayla gidersen bir daha eve dönemeyeceğinden mi korkuyorsun yoksa?

— Yo, hayır. Annemin yanına her zaman gelebilirim ki; at arabasıyla veya faytonla. Arabacıya evimizin numarasını bile söyleyebilirim.

— Öyleyse niye korkuyorsun ki?

— Bilmiyorum ama profesör bilir. Sence bilir mi?

— Peki neden o tahtanın üstüne çıkmak istiyorsun?

— Çünkü orada hiç bulunmadım. Orada olmayı çok istiyorum. Neden oraya gitmek istiyorum, biliyor musun? Paketleri yüklemek, indirmek, sonra da paketlerin üstüne tırmanmak istiyorum. Çünkü tırmanmak çok hoşuma gidiyor. Tırmanmayı kimden öğrendim, biliyor musun? Çocukların paketlerin üstüne çıktığını gördüm, ben de aynısını yapmak istiyorum.

Her ne kadar kapı önüne çıkmaya cesaret etmiş olsa da Hans’ın bu arzusu gerçekleşmedi. Deponun avlusunda arabalar aralıksız hareket halinde olduğundan, oraya gitmek için caddeye bir iki adım atmak bile onda büyük direnç uyandırdı.

Profesörün bildiği bir şey varsa o da, Hans’ın yüklü arabalarla oynamaya niyetlendiği bu oyunun henüz hiç dile getirmediği başka bir arzuyla simgesel bir ikame ilişkisine gireceğidir. Esasında, cüretkârlık olarak algılanmayacak olsaydı, bu arzuyu şimdiden kurgulayabilirdik.

Öğleden sonra tekrar dış kapının önüne kadar çıkıp geri geliyoruz. Hans’a soruyorum: “En çok hangi atlardan korkuyordun ki sen?

— Hepsinden.

— Doğru değil bu.

— En çok ağzında o şeylerden olan atlardan korkuyorum.

— Ağızlarındaki demiri mi kastediyorsun?

— Hayır, ağızlarında siyah bir şey var.

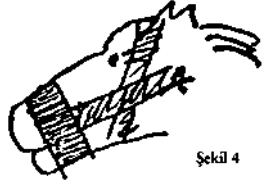
(Ağzını eliyle kapatıyor.)

— Ne? Bıyık mı yoksa?

(Gülüyor): “Haayır.”

- Hepsinde var mı?
- Hayır, sadece bazılarında var.
- Nedir o ağızlarındaki şey?
- Siyah bir şey.

(Sanırım yük beygirlerinin burunları

Şekil 4

üzerindeki kalın koşum takımlarını kaste-

diyor.) [Şekil 4] “En çok mobilya taşıyan at arabalarından korkuyorum bir de.”

— Niçin?

— Atlar mobilya yüklü ağır bir arabayı çekerken devrilirler diye korkuyorum.

— Küçük olanlarından korkmuyorsun o halde?

— Hayır, küçük arabalardan ve posta arabalarından korkmuyorum. Yolcu taşıyan at arabaları geçince çok korkuyorum.

— Neden? Büyük oldukları için mi?

— Hayır, bir keresinde yolcu taşıyan arabanın atı devrilmişti, onun için.

— Ne zaman?

— Aptallığa rağmen annemle bana yelek almaya çıkmıştık, o zaman.

(Bu söylediği daha sonra annesi tarafından teyit edildi.)

— At devrildiğinde aklından ne geçti?

— Hep böyle olacak. Yolcu arabası çeken bütün atlar devrilecek.

— Her yolcu arabasında mı?

— Evet! Mobilya taşıyan arabaların atları da. Ama mobilya yüklü arabalarda o kadar sık değil.

— Aptallıktan önce de vardı ama?

— Hayır, sonra oldu. Yolcu taşıyan arabanın atı yere yığıldığında çok ürktüm, gerçekten! Oradan gittikten sonra korkmaya başladım.

— Atın seni ısıracağını düşündüğün için korktuğunu söylemiştin, şimdi ise at devrilecek diye korkuyorum diyorsun.

— Devrilmesinden ve ısırmasından korkuyorum.²⁰

20 Bu bağlantılandırma her ne kadar pek muhtemel görünmese de Hans hakkı. İleride göreceğimiz gibi aradaki bağlantı, devrilmesini istediği için atın (babanın) Hans'ı ısıracağı şeklinde.

— Atın devrilmesi seni neden o kadar korkuttu?

— Çünkü at ayaklarıyla şöyle yaptı.

(Yere yatıyor ve atın nasıl debelendiğini gösteriyor bana.) “Çok korktum, çünkü ayaklarıyla ‘patırtı’ yaptı.”

— Annenle neredeydiniz o zaman?

— Önce buz pateni pistinde, sonra kafede. Ardından yelek satın almaya gittik, sonra pastaneye uğradık, sonra akşamleyin eve geldik. Stadtpark’tan da geçtik.

(Karım bütün bunları teyit etti, korkusunun hemen sonra ortaya çıktığını da.)

— At devrildikten sonra öldü mü?

— Evet!

— Bunu nerden biliyorsun?

— Gördüm çünkü (Gülüyor). Hayır, hiç de ölmedi.

— Öldüğünü düşünmüşsündür belki.

— Hayır, kesinlikle. Şaka olsun diye söyledim sadece.

(Fakat o esnada yüzünde ciddi bir ifade var.)

Yorulduğundan, daha fazla üstelemiyorum. Gitmeden evvel, önce yolcu taşıyan arabaların atlarından, sonra hepsinden, en son da mobilya taşıyan arabaların atlarından korktuğunu söylüyor.

Lainz’e dönüş yolunda birkaç soru daha soruyorum:

— Yere yığılan atın rengi neydi? Beyaz mı, kırmızı mı, kahverengi mi, gri mi?

— Siyah, her iki at da siyahtı.

— Büyük müydü yoksa küçük mü?

— Büyük.

— Şişman mıydı yoksa zayıf mı?

— Şişmandı, çok büyük ve şişmandı.

— At devrildiğinde babacığını düşündün mü?

— Belki. Evet. Olabilir.

Babanın araştırması yer yer sonuçsuz kalmış olabilir. Ancak, yeni nesnesine göre adlandırma eğilimi duyabileceğimiz

bu fobiyi yakından tanımanın zararı yok. Böylece fobinin aslında ne denli yayılmış olduğunu görüyoruz. Atlardan at arabalarına, atların düşmelerinden ısırmaalarına, belli özelliklerdeki atlardan ağır yük taşıyan at arabalarına kadar yayılmış bir korku. Şimdiden söyleyelim; bütün bu hususiyetler, kaygının kökeni itibariyle hiç de atlara yönelik olmayıp, sonradan atlara taşınmış olmasından kaynaklanıyor. Ve şimdi de bazı aktarımlara elverişli oldukları ortaya çıkan at kompleksinin unsurlarına sabitlenmiş durumdadır. Babanın sorgusunun önemli bir neticesini özellikle takdir etmeliyiz. Bu sayede fobinin hangi somut vesileyle ortaya çıktığını öğrenmiş olduk. Şişman ve büyük bir atı yere yığılırken görmüştür ve bu izlenime dair yorumlarından en az biri, babanın vurguladığı gibi, Hans'ın o sırada babasının da o at gibi yığılmasını –ve ölmesini– arzulamış olmasıdır. Hans'ın olayı anlatırken taktığı ciddi yüz ifadesinin bilinçdışı anlamı bu olmalı. Bunun ardında başka bir anlam daha saklı olamaz mı acaba? Ayaklarıyla patırtı yapmanın anlamı ne olabilir peki?

Hans bir süreden beri odada atçılık oynuyor, koşuyor, yere düşüyor, ayaklarını havada çırpıyor, kişniyor. Bir defasında boynuna yemlik gibi bir torba bağladı. Pek çok kez üzerime doğru koşup beni ısırdı.

Hans böylece, yapılan son yorumları sözle ifade edebileceğinden daha kesin şekilde kabul ediyor. Elbette burada rollerin tersine çevrilmesi söz konusu, zira atçılık oyunu, arzu fantezisinin hizmetinde. Yani at kendisi, babasını ısırtıyor ve bu yolla babasıyla özdeşleşiyor.

Hans iki günden beri büyük bir kararlılıkla bana kafa tutuyor; küstahça değil, gayet neşeli bir şekilde yapıyor bunu. Benden, yani atlardan korkmadığı için mi böyle?

6 Nisan. Öğleden sonra Hans'la evin önündeyiz. Her at gördüğümüzde ona “ağzında siyah şey olan”ı görüp görmediğini soruyorum;

hepsi için hayır dedi. Ona o siyah şeyin neye benzediğini soruyorum; siyah demir, diyor. İlk tahminim, yani onun siyah şeyle yük atlarının koşum takımlarındaki kalın deriyi kastetmiş olabileceği böylece yanlışlanmış oldu. O siyah şey bıyığı mı andırıyor diye soruyorum; sadece rengi, diyor. Onun gerçekte ne olduğunu hâlâ bilmiyorum.

Korkusunda azalma var. Bu kez, komşu eve kadar gitmeye cesaret edebildi, ama uzaktan nal sesi duyar duymaz hızla geri döndü. At arabası dış kapının önünden geçtiğinde veya orada durduğunda, at ayaklarıyla yeri eşelediğinden korkuya kapılıp eve koşuyor. Ona niye korktuğunu, acaba at şöyle (ayağımı yere vuruyorum) yaptığı için mi korktuğunu soruyorum.

Diyor ki: “**Ayaklarınla** patırtı yapmasana!” Yolcu arabasını çeken atın devrilmesi hakkında söyledikleriyle karşılaştırın.

Onu bilhassa mobilya taşıyan at arabaları ürkütüyor. O zaman evin içine kadar kaçıyor. Umursamaz bir edayla soruyorum: “Mobilya taşıyan araba, yolcu arabasına benzemiyor mu zaten?” Bir şey demiyor. Soruyu yineliyorum. Ardından şöyle diyor: “Hayır tabii ki, öyle olsa mobilya taşıyan arabadan korkmazdım.”

7 Nisan. Bugün yine şu “atın ağzındaki siyah şeyin” neye benzediğini sordum. Hans, “ağızlık” gibi, dedi. İşin ilginç yanı, üç gündür bahsettiği “ağızlığı” gösterebileceği hiçbir atın geçmemiş olması. Her ne kadar Hans iddiasında ısrar etse de, şahsen hiçbir yürüyüşümüzde öyle bir at görmüş değilim. Sanırım atlara takılan gem gibi bir şey (atın ağzını çevreleyen kalın kayış mesela) gerçekten de ona bıyığı hatırlatmıştı ve benim buna işaret etmem üzerine bu korku da kayboldu.

Hans’ın iyileşmesi sürüyor. Evin dış kapısı merkez olmak üzere hareket alanı gittikçe büyüyor. Hatta şimdiye kadar ona göre olağanüstü hüner gerektiren karşı kaldırırma geçme işine bile cesaret edebiliyor. Kalan korkunun tümü, hâlâ bir anlam veremediğim yolcu arabası sahnesiyle bağlantılı.

21 [Maulkorb. Maul: Ağız. Aslında burunun üzerinde yer alan ve bu isimle anılan “burunsalık”tır (Nasenriemen). Burunsalık bir şey yemelerine engel olmak için hayvanların ağız ve burunları üzerine geçirilir –e.n.]

9 Nisan. Hans bu sabah, belden yukarım çıplak halde yıkanırken yanıma geldi.

— Baba, ne güzelsin öyle, bembeyaz!

— Beyaz bir at gibi, değil mi?

— Tek siyahlık bıyığın. (Devamederek). Yoksa o, siyah ağızlık mı?

Ona önceki gün akşamleyin profesörün yanında olduğumu ve profesörün bazı şeyler bilmek istediğini söylemem üzerine şöyle karşılık verdi: “Bakalım, ne diyecek!”

Ona hangi durumlarda ayaklarıyla patırtı yaptığını bildiğimi söylüyorum. Sözümü keserek: “Öfkelendiğimde veya ‘Lumpf’²² yapmam gerekirken oynamayı sürdürmek istediğimde, değil mi?”

(Öfkelendiğinde gerçekten de ayaklarıyla patırtı yapıyor, yani ayaklarıyla yere vuruyor. “Lumpf yapmak” büyük tuvaletini yapmak demek. Hans küçükken bir gün lazımlıktan kalktıktan sonra “Lumpf’a bak” demişti. [Kastettiği şekil ve renk benzerliğinden dolayı *Strumpf* tur.]²³ Bu adlandırmayı hâlâ kullanıyor. Daha ilk zamanlardan beri, onu lazımlığa oturtacağımızda oyunu bırakmak zorunda kalacağından karşı çıkıp öfkeyle ayaklarını yere vurur, debelenir, bazen kendini yere atardı.)

“Çişini yapman gerekirken oynamayı bırakıp tuvalete gitmek istemediğinde de ayaklarınla öyle debeleniyorsun.”

O: “Ay, çişimi yapmalıyım.” Beni onayladığını göstermek için olacak, dışarı çıkıyor.

Babası beni ziyareti sırasında, yere düşen atın debelenmesinin Hans’a neyi hatırlatmış olabileceğini sorduğunda, ona bunun büyük ihtimalle çişini tutmayla ilgili Hans’ın kendi tepkisi olabileceğini söylemiştim. Hans’ın babasıyla olan diyalogunda işeme ihtiyacının nüksetmesi bu tahmini onaylamakta, ayakla patırtı yapmaya da başka anlamlar yüklemektedir.

22 [Lumpf, *Strumpf*’un (çorap) değiştirilmiş hali –ç.n.]

23 [Köşeli parantez içindeki yukarıdaki not Freud’a aittir –e.n.]

Sonra dış kapı önüne çıkıyoruz. Kömür taşıyan bir arabanın geçişi sırasında bana diyor ki: “Kömür arabasından da çok korkuyorum.”

— Belki o da yolcu arabası kadar büyük olduğu içindir.

— Evet, ayrıca çok ağır yük taşıdığı için arabayı çeken atlar kolaylıkla düşebilirler. Arabalar boşken korkmuyorum.

Daha önce belirttiğim gibi, gerçekten de yalnızca ağır yük taşıyan arabalar onda korku uyandırıyor.

Öte yandan, durum henüz tam manasıyla açıklığa kavuşmuş değil. Analiz çok az ilerleme kaydediyor. Korkarım ki, analizin sunumu okuyucuya sıkıcı gelmeye başlayacaktır yakında. Ancak, her psikanalizde böyle karanlık dönemler olur. Hans çok yakında hiç beklemediğimiz sularda dolaşmaya başlayacak.

Eve geliyorum ve satın aldığı muhtelif eşyayı bana gösteren karımla konuşuyorum. Satın aldıkları arasında sarı bir külot da var. Hans birkaç kez “böğk” diyerek kendini yere atıyor ve tükürüyor. Karımın dediğine göre Hans daha önce de külot gördüğünde birkaç kez böyle yapmış.

Hans’a soruyorum: “Neden böğk diyorsun?”

— Külottan dolayı.

— Neden? Sana çiş veya Lumpf’u hatırlatan sarı renginden dolayı mı?

— Lumpf sarı değil ki. Beyaz veya siyahtır. Hemen ardından: “Bak sana, insan peynir yiyince daha rahat mı Lumpf yapar?” (Bir seferinde neden peynir yediğimi sorduğunda söylemiştim bunu.)

— Evet.

— Bu yüzden mi sabahları hemen Lumpf yapmaya gidiyorsun? Ben de tereyağlı ekmeğimi peynir sürerek yemek istiyorum.

Dün de sokakta zıplarken bana: “Baksana, insan böyle çok zıplayınca daha kolay Lumpf yapar değil mi?” diye sormuştu. Hans öteden beri kabızlık çekiyor. Bu yüzden sıklıkla çocuklara yönelik yumuşatıcılara ve lavmana başvurduk. Bir keresinde mutat kabızlığı şiddetlenince karım Dr. L.ye başvurmuştu. Doktor, Hans’a aşırı yemek yedi-

rildiğini belirtmiş ki doğrudur bu, ardından da kabızlığını kısa sürede sona erdiren daha ölçülü bir beslenme önermişti. Son zamanlarda yine sıklıkla kabız olmaya başladı. Yemekten sonra ona: “Yine Profesöre yazacağız,” diyorum. Bunun üzerine şöyle dikte ediyor: “Sarı külotu gördüğümde ‘böğk’ dedim, tükürdüm, kendimi yere attım, gözlerimi kapattım ve bakmadım.”

— Neden?

— Sarı külotu gördüğüm için. Siyah külotu²⁴ görünce de aynısını yapmıştım. Siyah olanı da aynı, rengi farklı sadece.

(Lafını aniden kesiyor.) “Memnunum biliyor musun, profesöre yazacağımda hep çok memnun oluyorum.”

— Neden ‘böğk’ dedin? İğrendin mi?

— Evet, sarı külotu gördüğüm için. Lumpf yapmam gerektiğini düşündüm.

— Neden?

— Bilmiyorum.

— Siyah külotu ne zaman gördün?

— Bir ara Anna (hizmetçi kız) uzun zamandır burada, annemin yanındaydı ya, o alıp eve getirmişti, o zaman gördüm.

(Bu ifadesi karım tarafından teyit edildi.)

— O zaman da iğrenmiş miydin?

— Evet.

— Anneciği böyle bir külotla gördün mü?

— Hayır.

— Giyinirken peki?

— Sarı olanı, daha önce satın aldığımda bir defa görmüştüm.

(Çelişki! Annesi satın aldığımda sarı külotu ilk kez görmüştü.)

“Siyah olanını bugün de giydi.” (Doğruydu!) “Sabah çıkarırken görmüştüm.”

Ben: “Nasıl? Sabahleyin siyah külotunu mu çıkardı?”

— Sabah evden çıkarken siyah külotunu çıkardı, eve geldiğinde tekrar siyahını giyindi.

24 Karımın birkaç haftadır bisiklet turları için aldığı siyah bir pileli içliği var. [Babanın notu]

Bu durum bana saçma geldiğinden karıma sordum. O da bunun doğru olmadığını, dışarı çıkarken tabii ki külotunu değiştirmediğini söyledi.

Hans'a hemen soruyorum: "Bana annenin siyah külotu giydiğini, dışarı çıkarken değiştirdiğini, eve gelince tekrar giydiğini söyledin. Annen bunun doğru olmadığını söylüyor ama."

— Sanırım, galiba külotunu çıkarmadığını unuttum. (İsteksiz) Beni rahat bırak artık.

Bu külot meselesini açığa kavuşturmak için şunu belirteyim: Hans bu konuda konuşmanın kendisini memnun edeceğini söylerken açıkça ikiyüzlülük ediyor. Sona doğru maskeyi atıyor ve babasına karşı kabalaşıyor. Daha önce *onda epey haz* uyandıran ve şimdi devreye giren bastırmanın etkisiyle çok utandığından iğreniyormuş gibi yaptığı şeyler söz konusu. Annesini külot değiştirirken izlemekle ilgili başka bahaneler uydururken düpedüz yalan söylüyor; gerçekte külotu giyme ve çıkarma "Lumpf" bağlamında değerlendirilmelidir. Babası neyin ne olduğunu, Hans'ın neyi saklamak istediğini çok iyi bilmektedir.

Karıma tuvalete girdiğinde Hans'ın da sık sık ona eşlik edip etmediğini soruyorum. Karım "Evet, çok sık," diyor. Hans öyle çok sıkıştırıyormuş ki, sonunda ona izin veriyormuş; bütün çocuklar böyle yaparmış.

Annesini Lumpf yaparken seyretmekten duyduğu ve artık bastırmış olduğu hazzı bir yere not edelim.

Evin önüne çıkıyoruz. Keyfi oldukça yerinde. Oradan oraya at gibi aralıksız atlayıp zıplarken soruyorum: "Söyle bakalım, yolcu arabasının atı kim? Ben mi, sen mi, yoksa annen mi?"

Hans (hemen): "Ben. Genç bir atım ben."

Kaygısının en şiddetli olduğu dönemde atları sıçrarken gördüğünde kaygıya kapılarak bana atların neden böyle yaptığını sormuş, ben de onu sakinleştirmek için "Bunlar genç atlar, çocuklar gibi sıç-

nyorlar. Sen de küçüksün ve sıçıyorsun,” demiştim. O zamandan beri ne zaman sıçıran bir at görse “Doğru, bunlar genç atlar!” diyor. Merdivenlerden çıkarken neredeyse hiç düşünmeden soruyorum: “Gmunden’de çocuklarla atçılık oynadın mı?”

— Evet! (Dalgın.) Sanırım aptallığı o zaman kaptım.

— At kimdi?

— Ben at, Berta arabacıydı.

— At olduğunda düştün mü peki?

— Hayır! Berta deh! dediğinde koştum, hatta dörtnala koştum.²⁵

— Faytonculuk oynamadınız mı hiç?

— Hayır, normal at arabası veya araba olmadan atçılık. Atın arabası varsa, araba olmadan da gidebilir ve araba da evde kalır o zaman.

— Sık sık mı oynadınız atçılık?

— Çok sık. Fritzl (bilindiği üzere, ev sahibinin oğlu) bir keresinde at oldu; Franzl ise fayton. Fritzl çok hızlı koştu ve birden ayağını taşa çarptı ve ayağı kanadı.

— Belki o düşmüştür?

— Hayır. Ayağını suyun içine soktu, sonra da üstüne bez koydu.²⁶

— Sık sık at oldun mu?

— A, evet.

— Ve aptallığı o ara kaptın.

— Çünkü “at yüzünden, at yüzünden” deyip durdular. (‘Yüzünden’ ifadesini vurguluyor) “Belki ‘at yüzünden’ dedikleri için, belki de aptallığı o yüzden kaptım.”²⁷

25 Hans’ın oyuncakları arasında çingiraklı atlar da var. [Babanın notu]

26 İlerleyen sayfalarda göreceğimiz üzere, babanın Fritzl’in düştüğü yönündeki tahmini isabetlidir.

27 Şöyle açıklayayım: Hans “aptallığı” o zaman değil, o bağlamda kaptığını ileri sürüyor. Bu iş böyle olmalı zaten. Kurama göre bugün fobinin nesnesi olan şeyin daha önce yoğun bir hazzın nesnesi olması gerekir. Hans’ın söyleyemediğini ben tamamlayayım. *Wegen* [yüzünden, –den dolayı] sözcüğü fobinin atlardan, *Wagen*’i [veya Hans’ın ıstırmaya ve telaffuz etmeye alıştığı şekliyle *Wägen*’i, yani arabaları] kapsayacak şekilde yayılmasına giden yolu açıyor. Çocukların yetişkinlere nazaran sözcüklere, âdetla şeymişler gibi, çok daha somut biçimde muamele ettiklerini, ses benzeşimlerinin onlar için ne kadar anlamlı olduğunu asla aklımızdan çıkarmamalıyız.

Babası araştırmasını bir süre başka mecralarda verimsiz şekilde sürdürüyor.

— Atlar hakkında bir şey anlattılar mı?

— Evet!

— Neydi?

— Unuttum.

— Çiş-yaparlarından bahsetmişlerdir belki?

— Yo, hayır.

— O anda atlardan korktun mu?

— Yo, hayır. Hiç korkmadım.

— Peki, Berta atlardan söz ederken onların...

(Sözümü kesiyor.)

— Onların çiş yaptıklarını mı? Hayır.

10 Nisan'da bir önceki günkü konuşmamıza kaldığımız yerden devam ederek "at yüzünden" in ne anlama geldiğini öğrenmek istiyorum. Hans hatırlayamıyor, hatırladığı şey yalnızca sabahleyin birkaç çocuğun dış kapı önünde toplandığı ve "at yüzünden, at yüzünden" demiş oldukları. Kendisi de yanlarındaymış. Ben biraz üsteleyince onların hiç "at yüzünden" demediklerini, yanlış hatırladığını ifade etti.

Ben: "Ahıra çok sık gidiyordunuz, orada mutlaka atlar hakkında konuşmuşsunuzdur." – "Konuşmadık." – "Ne konuştunuz?" – "Hiçbir şey." – "O kadar çocuk hiçbir şey konuşmadınız mı yani?" – "Bir şeyler konuştuk ama atlar hakkında değil." – "Ne hakkında?" – "Bilmiyorum, unuttum."

Gösterdiği direnç bariz biçimde kuvvetli olduğundan konuyu kapatıp,²⁸ şöyle soruyorum: "Berta ile oynamayı seviyor muydun?"

— Evet, çok. Olga'yla değil ama. Olga ne yaptı biliyor musun? Biz oradayken Grete bir keresinde bana kâğıttan top hediye etmişti. Olga topu yırtıp attı. Berta olsa topumu asla yırtmazdı. Berta ile oynamayı çok seviyordum.

— Berta'nın çiş-yaparının nasıl olduğunu gördün mü?

28 Aslında burada çekilip çıkartılabilecek tek şey, babanın kaçırdığı sözcük bağıydı. Analiz çabalarının başarısızlığa uğradığı durumlara güzel bir örnek.

— Hayır, ama atinkini gördüm, çünkü hep ahırdaydım ve atın çiş-yaparını gördüm.

— Sonra da Berta ve annenin çiş-yaparının nasıl olduğunu merak ettin?

— Evet!

Bir keresinde çiş yaparken, kızların bakmak istemelerinden şikâyet ettiğini hatırlatıyorum Hans'a.

Hans: "Berta bana hep bakıyordu (hiç rahatsız değil, aksine gayet memnun görünüyor), sık sık. Küçük bahçede turpların olduğu yerde çişimi yapıyordum. Berta dış kapının önünde durmuş bana bakıyordu."

— Peki o çişini yaparken ona bakıyor muydun?

— O tuvalete gidiyordu.

— Merak ediyor muydun?

— O tuvaletteyken ben de oradaydım ki.

(Doğru söylüyor. Ev sakinleri anlatmıştı bunu. Ona bunu yasakladığımızı hatırlıyorum.)

— Ona söyledin mi senin de içeri girmek istediğini?

— Tek başıma giriyordum, Berta bana izin veriyordu. Ayıp değil ki bu.

— Ve çiş-yaparını görmek istiyordun.

— Evet, ama görmedim. Ona Gmunden'de gördüğü rüyayı hatırlatıyorum: Elimdeki rehin kime ait vs. sonra soruyorum: "Gmunden'de Berta'dan sana çişini yaptırmasını istedin mi?"

— Ona hiç demedim bunu.

— Neden hiç demedin?

— Çünkü hiç düşünmedim.

(Lafını keserek) "Doktora her şeyi yazarsam aptallık yakında geçecek, öyle değil mi?"

— Berta'nın sana çişini yaptırmasını neden arzu ettin?

— Bilmiyorum. Baktığı için.

— Berta'nın eliyle çiş-yaparına dokunmasını hayal ettin mi?

— Evet. (Konuyu değiştirerek) Gmunden çok eğlenceliydi. Turpların bulunduğu küçük bahçedeki kum yığnında kürekle oynuyordum. (Hans'ın her zaman çişini yaptığı bahçe bu.)

— Gmunden’de yataktayken elini çış-yaparına götürüyor muydun?

— Hayır, henüz götürmüyordum. Gmunden’de öyle iyi uyuyordum ki aklıma bile gelmiyordu. Sadece — sokağında,²⁹ bir de şimdi yaptım.

— Berta elini çış-yaparına hiç götürmedi mi yani?

— Hiç yapmadı onu, hayır, çünkü ona hiç söylemedim.

— Ne zaman istedin yapmasını?

— Gmunden’de günün birinde işte.

— Sadece bir kere mi?

— Sık sık, evet.

— Sen her çışini yaptığında sana baktı; belki çışini nasıl yaptığını merak etmiştir.

— Belki çış-yaparımın nasıl görüldüğünü merak ediyordu.

— Sen de merak ediyordun. Sadece Berta’ninkini mi?

— Berta’ninkini ve Olga’ninkini.

— Başka kiminkini?

— Başka hiç kimseninkini.

— Doğru değil bu, anneninkini de merak ediyordun.

— Anneminkini, zaten.

— Artık merak etmiyorsundur. Hanna’nın çış-yaparının nasıl görüldüğünü biliyorsundur değil mi?

— Çış-yaparı büyüyecek ama, değil mi?³⁰

— Evet tabii ki, ama büyüdüğünde seninkisi gibi görünmeyecek.

— Biliyorum. Öyle kalacak (yani, şimdi olduğu gibi)³¹ büyüyecek sadece.

— Gmunden’de annen soyunurken merak ediyor muydun?

— Evet, ama Hanna’ninkini yıkanırken görmüştüm.

— Anneninkini de yıkanırken mi?

— Hayır!

— Annenin külotunu görünce iğrenmiştin.

— Sadece siyah külotu, satın aldığı anda görünce iğrendim, sonra tükürdüm. Ama külotunu giydiğinde veya çıkardığında tükürmüyö-

29 Taşınmadan önceki evde.

30 Kendi çış-yaparının büyüyeceğinden emin olmak istiyor.

31 [Parantez Freud’a ait.]

rum. Siyah külot Lumpf gibi siyah olduğu için tükürüyorum, sarı olanı çiş gibi olduğundan çiş yapmam gerektiğini düşünüyorum. Annem külot giydiğinde görmüyorum, çünkü elbisenin altında kalıyor.

— Peki elbiselerini çıkardığında?

— O zaman tükürmüyorum. Elbise yeniyse Lumpf'a benzer. Eskidiğinde rengi gider ve kirlenir. Satın alındığında tertemizdir, evde zaten kirlenir. Satın alındığında yenidir, satın alınmadığında eski.

— Eski olanlarından iğrenmiyorsun yani?

— Eskidiğinde Lumpf'tan çok daha siyah olur, değil mi? Azıcık daha siyah olur.³²

— Tuvalet annenle ne kadar sık giriyordun?

— Çok sık.

— Orada iğrendin mi?

— Evet.. Hayır!

— Annen çiş veya Lumpf yaparken yanında olmayı çok istiyor muydun?

— Çok.

— Neden çok?

— Bilmiyorum.

— Çünkü annenin çiş-yapmasını göreceğini düşünüyorsun.

— Evet, bence de.

— Peki, Lainz'de neden tuvalet hiç gitmek istemiyorsun?

(Lainz'de onu tuvalet götürmemem için hep yalvarıyordu. Bir defasında tuvaletteki sifonu çekerken çıkan gürültüden korkmuştu.)

Hans: "Belki de sifonu çekerken patırtı yaptığı için."

— Onun için korkuyorsun.

— Evet!

— Peki ya burada, bizim tuvalette?

32 Bizim Hans nasıl ifade edeceğini bilemediği bir konuyla boğuşuyor, bu nedenle onu anlamakta güçlük çekiyoruz. Belki de külotları kendi başlarına, ayrıca düşündüğünde mide bulandırıcı bulduğunu, ama annesinin üzerinde görür görmez artık Lumpf'la değil çiş-yaparla ilişkilendirdiğini ve onların başka bir açıdan ilgilendiğini söylemek istiyordur.

— Bizim tuvalette korkmuyorum. Lainz'de sen sifonu çekince korkuyorum. Klozetin üstündeyken su aşağıya doğru dökülünce de korkuyorum.

Bizim evde korkmadığını göstermek için birlikte tuvalete gidip sifonu çekmeye davet ediyor. Sonra şöyle diyor: “Önce güçlü, ardından hafif bir patırtı oluyor.” (Su aşağı aktığında.) “Büyük bir patırtı yaparsa içeride kalmak, daha hafifse dışarı çıkmak istiyorum.”

— Korktuğun için mi?

— Çünkü güçlü patırtı görmeyi... (düzeltiyor)... duymayı çok seviyorum, daha iyi duymak için içeride kalmayı yeğliyorum.

— O güçlü patırtı sana neyi hatırlatıyor?

— Tuvalette Lumpf yapmam gerektiğini.

(Siyah külot için dediğiyle aynı.)

— Neden?

— Bilmiyorum. Biliyorum, güçlü bir patırtı Lumpf yapınca çıkan sese benziyor, küçük patırtı çiş sesine.

(Siyah ve sarı külot hakkında dedikleri ile karşılaştırmız.)

— Baksana, yolcu taşıyan arabanın atı Lumpf'la aynı renkte değil miydi? (Anlattığına göre at siyahtı.)

Hans: (çok etkilenmiş) “Evet!”

Burada bir iki kelimeyle müdahil olmak zorundayım. Baba çok fazla soru soruyor ve ufaklığın kendini olduğu gibi ifade etmesine izin vermek yerine, varmak istediği sonuçlara göre araştırma yapıyor. Analiz bu şekilde saydamlığını ve güvenilirliğini kaybeder. Hans kendi yolunu izliyor ve onu yolundan çevirmekle hiçbir şey elde edemeyiz. Şu anki ilgisi bariz şekilde çiş ve kakaya odaklanmış durumda; neden böyle, bilmiyoruz. Patırtı olayı, siyah ve sarı külot olayında olduğu gibi tatmin edici bir açıklamadan yoksun. Hassas kulağıyla, erkek ve kadın idrar sesleri arasındaki farkı algılayabilmiştir diye tahmin etmekteyim. Ancak analiz iki ihtiyaç arasında karşıtlık kurmak adına, eldeki malzemeyi suni bir şekilde zorluyor. Henüz hiç analiz yapmamış okurlara

önerim, her şeyi hemen anlamayı istemek yerine, dikkatlerini ortaya çıkan her şeye, tarafsız bir şekilde yöneltmeleri ve sonraki gelişmeleri sabırla beklemeleridir.

11 Nisan. Hans bu sabah yine odamıza geliyor; son günlerde hep olduğu gibi onu geri gönderiyoruz. Daha sonra şunları anlatıyor: “Baksana, bir şey düşündüm. *Küvetteyim*,³³ *anahtarcı geliyor ve küveti söküyor*.³⁴ *Sonra eline büyükçe bir delgi alıp karnıma batırıyor.*”

Babası bu fanteziyi kendince şöyle tercüme ediyor:

“Yatakta annemin yanındayım. Babam çıkageliyor ve büyük penisle beni ittirerek annemin yanından kovuyor.”

Şimdilik bir yargıda bulunmayalım.

Ayrıca, hayal ettiği ikinci bir şeyi daha anlatıyor: “Trenle Gmunden’e gidiyoruz. İstasyonda elbiselerimizi giyiyoruz ama zamanında hazır olamadığımızdan tren daha biz içindeyken hareket ediyor.”

Daha sonra ona “Bir atı Lumpf yaparken gördün mü hiç?” diye soruyorum.

Hans: “Evet, çok sık.”

— Lumpf yaparken çok patırtı yapıyor mu?

— Evet!

— O patırtı sana neyi hatırlatıyor?

— Lumpf’un tuvalete düşerken çıkardığı sesi.

Yolcu arabasında devrilip ayaklarıyla patırtı yapan at, düşerken ses çıkaran Lumpf’a denk düşüyor olmalı. Dışkılamadan korkma ve ağır yüklü at arabasından korkma ile aşırı yüklü bağırsaklarla ilgili korku esasen birbirinin aynı olmalı.

33 Hans’a annesi banyo yaptırmaktadır. [Babanın notu.]

34 Tamir için yanında götürüyor. [Babanın notu.]

Meselenin aslı böyle dolambaçlı yollarla babaya ayan oluyor.

11 Nisan. Hans öğle yemeğinde şöyle diyor: “Keşke Gmunden’de bir küvetimiz olsaydı da hamama gitmek zorunda kalmasaydım.” Gmunden’de sıcak suyla yıkanabilsin diye onu yakında bulunan hamama götürüyorduk. Hans buna hıçkırığa hıçkırığa ağlayarak karşı çıkmaktaydı. Viyana’dayken de, ne zaman büyük küvete yatırsak ya da oturtsak aynı şekilde bağılıyor. Onu ancak dizleri üstünde veya ayakta yıkamak mümkün oluyor.

Artık kendi bağımsız ifadeleriyle analizi beslemeye başlayan Hans’ın bu konuşmaları, son iki fantezisi (küveti söken tesisatçı ve talihsiz tren yolculuğu) arasındaki bağlantıyı da kurmaktadır. Babası haklı olarak tren yolculuğuyla ilgili fantezisini Gmunden’e gitmeye karşı isteksizliğe yormuştu. Ayrıca bu vesileyle, bilinçdışından gün yüzüne çıkan şeyleri, daha önce olanların değil sonradan gelenlerin yardımıyla anlamak gerektiğini tekrar hatırlamış olduk.

Ona korkup korkmadığını, korkuyorsa neden korktuğunu soruyorum.

Hans: “Küvetin içine düşmekten.”

— Küçük küvette yıkanırken neden hiç korkmadın peki?

— Çok küçüktü ki... Oturuyordum, içinde uzanamıyordum onun.

— Gmunden’de kayığa bindiğinde suya düşeceğinden korkmadın mı?

— Hayır, tutunuyordum, bu yüzden suya düşemezdim. Sadece büyük küvetten korkuyorum, içine düşerim diye.

— Büyük küvette annen yıkıyor ama seni. Annenin seni suya atacağından mı korkuyorsun?

— Elini çeker de kafam suya batar diye korkuyorum.

— Annenin seni sevdiğini, elini asla çekmeyeceğini sen de biliyorsun.

— Öyle geçti aklımdan.

— Neden?

— Hiç bilmiyorum.

— Yaramazlık ettiğin için annenin seni artık sevmediğini düşünmüşündür belki?

— Evet!

— Annenin Hanna'yı yıkadığını izlerken elini çekmesini ve böylece Hanna'nın suya düşmesini istemiştir belki.

— Evet.

Hans'ın babasının burada çok doğru tahminde bulunduğunu düşünüyoruz.

12 Nisan. Lainz'den ikinci sınıf vagonla dönerken Hans siyah deri koltuğu görünce: "Böğk, işte buna tükürürüm, siyah külot ve siyah at görünce de tüküresim geliyor, çünkü Lumpf yapasım geliyor."

Ben: "Annende seni ürküten siyah bir şey gördün mü?"

— Evet.

— Neymiş o?

— Bilmiyorum. Siyah bir gömlek veya siyah çorap.

— Anneninkini merak edip baktığında belki çiş-yapmanın yanında siyah kıllar görmüşündür.

Hans (kendini savunarak): "Çiş-yaparını görmedim ama."

Yine bir seferinde, karşı avludan at arabasının çıkışını görünce korktuğunda sormuştum: "O avlu kapısı popoya benziyor mu?"

Hans: "Atlar da Lumpf'a!"

O zamandan beri at arabalarını avludan çıkarken her görüşünde: "Bak, Lumpfı [kakacık -ç.n.] geliyor," diyor.

"Lumpfı" sözü onun için oldukça yeni, kulağa sevgi sözcüğü gibi geliyor. Baldızım çocuğuna "Vumpicik" diyor.

Hans 13 Nisan'da çorbada bir parça ciğer görünce "Böğk, Lumpf," diyor. Biçimi ve rengi ona Lumpf'u hatırlattığından olacak, kıyma yemeyi de sevmiyor. Akşamleyin karım söyledi, Hans balkondayken demiş ki: "Hanna'nın balkona çıktığını ve aşağı düştüğünü düşündüm."

Sıklıkla Hanna balkondayken ona göz kulak olmasını, parmaklıklara yaklaştırmamasını söylemişim. Parmaklıklar Viyanalı ayrılıkçı³⁵ bir usta tarafından, sonradan büyük açıklıkları tel örgüyle kapatmak zorunda kalacağım şekilde beceriksizce yapılmıştı. Hans'ın bastırılmış arzusunun ne olduğu çok açık. Annesi ona Hanna'nın olmamasını tercih eder miydin diye sorduğunda Hans'ın cevabı evet oluyor.

14 Nisan. Hanna konusu ön plana yerleşmiş durumda. Daha önceki notlardan da hatırlanacağı üzere, kendisi ebeveyn sevgisinin bir bölümünü elinden alan yeni doğan çocuğa karşı hâlâ devam eden ve ancak abartılı bir şefkatle kısmen telafi edebildiği büyük bir iğrenme duymaktaydı.³⁶ Daha önce sıklıkla, leylek bir daha çocuk getirmesin, ona para verelim ki çocukları *büyük kutudan çıkarıp* getirmesin demişti. (Krş. Mobilya taşıyan at arabasından duyduğu korku. Yolcu taşıyan at arabası büyük bir kutuya benzemez mi?) Hanna çok bağırıyormuş, onu rahatsız ediyormuş bu.

Bir ara birden şöyle dedi: “Hanna'nın nasıl geldiğini hatırlıyor musun? Yatakta annemin yanında öyle sevimli ve uslu yatıyordu ki.” (Bu övgü kuşku uyandıracak denli sahte gibi geldi!)

Ardından, aşağıda evin önündeyiz. Yine büyük bir ilerleme kaydettiği gözden kaçmıyor. Yük taşıyan at arabaları bile onda çok az korku uyandırıyor. Bir ara sevinçli denebilecek bir ses tonuyla: “İşte ağzında siyah şey bulunan bir at geliyor!” demesi üzerine nihayet kastettiğinin deri ağızlıklı bir at olduğunu saptayabildim. Ancak, Hans bu attan hiç mi hiç korkmuyor.

Bir kere de elindeki sopayı kaldırım taşlarına vurarak “Baksana, aşağıda bir adam var mıdır... gömülmüş bir adam... yoksa yalnızca mezarlıklarda mı olur?” diye sormuştu. Yani onu yalnız yaşamın değil, ölümün gizemi de meşgul etmekte.

35 [Sezessionistischen: Bir diğer adı Wiener Jugendstil olan ve 20. yüzyılın başlarında Viyana'da aralarında Gustav Klimt, Kolomon Moser gibi birçok ünlü bulunduğu sanatçı tarafından temsil edilmiş sanat ve mimari akımı. Wiener Künstlerhaus'un muhafazakâr tutumuna tepki olarak ('ayrılarak') ortaya çıkmıştır -ç.n.]

36 “Hanna” konusunun “Lumpf” konusunun yerini doğrudan almış olması nihayet meseleye bir izahat getirmektedir. Hanna'nın kendisi “Lumpf”tur”, çocuklar kakadır!

Eve döndükten sonra salonda bir kutu görüyorum. Hans diyor ki: “Biz Gmunden’e giderken Hanna böyle bir kutunun içindeydi. Gmunden’e her gidişimizde Hanna da kutu içinde bizimle yolculuk etti. Bana yine inanmıyorsun değil mi? Gerçekten baba, inan bana. Eve büyük bir kutu gelmişti, içinde bir sürü çocuk vardı, kutunun içindeki küvette oturuyorlardı.” (Kutunun içinde paketlenmiş küçük bir küvet vardı.) Onları küvete ben yerleştirmiştım, gerçekten baba. Çok iyi hatırlayabiliyorum.”³⁷

Ben: “Neyi hatırlayabiliyorsun?”

— Hanna’nın kutunun içinde yolculuk ettiğini, çünkü onu unutmadım. Yemin ederim!

— Hanna geçen sene bizimle kompartımanda yolculuk yaptı ama.

— *Evet ama eskiden, hep bizimle kutuda yolculuk ediyordu.*

— Kutuyu yanına annen mi almıştı?

— Evet annem almıştı.

— Neredeydi ki?

— Evde, yerdeydi.

— Belki yanında taşıyordu kutuyu?³⁸

— Hayır! Şimdi Gmunden’e gitsek Hanna da bizimle kutuda gelir.

— Kutudan nasıl çıktı peki?

— Onu çıkardılar.

— Annen mi?

— Ben ve annem. Sonra at arabasına bindik. Hanna ata bindi ve arabacı “deeh” dedi. Arabacı önde oturuyordu. Sen de bizimle miydin? Hem annem biliyor ki bunu. Annem bilmiyor, unuttu, ona hiçbir şey söyleme ama!

37 Hayal kurmaya başlıyor. Kutu ve küvetin onun için aynı anlama geldiğini, yani içinde çocukların bulunduğu mekânı temsil ettiklerini öğrenmiş oluyoruz. Tekrar tekrar yemin etmesine dikkat edelim!

38 Kutu tabii ki anne rahmidir. Babası Hans’a meseleyi anladığını ima etmek istiyor. Akkad Kralı Sargon dahil mitolojide kahramanların içine konulduğu sandıklar da aynı şekilde rahimdir. Krş. Rank’ın çalışması, *Der Mythos von der Geburt des Helden* [Kahramanın Doğuşu Miti] 1909 (İkinci Baskı, 1922).

Ona hepsini tekrar anlattırıyorum.

Hans: "Sonra Hanna indi."

— Ama henüz yürüyemiyordu ki!

— Onu biz indirdik öyleyse.

— Geçen sene yerde bile oturamıyordu, at üstünde nasıl otursun?

— Yoo, at üstünde oturdu ve "deh" dedi, atı benim kırbacımla "deh, deh" kırbaçladı. Atın üzengisi yoktu ve Hanna atı sürdü. Şaka falan yapmıyorum baba.

Israrla sürdürdüğü bu saçmalığın anlamı ne olabilir? Ama saçmalık değil, bir parodi bu. Hans babasından öç alıyor. Aşağı yukarı şunu demek istiyor: *"Daha yazın, Gmunden'e giderken annemin karnının şiş olduğunu gördüğüm halde, Ekim'de Hanna'nın leylekler tarafından getirildiğine inanmamı bekliyorsan, ben de senden benim yalanlarıma inanmanı beklerim."* Hanna'nın önceki yaz Gmunden'e "kutu içinde" yolculuk ettiği iddiası, annesinin gebeliğinden haberdar oluşundan başka ne anlama gelebilir ki? Kutuda yolculuğun sonraki her sene tekrarlanacağını öngörmesi, geçmişten gelen bilinçdışı düşüncelerin ortaya çıkmasının yaygın biçimlerinden biridir. Ya da bu ortaya çıkışın özel nedenleri olabilir ve gelecek yaz yolculuğunda tekrar böyle bir gebeliğe tanık olma endişesini ifade ediyordur. Ayrıca ikinci fan-tezisinin işaret ettiği gibi, onun hangi nedenlerle Gmunden'e yolculuktan hazzetmediğini de öğrenmiş olduk.

Daha sonra ona, Hanna'nın doğumdan sonra annesinin yatağına nasıl geldiğini soruyorum.

Kolları sıvayıp babayı kafaya almanın tam sırası.

Hans: "Hanna gelmişti işte. Bayan Kraus (ebe) onu yatağa yatırdı. Daha yürüyemiyordu ki. Ama leylek onu gagasında taşımıştı. Tabii yürümeyi bilmiyordu. (Bir solukta anlatmaya devam ediyor.) Leylek

merdivenleri çıkıp bizim kata kadar geldi, sonra kapıyı çaldı, herkes uyuyordu, leylekte doğru anahtar vardı, kapıyı açtı ve Hanna'yı senin³⁹ yatağına koydu, annem uyuyordu; hayır, leylek Hanna'yı annemin yatağına koydu. Çoktan tam gece olmuştu bile, leylek onu usulca yatağa koydu. Ayaklarını hiç çırpmadı, şapkasını aldı ve çekip gitti. Ama hayır, şapkası yoktu."

— Şapkayı kim aldı? Doktor mu acaba?

— Sonra leylek çekip gitti, evine gitti ve sonra zili çaldı, evdeki herkesin uykusunu kaçırdı. Bunları anneme ve Tinni'ye (aşçıya) anlatma ama, aramızda kalsın!

— Hanna'yı seviyor musun?

— Tabii ki, çok seviyorum.

— Hanna'nın dünyaya gelmemesini mi, yoksa gelmesini mi isterdin?

— Dünyaya gelmemesi daha iyi olurdu.

— Neden?

— En azından böyle bağırmazdı, bağırmasına dayanamıyorum.

— Sen kendin de bağıryorsun.

— Hanna da bağıryor ama.

— Bağırmasına neden dayanamıyorsun?

— Çünkü çok sesli bağıryor.

— Hiç de bağırmıyor.

— Çıplak poposuna vurunca bağıryor.

— Vurdun mu hiç?

— Annem poposuna vurunca bağıryor.

— Vurmasını istemiyorsun.

— Hayır... Neden, çünkü bağırarak patırtı yapıyor.

— Onun dünyaya gelmemiş olmasını istediğine göre onu sevmiyorsundur.

Hans (Onaylar gibi): "Hı, hı."

— Bu yüzden, annem onu yıkarken, elini çekerse suya düşeceğini aklından geçirdin...

39 İroni yapıyor tabii ki! Daha sonra, sırrının annesine ifşa edilmemesini istemesi de öyle.

Hans (Devamını getiriyor): “Ve öldüğünü.”

Ben: “O zaman annen yalnızca senin olurdu. Ama uslu bir çocuk böyle bir şey istemez ki.”

— *Düşünebilir ama.*

— Bu iyi bir şey değil ama.

— *Düşünürse, bu yine iyi bir şey, Profesöre yazılabilir böylece.⁴⁰*

Daha sonra ona “Hanna büyüdüğünde ve konuşmaya başladığında onu daha çok seveceksin,” diyorum.

— Yo, hayır. Onu seviyorum ki ben. Sonbaharda büyüyünce, ikimiz baş başa Stadtpark’a gideceğiz, ona her şeyi anlatacağım!

Tam başka bir konuyu açıklamaya girişecektim ki, muhtemelen bana Hanna’nın ölmesini dilemesinin o kadar kötü olmadığını anlatabilmek için konuşmaya başlayıp sözümü kesti.

— Baksana, Hanna zaten çoktan dünyadaydı, burada olmadan önce de. Leyleğin yanındayken dünyadaydı.

— Hayır, belki de leyleğin yanında değildi.

— Onu kim getirdi peki? Leylek getirdi.

— Nereden getirdi peki?!

— Kendinden.

— Leyleğin neresindeydi ki?

— Kutuda, leylek kutusunda.

— Neye benziyor o kutu?

— Kırmızı, kırmızıya boyanmış. (Kan?)

— Bunu sana kim söyledi?

— Annem söyledi... Kendim düşündüm... Kitapta var.

— Hangi kitapta?

— Resimli kitapta.

(Ona ilk resimli kitabını getirmiştım. İçinde leyleklerin bulunduğu bir leylek yuvası kırmızı bir şömine üzerine resmedilmişti. Kutu şömine olmalı. Çok tuhaftır, aynı sayfada nal çakılan bir at resmi görülüyor. Hans, leylek yuvasında bebek bulamayınca onların kutuda olduklarını düşünmüş.)

40 Aferin küçük Hans! Bir yetişkinin bile psikanalizi bundan iyi anlamasını umamam.

— Leylek Hanna'yı ne yaptı?

— Sonra Hanna'yı buraya getirdi. Gagasında. Hani şu Schönbrunn'da şemsiyeyi ısırarak leylek var ya.

(Schönbrunn'da geçmiş bir olayı hatırlıyor.)

— Leyleğin Hanna'yı nasıl getirdiğini gördün mü?

— O zaman uyuyordum ki. Leylek sabahları kız veya oğlan getiremez.

— Neden?

— Yapamaz. Leylek yapamaz. Neden, biliyor musun? Kimse görmesin diye, sabah olduğunda bir de bakmışsın ki küçük bir kız var.⁴¹

— Leyleğin bunu nasıl yaptığını merak ediyordun ama değil mi?

— Tabii ki!

— Hanna dünyaya geldiğinde nasıl görünüyordu?

Hans (yapmacıklı): “Bembeyaz ve sevimli. Altın gibi.

— Onu ilk kez gördüğünde ondan hoşlanmamıştın ama.

— Yoo, çok hoşlanmıştım.

— Çok küçük olduğu için şaşırmıştın hani?

— Evet!

— Ne kadar küçüktü?

— Küçük bir leylek kadar.

— Başka? Lumpfkadar mesela?

— Hayır, Lumpf çok daha büyüktür... birazcık daha küçük olsa Hanna kadar olur.

Babaya ufaklığın fobisinin kaynağının, minik kız kardeşinin doğumuna dair istek ve düşüncelerine bağlandığını önceden söylemiştim, ama çocuksu cinsellik kuramına göre “Lumpf”un çocuk olduğunu ve bundan dolayı Hans’ın dışkı kompleksinden geçeceğini belirtmeyi unutmuşum. Teda-

41 Hans’ın tutarsızlıklarına takılmaya gerek yok. Önceki konuşmada, leylek hikâyesine karşı güvensizliği babasının gizli kapaklı tavrına öfkelenmesiyle bağlantılı olarak bilinçdışından gün yüzüne çıkmıştı. Oysa şimdi daha sakin ve babasına, leylek hipoteziyle ilişkili birçok güçlüğü açıklama getirmiş olarak, resmi düşünceleriyle cevap veriyor.

vide oluşan geçici müphemlik benim bu ihmalkârlığımdan kaynaklandı. Babası bu konuda aydınlatıldıktan sonra bu önemli noktayı göz önünde bulundurarak ikinci kez Hans'ın ifadesine başvurmaya çalışıyor.

Ertesi gün Hans'a bir önceki gün anlattığı hikâyeyi tekrar anlattırıyorum. Şöyle anlatıyor: "Hanna Gmunden'e büyük kutu içinde gitti, annem kompartımanın içindeydi ve Hanna yük vagonunun içinde kutuyla gitti ve sonra Gmunden'e vardığımızda annemle Hanna'yı kutudan çıkardık, sonra atın üzerine oturttuk. Arabacı sürücü koltuğundaydı, Hanna önceki (bir yıl önceki) kamçıyı aldı ve atı kamçıladı; sürekli "Deeh!" diyordu, çok eğleneliydi, arabacı da kamçılıyordu. - Arabacı hiç kamçılamıyordu çünkü kamçı Hanna'daydı. - Dizginler arabacıdaydı - Dizginler de Hanna'daydı." (Gardan eve hep at arabasıyla gidiyorduk. Hans burada fantezi ile gerçekliği uzlaştırmaya çalışıyor.) Gmunden'de Hanna'yı attan indirdik, kendisi merdivenleri tek başına çıktı. (Geçen sene Gmunden'deyken Hanna 8 aylıktı. Hans'ın bu fantezisine konu olan bir sene öncesinde, Gmunden'e vardığımızda ise gebeliğin üzerinden 5 ay geçmişti.)

Ben: "Hanna geçen sene dünyaya gelmişti çoktan."

— Geçen sene arabayla yolculuk yaptı, ama bir önceki sene bizimle birlikte dünyadayken...

— Bizimle miydi o zaman?

— Evet, sen beni kayıkla gezdirirdin ve Anna sana hizmet ederdi.

— Bu dediğin geçen sene değildi ama. Hanna o zaman dünyaya gelmemiştii henüz.

— *Yoo, dünyaya gelmişti.* Kutuda yolculuk ederken yürüyebiliyor ve 'Anna' diyebiliyordu bile.

(Hanna 4 aydır yapabiliyor bunu.)

— Ama henüz bizimle değildi ki.

— Yoo, o zaman leylekle idi.

— Hanna kaç yaşında ki?

Hans: "Sonbaharda 2 yaşına girecek. Hanna doğmuştu o zaman, bunu sen de biliyorsun."

- Peki ne zaman leyleğin yanında, leylek kutusunda idi?
- Kutuda yolculuk yapmadan çok önce. Çok daha önce.
- Hanna ne zamandan beri yürüyebiliyor? Gmunden'deyken yürüyemiyordu henüz.
- Geçen sene hariç yürüyebiliyordu.
- Ama Hanna Gmunden'e yalnızca bir kez gitti.
- Hayır! İki kez. Evet, dediğim doğru. Çok iyi hatırlıyorum. Anne me sorsana, sana söyleyecektir.
- Doğru değil bu.
- Hayır, doğru. *Gmunden'e ilk gittiğinde yürüyebiliyor, ata binebiliyordu, sonra onu taşımak zorunda kaldık.* Hayır, daha sonra ata binebildi ve önceki sene onu taşımak gerekti.
- Ama daha yeni yeni yürüyebiliyor. Gmunden'deyken yürüyemiyordu.
- Yürüyebiliyordu, not alsana. Çok iyi hatırlıyorum. Neden gülüyorsun?
- Düzenbazın tekisin çünkü, sen de çok iyi biliyorsun ki Hanna sadece bir kez Gmunden'de bulundu.
- Hayır, doğru değil bu. İlkinde at üstünde gitti... İkincisinde ise... (Belli ki kendinden emin değil.)
- At dediğin annen miydi yoksa?
- Hayır, gerçek bir at, tek atlı arabasıydı.
- Ama hep iki atlı arabayla gittik Gmunden'e.
- Faytondu öyleyse.
- Hanna kutudayken ne yiyordu?
- Kutunun içine tereyağlı ekmek, ringa balığı ve turp (Gmunden'de akşamları yediğimiz şeyler) koydular. Hanna yol boyunca elli kere ekmeğine tereyağı sürüp yedi.
- Bağırmadı mı peki Hanna?
- Hayır
- Ne yaptı peki?
- Kutunun içinde ses çıkarmadan oturdu.
- Tekme atmıyor muydu?
- Hayır, durmadan yedi durdu, hiç kıpırdamadı. İki büyük fincan kahve içti... Sabaha kadar, hepsini bitirdi, çöpleri de kutunun içi-

ne bıraktı, iki turpun yapraklarını ve turpları kesmek için bıçağını... Tavşan gibi her şeyi silip süpürdü, bir dakika içinde hepsini bitirdi. Çok komikti. Ben de Hanna ile kutuda gittim hatta, bütün gece kutuda uyudum. (Gerçekte 2 yıl önce Gmunden'e geceleyin gitmiştik.) Annem kompartımanda yolculuk etti. Hep yemek yedik, arabada bile. Çok eğlenceliydi. Annem hiç ata binmedi (Şimdi kararsızlaşıyor, zira iki atlı bir arabayla gittiğimizi o da biliyor), arabanın içinde oturdu, doğrusu bu. Ama ben ve Hanna tek başımıza yolculuk ettik... Annem bir ata bindi, Karolin (bir sene önceki hizmetçimiz) diğer ata... Baksana, bu anlattıklarımın birazı bile gerçek değil.

— Hangisi gerçek değil?

— Hiçbiri. Bak şimdi, beni ve Hanna'yı kutuya⁴² koyalım, sonra ben kutuda çışımı yapayım. Bana ne, sadece külotuma yapacağım, hiç de ayıp değil. Şaka değil ama çok eğlenceli!

Sonra leyleğin nasıl geldiği ile ilgili hikâyeyi anlatıyor. Leyleğin giderken şapkasını alması dışında hepsi dün anlattığıyla aynı.

Ben: "Leylek kapının anahtarını neresinde saklıyordu?"

— Cebinde.

— Leyleğin cebi nerede ki?

— Gagasında.

— Gagasındaymış! Daha önce hiç gagasında anahtar taşıyan leylek görmedim.

— İçeri nasıl girebildi peki? Bir leylek kapıdan içeri nasıl girer? Söylediğim doğru değil, yanılmışım. Leylek zili çaldı ve biri kapıyı açtı.

— Nasıl çalıyor ki kapıyı?

— Zile basıyor.

— Nasıl yapıyor bunu?

— Gagasını alıyor, gagasıyla basıyor.

— Sonra da kapıyı mı kapattı?

— Hayır, hizmetçi kız kapattı kapıyı. Kız zaten yukarıdaydı. Kapıyı leyleğe o açtı, o kapattı.

42 Gmunden'e gidecek paketler için hazırladığımız, antrede duran kutu. [Babanın notu.]

— Leyleğin evi nerede?

— Nerede mi? Küçük kızları tuttuğu kutuda. Schönbrunn'dadır belki.

— Schönbrunn'da kutu mutsuz görmedim.

— Daha uzaktadır öyleyse. – Leylek kutuyu nasıl açıyor, biliyor musun? Gagasını alıyor –Kutunun da bir anahtarı var– Gagasını alıyor ve birini (gagasının yarısını) açıyor ve bu şekilde kilidi açıyor.” (Nasıl yaptığını yazı masasının anahtarıyla gösteriyor). Hem üzerinde bir kulp da var.

— Küçük bir kız bu şekilde çok ağır olmaz mı leylek için?

— Tabii ki hayır!

Ben: “Baksana, yolcu taşıyan at arabası leylek kutusuna benzemiyor mu sence?”

Hans: “Evet benziyor!”

Ben: “Peki ya mobilya taşıyan at arabasına?”

Hans: “Kerata arabasına [Gsindelwerkwagen] da benziyor. (Gsindelwerk: Yaramaz çocuklar için kullanılan bir hakaret.)

17 Nisan. Hans uzun süredir planladığı karşı ambarın avlusuna gitme tasarısını dün gerçekleştirdi. Bugün ise, avlunun giriş kapısının karşısındaki yükleme rampasında bir at arabası durduğundan gitmek istemedi. Bana dedi ki: “Orada bir at arabası olduğunda *atlara sataşmaktan*, onların da yere düşüp ayaklarıyla patırtı yapmalarından korkuyorum.”

Ben: “Atlara nasıl sataşılır ki?”

— Onlara sövünce, “deh” diye bağırınca, o zaman sataşmış oluruz.

— Daha önce sataştın mı atlara?

— Evet, çok sık. Sataşacağım diye korkuyorum, ama doğru değil bu.

— Gmunden'deyken atlara sataştın mı?

— Hayır!

— Atlara sataşmak hoşuna gidiyor ama?

— Evet, çok.

— Onları kırbaçlamak ister miydin?

— Evet!

— Annenin Hanna'ya vurduğu gibi atlara vurmak ister misin? Hoşuna gidiyordu bu.

— Atları döversek onlara bir şey olmaz ki... (Zamanında atları kırbaçlama korkusu azalsın diye böyle demiştim ona.) Bir keresinde gerçekten vurdum. Elime kırbacı aldım ve atı kırbaçladım. At devrilip ayaklarıyla patırtı yaptı.

— Ne zaman?

— Gmunden'deyken.

— Gerçek bir at mıydı? Arabaya koşulanlardan?

— Arabada değildi.

— Neredeydi peki?

— Atı tuttum ki kaçıp gitmesin.

(Bütün bunlar tabii ki inandırıcı gelmedi.)

— Nerede oldu bu?

— Çeşmenin yanında.

— Sana kim izin verdi? Atı oraya sürücü mü bıraktı?

— Ahırdan bir attı sadece.

— Çeşmenin yanına nasıl geldi?

— Ben götürdüm oraya.

— Nereden? Ahırdan mı?

— Atı ahırdan ben çıkardım çünkü kırbaçlamak istedim.

— Ahırda kimse yok muydu?

— Vardı tabii, Loisl.

(Gmunden'deki at arabası sürücüsü.)

— O mu izin verdi sana?

— Onunla güzelce konuştum, o da bana yapabileceğimi söyledi.

— Ona ne dedin?

— Atı alıp kırbaçlayabilir miyim ve ona bağırabilir miyim diye sordum. O da bana "Evet," dedi.

— Atı çok kırbaçladın mı?

— *Sana bu anlattıklarımın hiçbirisi doğru değil.*

— Hangi kısmı doğru?

— Hiçbiri doğru değil. Bunları sana şakasına anlattım.

— Ahırdan hiç at çıkarmadın yani?

— Tabii ki hayır.

- Ama yapmayı istedin.
- Evet istedim, atları çıkarmayı düşündüm.
- Gmunden’de mi?
- Hayır, sadece burada. Sabahleyin giyinirken aklımdan geçti; yoo, sabahleyin yataktayken.
- Bana neden hiç anlatmadın?
- Aklıma gelmedi.
- Caddeye bakınca aklımdan geçti bunlar.
- Evet!
- Kimi dövmek isterdin? Anneni mi, Hanna’yı mı, yoksa beni mi?
- Annemi.
- Neden?
- Onu dövmek istiyorum işte.
- Birinin annesini dövdüğünü gördün mü hiç?
- Hiç görmedim, hayatımda görmedim.
- Buna rağmen dövmek istiyorsun. Nasıl yapacaksın bunu?
- Süpürgeyle döveceğim.
- (Annesi sık sık süpürgeyle dövmekle korkutuyor onu.)
- Bugünlük diyaloga ara vermek zorunda kaldım.
- Hans bana sokakta, yolcu, eşya veya kömür taşıyan at arabalarının leyleklerin kutu taşıma araçları olduğunu söyledi.

Bu da “gebe kadınlar” demektir. Hemen öncesinde dile getirdiği sadistçe hevesler konumuzla bağlantısız olamaz.

21 Nisan. Hans bu sabah aklımdan şunları geçirdiğini söyledi: “Lainz’de bir tren vardı, Lainz’deki büyükanneyle Hauptzollamt durağına geldik. Sen henüz üst geçitten inmemişken ikinci tren St. Veit durağına varmıştı bile. Sen indiğinde tren gelmişti, biz de trene bindik.”

(Hans dün Lainz’deydi. Trenin hareket ettiği perona gelmek için üst geçitten geçmek gerekiyor. Tren yolu boyunca bakıldığında perondan St. Veit durağını görmek mümkün. Konu biraz karışık. Hans başta şöyle düşünmüş olmalı: “Kendisi benim kaçırdığım trene binip gitmiş, sonra St. Veit durağından ikinci bir tren gelmiş, o trenle Hans’ın pe-

şinden gitmişim. Bu kaçma fantezisini biraz çarpıtarak nihayet şunu söyledi: “İkimiz beraber ikinci trenle gidebildik.”

Bu fantezi, Gmunden’de elbiselerimizi giymek için çok vakit harcadığımızdan trenin biz inmeden hareket ettiği, yorumlamadan bıraktığımız son fantezisiyle [bkz. s. 53] bağlantılı.

Öğleden sonra evimizin önünde. Hans, olağandışı hiçbir özelliği olmayan iki atlı bir at arabasının geldiğini görür görmez eve koştu. Neyi olduğunu soruyorum. Diyor ki: “Çok gururlu oldukları için devrilecekler diye korkuyorum. (Arabacı dizginleri çok sıkı tuttuğundan atlar kısa adımlarla ve başları dik gidiyorlardı. Gerçekten de oldukça gururlu bir edaları vardı.) Ona gerçekte kimin bu kadar gururlu olduğunu soruyorum.

Hans: “Sen. Yatağa, annemin yanına geldiğimde.”

— Benim de o şekilde devrilmemi istiyorsun öyleyse?

— Evet, çıplak olarak (Fritzl gibi yalınayak, demek istiyor) bir taşla çarpmalısın ve ayağından kan akmalı. Böylece annemle hiç değilse biraz yalnız kalabilirim. Eve gelip yukarı çıktığında annemin yanından öyle hızlı uzaklaşmalıyım ki görmeyesin.

— Ayağını taşla çarpanın kim olduğunu hatırlıyor musun?

— Evet, Fritzl.

— Fritzl yere düştüğünde ne düşünmüştün?⁴³

— Taşla takılıp yere yuvarlandığını.

— Yani annenin yanına gitmek istemiştin?

— Evet!

— Seni neden azarlamıştım ki cidden?

— Onu ben de bilmiyorum. (!!)

— Neden?

— Çünkü kıskanıyorsun.

— Bu doğru değil ama.

— Hayır doğru. Kıskanıyorsun, biliyorum. Kesinlikle doğru.

Görünen o ki, sadece küçük çocukların yatağa annelerinin yanına geldikleri, büyük olanların ise kendi yataklarında uyudukları şeklindeki açıklamam onu pek etkilememiş.

43 Hans’ın daha önce inkar ettiğinin aksine Fritzl gerçekten düşmüş yani.

Atlara “sataşmak”, yani onlara vurma ve bağırma arzusu Hans’ın iddia ettiği gibi annesine değil bana yönelik sanırım. Bana öbür tür-lüsünü itiraf etmek istemediği için annesini öne sürmüş olmalı. Son günlerde bana karşı alışılmadık şekilde sevecen davranıyor.

“Her şey olup bittikten sonra” olaylara bakan birinin kendisine kolayca atfedebileceği bir üstünlükle babayı şu şekilde düzeltebiliriz: Hans’ın atlara “sataşma” arzusunun, anneye yönelik müphem bir sadistik şehvet ile babaya karşı açık bir oç alma itkisinden oluşan iki boyutu vardır. Gebelik komp-pleksi bağlamında birincisi ön sıraya yerleşmeden bu ikinci boyut türeyemezdi. Bilinçdışı düşüncelerden fobiler teşekkül ederken bir yoğunlaşma meydana gelir. Bu yüzden analizin seyri asla, nevrozun gelişim güzergâhını takip edemez.

22 Nisan. Hans bu sabah kendi kendine yine bir şeyler düşünmüş: “Mahalleden bir çocuk drezine⁴⁴ bindi. Kondüktör geldi ve çocuğu cırlıçıplak soydu. Sabaha kadar öylece bekletti. Çocuk sabah olunca drezini sürmesine izin vermesi için kondüktöre 50.000 gulden verdi.”

(Evimizin karşısından Kuzey trenyolu geçiyor. Park alanında Hans’ın bir defasında mahalleli bir çocuğu sürerken gördüğü drezin duruyor. Kendisi de aynı şekilde sürmeye niyetlenmişti. Ona bunun yasak olduğunu, yasağa uymazsa kondüktörün geleceğini söylemiş-tim. Fantezinin ikinci bir ögesi bastırılmış çıplaklık arzusudur.)

Hans’ın fantezilerinin “trafik işaretleri çerçevesinde” şe-killendiğini ve bunun doğal sonucu olarak arabaları çeken atlardan başlayıp demiryoluna doğru ilerlediğini bir süredir fark etmekteydik. Böylece, her türden sokak kaygısına za-manla bir de trenyolu kaygısı eklenmektedir.

Öğleyin, Hans’ın Grete adını verdiği bir plastik bebekle tüm sabah oy-nadığını öğreniyorum. Daha önce küçük metal bir düdüğün bulunduğu de-

44 [Drezin: Demiryollarında yol kontrolü ya da malzeme taşımak için kulla-nılan araba benzeri demiryolu taşıtı –e.n.]

lişe çakı sokmuş, sonra çakıyı tekrar oradan çıkarmak için plastik bebeğin bacaklarını ayırmış. Ardından bakıcı kıza bebeğin bacak arasını göstererek “Bak, burası şiş-yapar,” demiş.

Ben: “Bugün oyuncak bebekle ne oynadın bakalım?”

Hans: “Bacaklarını ayırdım, neden biliyor musun? İçinde annemin bıçağı vardı çünkü. Onu düğmenin ciyakladığı yere soktum, sonra bacaklarını ayırdım, bıçak çıktı böylece.”

— Bacaklarını neden ayırdın? Çiş-yaparını görmek için mi?

— Önceden de ordaydı zaten, görebiliyordum.

— Bıçağı neden soktun içine?

— Bilmiyorum.

— Nasıl bir şeymiş bakalım şu bıçak?

Bıçağı getiriyor.

— Bıçağın küçük bir çocuk olduğunu mu düşündün?

— Hayır hiçbir şey düşünmedim. Ama bence leyleğin veya başka birinin, bir zamanlar bir çocuğu oldu.

— Ne zaman?

— Bir zamanlar. Duydum veya yoo, duymadım hiç, yoksa ağzımdan mı kaçtı?

— Ne demek ağzımdan kaçtı?

— Gerçek değildi.

— Konuştuğumuz her şeyde biraz gerçeklik payı vardır.

— E evet, birazcık.

Ben (Konuyu değiştirerek): “Tavuklar nasıl geliyor dünyaya sen-ce?”

Hans: “Onları leylek büyütür, leylek tavukları büyütür... Hayır, sevgili Tanrı büyütür.”

Ona tavukların yumurtladıklarını, tavukların da yine yumurta-
dan çıktıklarını anlatıyorum. Hans gülüyor.

— Neden gülüyorsun?

— Anlattığın hoşuma gitti çünkü.

Bunu daha önce gördüğünü söylüyor.

Ben: “Nerede?”

— Sendel!

— Nerede yumurtlamışım?

— Gmunden’de çimenlere yumurtladın ve birden içinden civciv çıktı. Bir kere yumurtladın, biliyorum, çok iyi biliyorum. Bunu annem söyledi çünkü.

— Bunun doğru olup olmadığını annene soracağım.

— Hiç de doğru değil. Ben bir kere yumurtladım, yumurtanın içinden civciv çıktı.

— Nerede?

— Gmunden’de çimenlere uzandım, hayır diz çöktüm. Çocuklar bana hiç bakmadı. Sabahleyin birden onlara, bakın çocuklar, dün yumurtladım, dedim. Birden baktılar ve birden bir yumurta gördüler ve o yumurtadan küçük bir Hans çıktı. Ne gülüyorsun? Annem bilmiyor bunu ve Karolin de bilmiyor, çünkü kimse bakmadı ve birden yumurtladım, birden oldu. Gerçekten. Baba bir tavuk yumurtadan ne zaman çıkar? Onu öylece bırakınca mı? Yememiz gerekiyor mu onu?

Ona nasıl olduğunu açıklıyorum.

Hans: “O zaman tavuğun⁴⁵ yanında kalsın, sonra civciv olur. Kutunun içine koyalım, sonra da Gmunden’e yollayalım.”

Ebeveyni, beklenen izahatı vermekte uzun zamandır tereddüt ettiğinden Hans cesur bir hareketle analizin inisiyatifini ele almış ve parlak bir semptomatik eylemle şu mesajı vermiş: “*Görüyorsunuz, doğumu bu şekilde tasavvur ediyorum.*” Bakıcı kıza oyunun anlamıyla ilgili söylediklerinde dürüst değildi. Babası sorduğunda ise, amacının sadece çiş-yaparı görmek olduğunu açıkça reddetmişti. Babasının, tavukların yumurtadan nasıl oluştuğunu âdeta taksit taksit anlatması üzerine Hans’ın tatminsizliği, güvensizliği ve bilmişliği muhteşem bir persiflajda⁴⁶ birleşiyor ve son sözleriyle

45 [Hans’ın kullandığı “Henne” sözcüğünün kardeşinin ismi Hanna’yla benzerliği metni Almanca okuyan birinin gözünden kaçmayacak denli açıktır –ç.n.]

46 [Persiflaj: Tiyatro terimi. Yazarın, hemen herkes tarafından bilinen tarihsel ya da güncel bir konuyu, kendi hayal gücüne göre, gülünç ancak anlamlı bir duruma sokmasıyla ortaya çıkan ve yoğun ironi barındıran bir tür oyun –e.n.]

kız kardeşinin doğumuna açıkça göndermede bulunmaya kadar varıyor.

Ben: "Oyuncak bebekle ne oynadın?"

Hans: "Ona Grete dedim."

— Niçin?

— Ona Grete dediğim için.

— Nasıl oynadın?

— Ona gerçek bir bebek gibi baktım.

— Küçük bir kızın olsun ister miydin?

— Tabii ki. Neden olmasın? Ben de bir tane istiyorum, ama annemin olmamalı; hoşuma gitmiyor.

(Daha önce kendini sıkça bu şekilde ifade etmişti. Üçüncü bir çocukla birlikte kendisine olan ilginin daha da azalacağından çekiniyor.)

Ben: "Ama sadece kadınların çocuğu olur."

— Bir kızım olacak.

— Nasıl olacak bu iş?

— Leylek getirecek. *Leylek kızı çıkaracak* ve kız birden yumurta yapacak, sonra yumurtadan bir Hanna çıkacak, sonra bir Hanna daha. Hanna'dan bir Hanna daha çıkacak. Hayır, tek bir Hanna çıkacak.

— Yani bir kızın olsun istiyorsun.

— *Evet, gelecek sene bir kızım olacak*, adı da Hanna olacak.

— Ama annenin neden kız çocuğu olmasın?

— Ben istiyorum çünkü bir kızımın olmasını.

Ben: "Kızın olamaz ki senin."

Hans: "Olur tabii, bir oğlanın kızı olur ve bir kızın da oğlu."⁴⁷

— Oğlanların çocuğu olmaz. Sadece kadınların, annelerin çocuğu olur.

— Benim neden olmuyormuş?

— Çünkü sevgili Tanrı böyle takdir etti.

— Senin neden olmuyor peki? Tabii ki, senin de çocuğun olacak, bekle sadece.

47 Bir kez daha, çocuksu cinsellik kuramından bir parçanın beklenmedik bir biçimde karşımıza çıktığını görüyoruz.

— Çok beklerim!

— Ben seninin oğlunum ama.

— Seni dünyaya annen getirdi ama. Yani annenin ve benimsin.

— Hanna benim mi, yoksa annemin mi?

— Annenin.

— Hayır, benim. *Neden benim ve annemin değil ki?*

— Hanna senin, annenin ve benim.

Hans: “Ha şöyle!”

Kadın genital organlarını keşfetmediği sürece, cinsel ilişkiyi anlamamanın asli bir unsuru çocukta doğal olarak eksik kalır.

Çocukların anne karnında olduğu, “Lumpf” yapar gibi bir ıkınmayla dünyaya getirildikleri ve bunun büyük ağrılara sebep olduğu 24 Nisan’da ben ve karım tarafından Hans’a açıklandı.

Öğleden sonra kapının önündeyiz. Durumunda gözle görülür bir düzelme var. Arabaların arkasından koşuyor. Dış kapıdan uzaklaşmaya cesaret edememesi, başka bir deyişle, uzunca bir yürüyüşe ikna edilememesi durumu kaygısının kalan kısmını açığa vuruyor sadece.

25 Nisan’da Hans daha önce de bir kere yaptığı gibi kafasıyla karnıma tosluyor. Ona “Keçi misin?” diye soruyorum. “Evet,” diyor, “koçum.”⁴⁸ Koçu nerede gördüğünü soruyorum.

Hans: “Gmunden’de. Fritzl’in bir koçu vardı.” (Fritzl’in oynadığı gerçek bir kuzusu vardı.)

— Bana şu kuzudan bahsetsene, ne yapmıştı?

— Biliyorsun, Bayan Mizzi (daha önce evimizde ikamet eden bir okul öğretmeni) Hanna’yı kuzunun sırtına bindiriyordu hep. Kuzu ayağa kalkamadığı için toslayamıyordu. Üzerine gidince boynuzları olduğundan tosluyordu. Fritzl onu iple götürür, bir ağaca bağlardı. Hep ağaca bağlardı.

48 [Almanca metinde Hans’ın yanlış telaffuzu not edilmiş. *Widder* (koç) demek yerine *wieder* diyor. Böylece “Ja ein wieder” (evet bir kere daha) demiş oluyor, fakat kastettiğinin “evet, bir koçum” olduğuna, babası tarafından dikkat çekilmiş- ç.n.]

— Kuzu sana tosladı mı?

— Üstüme sıçradı. Fritzl bir kere beni kuzunun önüne itti... Bir keresinde, yanına gittim, toslayacağını bilmiyordum, birden üzerime atladı. Eğlenceliydi; korkmadım.

Şüphesiz doğru değil bu.

Ben: “Babacığını seviyor musun?”

— Tabii ki.

— Belki sevmiyorsundur da?

Hans (Küçük oyuncak atla oynuyor. Tam bu sırada at yere düşüyor. Bağırmaya başlıyor.): At düştü! Görüyor musun, nasıl patırtı yapıyor!

Ben: “Annenin beni sevmesinde seni kızdıran bir şey var.”

— Hayır.

— Annen bana öpücük verdiğinde niye hep ağlıyorsun öyleyse? Kıskanıyorsun çünkü.

— Orası doğru.

— Baba sen olsaydın ne yapardın?

— Sen de Hans mı olsaydın? O zaman her pazar seni Lainz’e götürürdüm, hayır haftanın diğer günlerinde de. Baba olsam çok uslu olurum.

— Annenle ne yapardın?

— Onu da Lainz’e götürürdüm.

— Başka?

— Hiç.

— Niye kıskanıyorsun o halde?

— Bilmiyorum.

— Gmunden’deyken de kıskanıyor muydun?

— Gmunden’de kıskanmıyordum. (Doğru değil bu.) Gmunden’de eşyalarım vardı, bir bahçem vardı orada. Çocuklar da vardı.

— İneğin danayı nasıl doğurduğunu hatırlıyor musun?

Hans: “Evet tabii. Buraya bir araba içinde geldi (Zamanında Gmunden’de ona böyle söylemişlerdi: Leylek kuramına uymayan bir şey daha) ve başka bir inek de danayı poposundan dışarı itti.” (Bu, yaptığımız açıklamanın ilk semeresi; şimdi onu “araba teorisi” ile uyumlu hale getirmek istiyor.)

Ben: “Bir araba içinde geldiği doğru değil, ahırda bulunan ineğin karnından çıktı.”

Hans karşı çıkarak, arabayı sabahleyin gördüğünü söylüyor. Kendisine dananın araba içinde geldiğinin söylenmiş olabileceğini belirtiyorum.

Nihayet itiraf ediyor: “Bunu bana Berta söyledi sanırım ya da hayır... ya da ev sahibi söyledi belki. Geceydi herhalde, ev sahibi oradaydı, bu yüzden sana söylediğim doğru ya da bana öyle geliyor, kimse söylemedi bunu, geceleyin kendi kendime düşündüm.”

Dana, yanılmıyorsam, arabayla götürülmüştü, karışıklığın nedeni bu olmalı.

Ben: “Neden leyleğin getirdiğini düşünmedin?”

— Öyle düşünmek istemedim.

— Hanna’yı leyleğin getirdiğini düşündün ama?

— Sabah (doğumun olduğu sabah) düşündüm onu. – Baksana baba, inekten dana çıktığında Bay Reisenbichler de (ev sahibi) orada mıydı?⁴⁹

— Bilmiyorum. Orada mıydı sence?

— Bence oradaydı... Ağzlarında o siyah şey olan çok at gördün mü baba?

— Gmunden’de sokakta sık görürdüm.⁵⁰

Yine ben: “Gmunden’de annenin yatağında çok sık mı yatıyordun?”

— Evet.

— Ve sonra baba olduğunu hayal ettin?

— Evet.

— Sonra da babacığın korktun?

— *Her şeyi biliyorsun işte, ben hiçbir şey bilmiyordum.*

— Fritzl düştüğünde babacığın da öyle düşün istedin ve kuzu sana tosladığında, babana da toslasın istedin. Gmunden’deki cenaze törenini hatırlıyor musun?

(Hans’ın gördüğü ilk cenaze töreni. Sıklıkla bu cenaze törenini hatırlamaktadır. Kuşkusuz bir perde anı.)

49 Yetişkinlerin anlattıklarına güvenmemek için makul nedenleri olan Hans ev sahibinin babasından daha güvenilir olup olmadığını tartışıyor.

50 Bağlam şudur: Atların ağzındaki siyah şeyin gerçek olduğu ortaya çıkana kadar, babası uzun süre Hans’a inanmak istememişti.

Hans: “Evet, ne oldu ki?”

— Babam ölse keşke diye düşündün, böylece baba sen olacaktın.

— Evet.

— Başka hangi arabalardan korkuyordun ki sen?

— Hepsinden.

— Hayır, doğru değil bu.

— Faytonlardan ve bir atlı olanlardan korkmuyorum. Yolcu taşıyanlarından ve sadece yüklü oldukları zaman eşya taşıyanlardan korkuyorum, boş olduklarında korkmuyorum. Arabayı bir at çekiyorsa ve araba çok doluysa korkuyorum, iki at çekiyorsa doluysa da korkmuyorum.

— Yolcu arabalarından, içinde çok yolcu olduğu için mi korkuyorsun?

— Üstünde çok paket olduğu için.

— Annen de Hanna’yı dünyaya getirdiğinde çok yüklü değil miydi?

— Yine bir bebek olacağı zaman, bebek yine büyüyeceği zaman, yine karnında bir bebek olacağı zaman annem yine çok yüklü olacak.

— Olmasını istiyorsun yani.

— Evet.

— Annenin bir çocuğunun daha olmasını istemediğini söylemiştin.

— Bir daha yüklü olmayacak ki. Annem dedi ki, bir bebeğimin daha olmasını istemezsem, sevgili Tanrı da istemeyecektir. Annem istemezse çocuğu olmayacak.

(Hans dün annesinin karnında başka çocuk olup olmadığını da sordu tabii. Ona, hayır, eğer sevgili Tanrı istemezse, karnında çocuk da olmayacak dedim.)

Hans: “Ama annem bana, eğer kendisi istemezse bir daha olmayacağını söyledi, sense sevgili Tanrı istemezse diyorsun.”

Bunun üzerine ona durumun benim dediğim gibi olduğunu söyledim: “Yanında olduğuna göre sen daha iyi biliyorsundur kesin,” diyerek karşılık verdi. Ardından annesinin ifadesine başvurdu. Annesi, eğer kendisi istemezse sevgili Tanrı’nın da istemeyeceği meselesini açıklayarak uzlaşmazlığı giderdi.⁵¹

51 *Ce que femme veut Dieu veut* [Kadının istediğini Tanrı da ister –ç.n.]. Hans burada keskin zekâsıyla yine çok ciddi bir meseleyi açığa çıkartıyor.

Ben: “Bence annenin bir çocuğu olsun istiyorsundur.”

Hans: “Doğsun istemiyorum ama.”

— Diliyorsundur ama?

— Dilemeyi, evet.

— Neden diliyorsun, biliyor musun? Çünkü baba olmak istiyorsun.

— Evet... Nasıldı o hikâye?

— Hangi hikâye?

— Hani babalar çocuk doğuramazmış ya, baba olmak istersem...

Hikâyenin devamı nasıldı?

— Baba olmak istiyorsun ve annenle evli olmak istiyorsun, benim kadar büyük olmak istiyorsun, bıyığın olsun istiyorsun ve annenin bir çocuğu olsun istiyorsun.

— Baba, evli olduğumda eğer istersem sadece bir çocuğum olacak, annemle evli olduğumda, bir çocuğumun olmamasını istersem sevgili Tanrı da istemeyecek, evli olduğumda.

— Annenle evli olmak ister miydin?

Hans: “Evet.”

Babaların rolüyle ilgili emin olmayışının ve çocuk sahibi olmanın kendi kontrolünde olup olmayacağına dair kuşku-
larının Hans’ın kendi fantezisinde kurduğu mutluluğu nasıl
bozduğu açıkça görülmektedir.

Aynı günün akşamı yatağa yatırılırken bana şöyle diyor: “Şimdi ne yapacağım, biliyor musun? Grete yatakta yanımda şimdi, onunla saat 10’a kadar konuşacağım. Çocuklarım hep yatağымda yanımda olurlar. Nasıldı, söylesene?” Zaten çok uykusu olduğundan, ona ertesi gün bunları yazacağımıza dair söz veriyorum ve uykuya dalıyor.

Hans’ın Gmunden’den döndüğünden beri her zaman “çocukları” ile ilgili fanteziler kurduğunu, kendi kendine onlarla konuştuğunu vs. daha önceki notlardan bilmekteyiz.⁵²

52 Burada Hans’ta çocuk sahibi olma özlemi içeren kadınsı bir yön varsaymak zorunda değiliz. Çocukken yaşadığı en mutlu tecrübeler annesinin yanında gerçekleştiğinden, şimdi onları, anneyi kendisinin canlandırmak zorunda kaldığı aktif bir rolle tekrar ediyor.

26 Nisan'da Hans'a neden hep çocuklarından bahsettiğini soruyorum.

Hans: "Neden? Çünkü çocuklarım olsun çok isterdim, ama bunu hiç arzu etmiyorum, çocuk sahibi olmak istemiyorum."⁵³

Ben: "Berta, Olga ve diğerlerinin senin çocukların olduğunu düşünmüyor muydun hep?"

— Evet, Franzl, Fritzl ve ayrıca Paul (Lainz'deki oyun arkadaşları) ve Lodi.

Bu sonuncusu uydurma bir kız adı. En sık bahsettiği favori çocuğu. Burada Lodi karakterinin sadece birkaç gündür var olduğunu, yani Hans'a yaptığımız son açıklamalardan (24 Nisan'dan) sonra ortaya çıkmadığını vurgulamalıyım.

— Kim bu Lodi? Gmunden'de mi kendisi?

— Hayır.

— Lodi diye biri var mı?

— Var, tanıyorum onu.

— Hangisi ki bu?

— Benim burdaki kız.

— Nasıl görünüyor?

— Nasıl mı?... Siyah saçları, siyah gözleri var... Şehre gittiğimde, (Gmunden'deki) Mariedl ile beraberlerken rastlamıştım ona.

Daha çok bilgi almaya çalıştığımda, bunun uydurulmuş olduğu ortaya çıktı.⁵⁴

Ben: "Anne olduğunu mu düşündün yani?"

Hans: "Gerçekten de anneydim."

— Çocuklarla neler yaptınız bakalım?

— Yanımda yatmalarına izin verdim. Kız ve oğlan çocukları.

53 Burada göze çarpan şey fantezi ve gerçeklik (dilemek ile sahip olmak) arasındaki karşıtlıktır. Gerçekte çocuk olduğunu ve diğer çocukların kendisini rahatsız edeceğini biliyor, fantezisinde ise kendisi anne oluyor ve küçükken yaşadığı sevecenliği sayelerinde tekrar yaşayabileceği çocuklara ihtiyacı var.

54 Gmunden'de tesadüfen karşılaştığı, saçlarının veya gözlerinin rengi annesinininkine benzeyen birini idealize etmiş de olabilir.

— Her gün mü?

— Tabii ki.

— Onlarla konuşuyor muydun?

— Bütün çocuklar yatağa gitmediklerinde bazılarını divana yatırdım, bazılarını da çocuk arabasına oturttum. Geri kalanı da tavan arasına taşıyıp oradaki kutuya yatırdım. Kalan diğer çocukları başka bir kutuya yatırdım.

— Leyleğin çocuk kutuları tavan arasında mıydı yani?

— Evet.

— Çocukları ne zaman yaptın? Hanna dünyaya gelmiş miydi o zaman?

— Evet, çoktan gelmişti.

— Çocuklarının kimden olduğunu düşündün peki?

— *Benden tabii ki.*⁵⁵

— Eskiden çocukların bir insandan olduğunu bile bilmiyordun.

— Onları leyleklerin getirdiğini düşünmüştüm.

(Yalan ve kaçamak olduğu ortada.)⁵⁶

— Dün yanımda Grete var diyordun. Ama sen de biliyorsun ki oğlan çocukların çocukları olmaz.

— E tabii, ama öyle düşündüm işte.

— Lodi adını nerden buldun? Böyle kız adı olmaz ki. Lotti olabilir mi?

— Yo, hayır Lodi. Bilmem, ama yine de güzel bir isim.

Ben (şaka yollu): “Belki de şokolodi demek istiyorsundur?”

Hans (hemen): “Hayır, saffalodi.⁵⁷ Sosis yemeyi seviyorum çünkü. Salam yemeyi de.”

Ben: “Sence saffalodi Lumpf’a benzemiyor mu?”

— Evet!

— Lumpf başka neye benziyor?

Hans: (Kaşlarına ve bıyığına işaret ederek) “Buna ve buna benziyor. Siyah.”

55 Hans bu soruya ancak, otoerotizmden yola çıkarak cevap verebiliyor.

56 Bunlar fantezi yani mastürbasyon ürünü çocuklardır.

57 Saffaladi = Salam. Karım teyzesinin hep Soffilodi dediğini anlatmaktan hoşlanır. Bunu duymuş olmalı. [Babanın notu.]

Ben: “Başka? Saffaladi gibi yuvarlak değil mi?”

— Evet.

— Lazımlıkta otururken Lumpf geldiğinde bir çocuk doğurduğunu aklından geçirdin mi?

Hans (gülerek): *** Sokağı’nda evet, burada da.

Ben: “Yolcu arabasındaki atın devrilişini hatırlıyor musun? Araba leyleğin çocuk kutusuna benziyor ve siyah at devrildiğinde ise böyle...”

Hans (tamamlayarak): “Böyle sanki çocuğu olmakgibi.”

Ben: “Ayaklarıyla patırtı yaptığında ne geçti aklından peki?”

— Lazımlığa oturmak yerine oynamak istediğimde ayaklarımla böyle patırtı yapıyorum.

(Ayaklarını yere vuruyor.)

İnsanların *isteyerek mi yoksa istemeyerek mi* çocuk sahibi olduklarıyla, bu yüzden çok ilgileniyor.

Hans bugün sürekli kutu yükleme ve boşaltma oynuyor ve oyuncak olarak böyle kutuları olan bir tekerlekli arabası olsun istiyor. Karşıda bulunan Gümrük Müdürlüğü’nün avlusunda en çok arabaların yüklenip boşaltılmaları ilgisini çekiyordu. En çok da arabalar yüklüken harekete geçtiklerinde korkmaktaydı. “Atlar yere düşecek.”⁵⁸ Gümrük Müdürlüğü’nün indirme-bindirme kapılarının her birine “delik” diyordu. (Birinci, ikinci, üçüncü.... delik.) Şimdiyse “popo deliği” diyor.

Korkması halinde hemen dönebilsin diye evin yakınlarında bulunmak istemesi haricinde kaygısı neredeyse tümüyle geçti sayılır. Bununla beraber artık eve hiç kaçmıyor, sokakta kalmayı sürdürüyor. Bilindiği gibi, hastalığı gezinti sırasında ağlayarak eve dönmesiyle başladı. Ardından onu bir daha dolaşmaya zorlayınca da ancak uzaktan evimizi görebildiği bir mesafede olan Stadtbahn durağındaki Gümrük Müdürlüğü’ne kadar gidiyordu. Karımın doğumu dolayısıyla doğal olarak ondan ayrı kaldı ve bugün ev civarından ayrılmasına mâni olan şey, daha önce duyduğu annesinin yakınında bulunma arzusu.

58 Kadınların doğurmasına da “*niederkommen*” denilmez mi? [Etimolojik açıdan “aşağıya düşmek” ile ilişkilendirilebilecek bir fiildir –ç.n.]

30 Nisan. Yine hayali çocuklarıyla oynadığı için ona şöyle diyor: “Çocukların nasıl hâlâ yaşayabiliyor ki? Oğlanların çocuğunun olamayacağını sen de biliyorsun.”

Hans: “Biliyorum. Daha önce anneleriydim, şimdi babalarıyım.”

— Peki çocuklarına kim annelik yapıyor?

— Kim olacak, annem. *Büyükbaba* da sensin.

— Benim kadar büyük olmak ve annenle evli olmak istiyorsun, sonra da annenin çocuğu olsun istiyorsun o halde.

— Evet istiyorum. Lainz'deki de (annem) büyükanneleri olur o zaman.

Her şey yolunda. Küçük Oidipus, kaderin dayattığından daha mutlu bir çözüm bulmuş. Babasını bertaraf etmek yerine, kendisi için talep ettiği mutluluğu ona da lütfediyor; babasına büyükbaba diyor ve onu da kendi annesiyle evlendiriyor.

1 Mayıs'ta Hans öğleyin yanıma gelip şöyle diyor: “Ne yapalım biliyor musun? Profesöre bir şey yazalım.”

— Ne yazalım?

— Sabahleyin bütün çocuklarımla birlikte tuvaletteydim. Önce ben Lumpf ve çiş yaptım, onlar seyretti. Sonra onları klozete oturttum. Lumpf ve çiş yaptılar, ardından popolarını tuvalet kâğıdıyla sildim. Niye biliyor musun? Çünkü çocukları çok seviyorum. Onlar için her şeyi yaparım. Tuvalete götürmeyi, popolarını temizlemeyi, çocuklara yapılan her şeyi.

Bu fantezileri itiraf etmesinden sonra Hans'ta dışkılama işlevine bağlı hazzın varlığını inkâr etmek mümkün değil.

Öğleden sonra ilk defa Stadtpark'a gitmeye cesaret ediyor. 1 Mayıs olduğu için normalden az araba olsa da, eskiden olsa onu korkutmaya yetecek kadar var. Başarısından büyük gurur duyuyor, bu yüzden ara öğünden sonra onunla tekrar Stadtpark'a gitmem gerekti. Yolda yolcu

taşıyan bir at arabasıyla karşılaşıyoruz, arabayı bana gösteriyor: “Bak işte bir leylek kutusu arabası!” Yarn, kararlaştırdığımız gibi benimle tekrar Stadtpark’a gelirse hastalığını gerçekten iyileşmiş sayabiliriz.

Hans 2 Mayıs’ta yanıma geldi: “Baksana, bugün bir şey düşündüm.” Önce ne diyeceğini unuttu, sonra azımsanmayacak bir dirençle anlatmaya başladı: “*Tesisatçı geldi ve bir penseyle önce popomu benden aldı, sonra başkasını verdi, sonra çış-yaparımı aldı, başka bir çış-yapar verdi.* Bana dedi ki: “Popona bakayım.” Arkamı dönmek zorunda kaldım. Sonra dedi ki: “Çış-yaparına bakayım.”

Baba, arzu fantezisinin karakterini kavırıyor ve yapılabilecek yegâne yorumu bir an bile tereddüt etmeden yapıyor.

Ben: “Tamirci sana *daha büyük* bir çış-yapar ve *daha büyük* bir popo vermiş.”

— Evet.

— Babaninki gibi, çünkü sen de baba olmak istiyorsun, değil mi?

— Evet ve seninkisi gibi bir bıyığım olsun istiyorum ve böyle kıl-larım olsun.

(Göğüs kollarımı işaret ediyor.)

Bundan önce “Tesisatçı geldi ve küveti söktü. Sonra delgiyi karnı-ma dayadı,” şeklinde anlattığı fantezinin yorumunu buna göre şöyle tashih edebiliriz: Büyük küvet “popo”, delgi ya da tornavida daha önce de yorumlandığı gibi çış-yapardır.⁵⁹ Aynı türden fanteziler bunlar. Böylece, artık azalmış olan Hans’ın büyük küvet korkusunu anlamak için başka bir kapı da açılmış oluyor. “Popo”sunun büyük küvet için çok küçük olması hoşuna gitmiyor.

59 Burada belki şunu ekleyebiliriz: *Bohrer* [delgi] sözcüğünün seçilmesi *geboren* [doğmak] ya da *Geburt*’la [doğum] olan bağlantısıyla ilgisiz değildir. Çocuk *gebührt* [delinmiş] ile *geboren* [doğmuş] arasında ayırım yapmamaktadır. Tecrübeli bir meslektaşımın bana iletmiş olduğu bu varsayımı kabul ediyorum, ama burada derin ve kapsamlı bir bağlantının mı yoksa Almancaya özgü tesadüfi bir dilsel kullanımın suiistimalinin mi söz konusu olduğunu ben de bilemiyorum. İnsanları yaratan Prometheus’un (Pramantha) da etimolojik anlamı *Bohrer*’dir [Delen]. Krş. Karl Abraham, *Traum und Mythos*. 4. Heft der *Schriften zur angewandten Seelenkunde*, 1909 [Rüyalar ve Mitler, Uygulamalı Ruhbilim Yazıları, 4. Sayı.]

Bundan sonraki günlerde küçüğün sağlığının düzelmesinden duyduğu mutluluğu ifade etmek üzere sözü sık sık Hans'ın annesi alıyor.

Babanın bir hafta sonra ilave ettiği not:

Saygıdeğer Profesör! Aşağıdakileri ekleyerek Hans'ın hastalık öyküsünü tamamlamak isterim:

1. Cinsellikle ilgili yaptığımız ilk açıklamadan sonraki düzelme size sunduğum kadar tam olmayabilir. Hans dolaşmaya çıkıyor gerçi, ama zorla ve büyük bir kaygıyla. Bir keresinde evimizin görülebileceği uzaklıktaki Gümrük Müdürlüğü durağına kadar benimle geldi, ama onu daha uzağa götürmek mümkün olmadı.

2. Ahududu şerbeti ve tüfekte ilgili olarak. Ahududu şerbetini Hans'a kabız olduğunda veriyoruz. Ateş etmek [schiessen] ve kaka yapmak [scheissen] onun da sıkça karıştırdığı kelimeler.

3. Hans'ı yatak odamızdan ayırıp kendi odasına yerleştirdiğimizde yaklaşık 4 yaşındaydı.

4. Kendisini artık korku olarak değil de olağan soru sorma dürtüsü şeklinde açığa vursa da korkusunun bir kalıntısı hâlâ mevcut. Soruları çoğunlukla nesnelerin (Tramvaylar, makineler vs.) nelerden imal edildiği, kimlerin bu nesneleri yaptığı vs. ile ilgili. Hans'ın sorduğu soruların çoğu, yanıtlarını zaten kendisinin verdiği türden. Emin olmak istiyor sadece. Yine bir keresinde beni sorularıyla bezdirince ona: "Sorduğun her soruya yanıt verebileceğimi mi düşünüyorsun?" dediğimde şöyle karşılık verdi: "Yoo, atla ilgili her şeyi bildiğinden bunu da biliyorsundur diye düşündüm."

5. Hastalığından geçmişte kalmış bir şeymiş gibi söz ediyor: "Aptallığın olduğu sıralar."

6. Hans'ın üzerinde kafa patlattığı ve çözülmeden kalmış konu, anneler dünyaya çocuk getirirken babanın çocuk yapmayla ilgisinin ne olduğu. Bunu sorduğu sorulardan çıkarsayabiliriz, örneğin: "Ben sana da aitim, değil mi?" (Sadece annesine ait olmadığını kastediyor bununla.) Neden bana ait olduğu onun için pek açık değil. Buna karşın sizin düşündüğünüz gibi, ebeveyninin cinsel ilişkisine kulak misafiri olmuş olabileceği ile ilgili doğrudan bir kanıtım yok.

7. Vakanın sunumunda belki de kaygısının şiddetine özellikle dikkat çekmek gerekir. Aksi takdirde “Şöyle iyice bir pataklansaydı çoktan gezmeye çıkmış olurdu,” diye düşünebilirler.

Son olarak şunu ekleyeceğim: Hans’ın son fantezisiyle birlikte kastrasyon kompleksinden kaynaklanan kaygı da aşılmış, böylece acı veren bir beklenti mutluluk verici bir şeye dönüşmüş oldu. Evet, hekim, tesisatçı vs. geliyor, penisini elinden alıyor, ama bunu, karşılığında ona daha büyüğünü vermek için yapıyorlar. Bunun haricinde, varsın bizim küçük araştırmacı bilgimizin cüziliğini ve her aşamada çözülmemiş bir şeyin kalacağını zamanından önce deneyimlemiş olsun.

III

*Epikriz*¹

Henüz beş yaşına girmemiş bir oğlan çocuğunda fobinin gelişimi ve çözümlenmesiyle ilgili bu gözlemleri üç yönden inceleyeceğim. İlkın, *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme*'de (1905*d*) ileri sürdüğüm iddiaları ne derece desteklediğini; ikinci olarak, söz konusu gözlemlerin böylesine yaygın bir hastalık biçiminin anlaşılmasına ne kadar katkı sağlayabileceğini; üçüncü olarak, çocuk ruhsal yaşamının aydınlatılması ve eğitim hedeflerimizin eleştirisi açısından bize neler kazandırabileceğini gözden geçireceğim.

1

Benim izlenimim, Küçük Hans'ın gözlemlenmesiyle ön plana çıkan çocuk cinsel yaşamına ilişkin tablonun, yetişkinlerin psikanalitik incelemeleri üzerine inşa ettiğim cinsellik kuramındaki betimlemelerle gayet uyumlu olduğudur. Ama söz konusu uyumun ayrıntılarına girmeden önce bu analizin kullanılmasına karşı yükselebilecek iki itirazı yanıtlamalıyım. Birinci itiraz Hans'ın normal bir çocuk olmadığı;

1 [Bir hastalıkla ilgili sonradan yapılan bilimsel ve eleştirel değerlendirme -ç.n]

aksine, sonraki gelişmelerin, yani hasta olmasının da gösterdiği gibi nevrotikliğe yatkın bir küçük “dejenere” olduğu ve bu yüzden onun durumunda geçerli olabilecek yargıların başkalarına, yani normal çocuklara yüklenmesinin uygun olmayacağıdır. Gözlemin değerini tümüyle ortadan kaldırmayıp sadece sınırladığından bu itirazı daha sonra dikkate alacağım. İkinci ve daha ciddi itiraz; çocuğun analizinin *benim* kuramsal görüşlerimi benimsemiş, *benim* önyargılarımdan etkilenmiş biri olarak işe koyulmuş babası tarafından gerçekleştirildiği ve bu yüzden gözlemin nesnel bir değerden yoksun olduğu iddiasıdır. Bir çocuğun elbette telkine çok açık olduğu, hele hele babasının telkinine herkesinkinden fazla açık olduğu; kendisiyle bu denli ilgilenen babasına teşekkür mahiyetinde her şeyi kabul edebileceği; ifadelerinin kanıt değeri taşımadığı; çağrışım, fantezi ve rüyalarının elbette bütün imkânlar kullanılarak istenilen yönde şekillendirildiği iddia edilecektir. Kısacası, bir kere daha, bütün bunların “telkin” olduğu; yetişkinlere nazaran çocuklarda bu telkini teşhir etmenin daha kolay olduğu söylenecektir.

Çok tuhaf; yirmi iki sene önce bilimsel tartışmalara katılmaya başladığımda, eski nesil nörologların ve psikiyatrların telkin ve onun etkileriyle ilgili savları nasıl bir alaycılıkla karşıladıklarını hatırlayabiliyorum. O zamandan bu yana durum temelden değişti. O karşı koyma hepten bir gönüllü kabullenişe dönüştü. Bu dönüşüm yalnızca Liebeaults, Bernheim² ve öğrencilerinin son yirmi yılda elmecbur illettikleri çalışmalarının etkileri sonucu değil, aynı zamanda, sihirli “telkin” ibaresinin sağladığı düşünme kolaycılığının bu zaman zarfında keşfedilmesinden ötürü de gerçekleşmiştir. Telkinin ne olduğunu, nerede başlayıp nerede bittiğini ne kimse biliyor, ne de bilmekle ilgileniyor. Ruhsal alanda rahat kaçırın ne varsa “telkin” diye yaftalamak kâfi görülüyor.

2 [Ambroise Liéberault (1823-1904) ve Hippolyte Bernheim (1840-1919) –e.n.]

Günümüzde revaçta olan ve çocukların ifadelerinin istisnasız keyfi ve güvenilir olduğunu söyleyen görüşe katılmıyorum. Ruhsal yaşantıda keyfiliğe katıyen yer yoktur. Çocukların ifadelerindeki güvenilirlik, fantezilerinin baskın olmasından, yetişkinlerin ifadelerindeki güvenilirlik ise önyargılarının baskın olmasından kaynaklanır. Kaldı ki çocuklar sebepsiz yalan söylemezler ve genel itibarıyla hakikat sevgisine büyüklerden daha yatkındırlar. Küçük Hans'ın beyanlarını baştan sona reddetmekle ona kesinlikle büyük haksızlık etmiş oluruz. Bunun yerine, nerelerde bir direncin zorlayıcı etkisi altında gerçeği çarpıttığını ya da söylemekten kaçındığını; nerelerde kararsız olduğu için babasına hak verdiğini ve bu yüzden söylediklerine kanıt muamelesi etmememiz gerektiğini; nerelerde her tür baskıdan kurtulup, gerçekten içinden geçenleri ve o ana kadar sadece kendisinin bildiği şeyleri coşkuyla bildirdiğini açıkça ayırt edebiliriz. Yetişkinlerin beyanları da bundan daha fazla bir kesinlik arz etmez. Psikanalitik tedavinin hiçbir anlatımının, tedavinin uygulanması esnasında edinilen izlenimi olduğu gibi aktaramaması; kesinlikle okuma yoluyla değil, ancak deneyimle tamamen ikna olunabilmesi işin üzüntü verici yanıdır. Ama bu eksiklik aynı ölçüde yetişkin analizinin doğasında da vardır.

Ebeveyni küçük Hans'ı neşeli ve dürüst bir çocuk olarak tanımlar. Böyle olabilmesini muhtemelen, ebeveyninin ona sunduğu ve esasen alışlagelmiş eğitimimizdeki kusurlardan uzak durmaktan ibaret olan eğitime borçludur. Hemen ertesinde doğabilecek çatışmalardan habersiz, mutlu bir saflıkla sürdürdüğü müddetçe araştırmalarını hiç sakınmadan aktarmıştır. Fobisinden önceye denk düşen gözlemler için de şüphe veya itiraz söz konusu olamaz. Söyledikleri ile düşündükleri arasındaki uyuşmazlık ancak hastalığıyla birlikte ve analiz sırasında baş gösterir. Bu uyuşmazlık bir yandan, bir çırpıda üstesinden gelmeyi başaramadığı bilinçdışı malzemenin kendini dayatmasından, diğer yandan da ebeveyniyle

ilişkilerine bağlı çekincelerden kaynaklanmaktadır. Bu konuda da pek çok yetişkinin analizindekinden daha büyük zorluklar yaşanmadığı yönünde görüş bildirirken tarafsız olduğumu iddia ediyorum.

Ancak, analiz sırasında Hans'a kendi başına bulup söylemeyeceği birçok şey mutlaka söylenmiş, daha önce bildiğine dair hiçbir emare göstermediği düşünceler sunulmuş, bu da, dikkatini babasının beklentilerine uyacak şekilde başka yöne sevk etmiştir. Bu, analizin kanıt değerini azaltan bir durumdur. Ama her analizde bu süreç işler. Psikanaliz tamamen tarafsız bir bilimsel inceleme değil, terapötik bir müdahaledir. Haddizatında bir şeyi kanıtlamak değil, değiştirmek ister. Psikanalizde hekim, bazı durumlarda daha az bazılarında ise daha fazla olsa da, her seferinde hastasına, bilinçdışını tanıyıp kavramakta faydalanacağı ileriye dönük bilinçli düşünceler sunar. Keza hastaların daha çok ya da az desteğe ihtiyaç duyduğu durumlar söz konusudur. Bu türden bir yardım olmadan kimse yapamaz. İnsanın tek başına üstesinden gelebileceği şeyler hafif rahatsızlıklardır, kendi benliğini yabancı bir şey gibi karşısına alan nevrozlar asla bunlar arasında değildir. Nevrozun üstesinden gelmek için ötekine ihtiyaç vardır ve nevroz öteki yardım edebildiği ölçüde iyileştirilebilir. Şayet *Dementia Praecox* başlığı altında toplanmış durumların ayırt edici özelliği olduğu anlaşılan “ötekinden” kaçınma nevrozların da özünü oluşturuyorsa, nevrozlar tam da bu sebeple bizim çabalarımızla iyileştirilebilir değildir. Kabul etmek gerekir ki, zihnen daha az gelişkin olduklarından çocuklar özellikle yoğun desteğe ihtiyaç duyarlar. Ancak nihayetinde hekimin hastaya ilettiklerinin kaynağında analizden edildiği tecrübeler vardır ve bunlar, şayet patojen malzemenin bağlamı ve çözümü hekimin müdahalesi sayesinde elde edilebiliyorsa, yeterince kanıt değerine sahiptir.

Kaldı ki, küçük hastamız analiz sırasında bile “telkin” suçlamalarından muaf tutulmasına yetecek kadar özerk ol-

duğunu pekâlâ kanıtlamıştır. Kendi çocuksu cinsel kuramlarını diğer tüm çocuklar gibi elindeki malzemeye uygulamış ve bunu yaparken kimseden teşvik görmemiştir. Bu tür kuramlar yetişkinlere fazlasıyla uzaktır. Ve evet, bu vakada Hans için doğum konusuna giden yolun dışkı kompleksinden geçmek zorunda olduğunu babasına önceden söylemeyi açıkçası ihmal ettim. Analizin bu ihmalkârlığımdan ötürü karanlıkta kalan kısımları, en azından Hans'ın düşünme serüveninin bağımsızlığının ve sahiciliğinin güzel bir kanıt olmuş oldu. Telkin yaptığı iddia edilen babasının, onun bu noktaya nasıl geldiği ya da buradan ne sonuç çıkacağıyla ilgili hiçbir fikri yokken Hans birdenbire “kaka” ile meşgul olmaya başladı. Vaktinden önce edinilmiş kastrasyon kompleksinden kaynaklanan tesisatçı konulu iki fantezisinin gelişiminde de babaya yine bir o kadar az pay biçebiliriz. Burada bir itirafta bulunmak zorundayım. Bu tür bir bağlantının ortaya çıkacağına dair beklentilerimin olduğunu, kuramsal faydasından dolayı, yani başka türlü elde etmenin fazlasıyla güç olduğu bu teyidin kanıt değerini zayıflatmamak için babadan tamamen gizledim.

Analizin ayrıntılarına daha da inilirse Hans'ın “telkinden” azadeliğinin bolca yeni kanıtı ortaya çıkacaktır, ama birinci itiraz üzerinde durmayı burada sonlandırıyorum. İkna olmak istemeyen kimseyi bu analiz sayesinde bile ikna edemeyeceğimi biliyorum, dolayısıyla Hans'la ilgili gözlemlerimi, bilinçdışı patojen malzemenin nesnellğine kanaat getirmiş okurlar için (ve bu kişilerin sayısının gittikçe arttığını kıvançlı bir güvenle vurgulayarak) geliştirmeye devam ediyorum.

Küçük Hans'ın cinsel yaşamına atfedilebilecek ilk özellik; iki işlevinden birine, önemi diğerinden pek de az olmayan ve aile içi eğitimde karşılaşılması kaçınılmaz olan işleve göre isimlendirdiği “çiş-yapara” duyduğu canlı ve özel ilgidir. Bu ilgi onu araştırmacı yapar. Böylece canlıların cansızlardan

çiş-yaparlarının olup olmamasına göre ayırt edilebileceğini keşfeder. Kendisine benzediği yargısına vardığı bütün canlı varlıklarda beden bu önemli parçasının da bulunduğunu varsayar. Bu önemli parçayı büyük hayvanlarda inceler, hem anne hem de babasında olduğu tahmininde bulunur, hatta yeni doğmuş kız kardeşinde bulunmadığına kendi gözleriyle şahit olduğu halde onda da bu organın varlığına hükmetmekten kendini alamaz. Kendisine benzeyen bir varlığın çiş-yapardan yoksun olduğuna hükmedecek olsaydı, tabir yerindeyse “dünya görüşü” şiddetli bir sarsıntıya uğrar, âdeta kendi organı kendisinden koparılıp alınmış gibi hissederdi. Annenin çiş-yaparı kaybını ima eden bir tehdidi muhtemelen bu yüzden alelacele bastırılmış ve ancak ileriki zamanlarda etkisini gösterebilmişti. Annesinin müdahalesinin sebebi Hans’ın kendi organına dokunarak haz almaktan hoşlanmasıydı. Ufaklık otoerotik cinselliğin en yaygın ve normal biçimine böylece başlamış oluyordu.

Kendi cinsel organından haz alışı, *Schaulust*’la³ ve onun aktif ve pasif biçimlenmeleriyle birleşir ki Alfred Adler bu durumu isabetli bir dille “*dürtü örtüşümü*” olarak adlandırmaktadır.⁴ Ufaklık başkalarının çiş-yaparlarını görmeye çalışır, cinsel merak geliştirir ve kendisinininkini göstermekten hoşlanır. Bastırmanın ilk zamanlarına denk düşen rüyalarından birinin içeriği, çişini yaparken küçük kız arkadaşlarından birinin ona yardımcı olması, yani bu gösteriye katılması isteyiydi. Bu rüya bize, Hans’ın bu isteğinin rüyanın görüldüğü ana kadar bastırılmaksızın sürdüğünü gösterir; keza sonraki raporlar da Hans’ın bu arzusunu düzenli olarak doyurduğunu doğrular. Cinsel *Schaulust*’un aktif yönü Hans’ta kısa zaman içinde belli bir amaçla ilişkilendir. Gerek babasına gerekse de annesine defalarca onların çiş-yaparlarını henüz

3 [Seyretme/seyledilme hazzı ve arzusu -e.n.]

4 “Der Aggressionstrieb im Leben und in der Neurose” [Yaşamda ve Nevrozda Saldırganlık Dürtüsü] *Fortschritte der Medizin*, 1908, Nr. 19.

hiç görmediğine dair üzüntüsünü dile getirmesi muhtemelen *karşılaştırma* ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Benlik, kendisiyle dış dünyayı ölçtüğümüz kriterdir. Kendimizi dış dünya ile sürekli kıyaslayarak dünyayı anlamayı öğreniriz. Hans büyük hayvanların kendisinininkinden çok daha büyük çiş-yaparlarının olduğunu gözlemlemiş, benzer bir oranın anne ve babası için de geçerli olduğu tahminini yürütmüş ve bundan emin olmak istemiştir. Annemin, diye düşünür, elbette “atıncı kadar” büyük bir çiş-yaparı vardır. Sonra da kendisiyle birlikte çiş-yaparının da büyüyeceğini söyleyerek teselli bulur. Çocuk, büyüme arzusunu âdeta cinsel organına yansıtmıştır.

Küçük Hans’ın cinsel yapılanmasında genital bölge demek ki en başından beri en yoğun haz veren erojen bölgedir. Bundan başka bir de, idrar ve dışkılama delikleriyle bağlantılı dışkılama hazzı gözlemlenebilmektedir. Sayesinde hastalığının üstesinden geldiği son mutluluk fantezisinde kendi çocuklarına, yani tuvalete götürdüğü, çişlerini yaptırdığı, popolarını sildiği, “çocuklara yapılan her şeyi yapabildiği” çocuklara sahip olduğuna göre, kendi bebekliği sırasında aldığı aynı bakımın onun için de bir haz kaynağı olmuş olduğunu reddedemeyiz. Erojen bölgeden alınan hazzı, bakım veren kişi olan annesi sayesinde elde eder ve bu durum daha şimdiden onu bir nesne seçimine götürür. Daha önceleri aynı hazzı otoerotizm yoluyla temin etmiş olması ve dışkısını, boşaltma sırasında daha çok zevk almak için tutan çocuklardan olması da mümkündür. Mümkündür diyorum sadece, zira analizde açığa kavuşturulmuş değil; sonradan çocukta çokça korku uyandıran “ayaklarıyla patırtı yapmak” (tepinmek) bu yöne işaret ediyor. Ayrıca başka çocuklarda çok sık rastlanan bu haz kaynakları Hans’ta göze çarpan bir öneme sahip değildir. Kısa zamanda bezden çıkma dönemine girmiş, altını ıslatmalar ve gün içinde tuvaletini tutamama ilk yıllarında önemli bir rol oynamamıştır.

Yetişkinlerde ruhsal gerileme süreçlerinin sonunda tekrar ortaya çıkabilen o iğrenç kendi dışkısıyla oynama eğilimi de onda hiç gözlemlenmemiştir.

Hemen bu noktada, fobisinin gelişimi sırasında cinsel etkinliğin onda çok iyi teşekkül etmiş bu iki bileşeninin bastırıldığını yadsıyamayacağımızı vurgulayalım. Başkalarının önünde idrarını yapmaktan utanır, eliyle çiş-yaparına dokunup durduğu için hayıflanır, mastürbasyonu bırakmaya çabalar, “kaka”dan, “çiş”ten ve ona bunları hatırlatan her şeyden iğrenir. Çocuk bakımıyla ilgili fantezisinde bu son bastırmadan tekrar vazgeçer.

Öyle görünüyor ki, küçük Hans’takine benzer bir cinsel yapılanma ne sapkınlıkları ne de bunların negatif versiyonlarını (kendimizi şimdilik histeriyle sınırlı turalım) geliştirme eğilimi barındırır. Tecrübe ettiğim kadarıyla (burada gerçekten temkinli davranmak gerekir) histeriklerin doğuştan gelen yapılarının ayırıcı özelliği (ki sapkınlarda bu durum aşikârdır) genital bölgelerin diğer erojen bölgeler karşısında geri çekilmesidir. Cinsel yaşama ilişkin yalnızca bir “sapma” bu kuralın dışında tutulmalıdır. İleride eşcinsel olacak kişilerde (ki benim tahminlerime ve I. Sadger’in⁵ gözlemlerine göre bu kişilerin hepsi çocukluklarında amphigen⁶ bir evreden geçmişlerdir), genital bölgelerin, özellikle de penisin, çocuklukta ayrıcalıklı bir üstünlüğü söz konusudur. Gerçekten de, eşcinsellerin kaderini belirleyen şey eril cinsel organa aşırı değer vermeleridir. Eşcinseller çocukluklarında, vazgeçilmez gördükleri bu organın mevcudiyetini kadınlarda da varsaydıkları sürece onları cinsel nesne olarak seçerler.

5 [Isidor Sadger (1867-1942): 1895-1904 arasında eşcinsellik ve fetişizm konularında Freud’la birlikte çalışmış, *Sadomasochismus* ve *Narcissmus* kavramlarının isim babası nörolog –e.n.]

6 [Çift cinsiyetli. İlk kez 1801’de René Just Haüy tarafından mineraloji terimi olarak kullanılmış olan bu terim Yunanca *amphis* (iki taraflı) ve *gennan* (doğan, şekillenen) köklerinden türetilmiştir. İngilizcede eskiden argoda biseksüel için kullanılmıştır –e.n.]

Bu konuda kandırıldıklarına hükmettikleri andan itibaren, kadınları cinsel nesne olarak görmekten vazgeçerler. Cinsel ilişkilerde onları uyaracak kişilerde penisin varlığından feragat edemezler ve durum elverdiğinde libidolarını “penisli bir kadına” yani kadınsı gördükleri oğlanlara sabitlerler. Yani eşcinseller eril cinsel organlarının erojen ehemmiyeti yüzünden, cinsel nesneleri ile kendileri arasındaki cinsel uyumdan vazgeçmeleri engellenmiş kişilerdir. Otoerotizmden nesne sevgisi aşamasına geçişte, otoerotizme yakın bir yerde takılı kalmışlardır.

Eşcinsellere has bir dürtünün varlığını ileri sürmek kesinlikle doğru değildir; eşcinselliği oluşturan şey dürtüsel yaşamdaki değil nesne seçimindeki özgüllüktür. *Cinsel Kuram*’da izah ettiğim şeye, yani yanılgıya düşerek cinsel yaşamda dürtü ile nesne arasındaki bağı olduğundan fazla iç içeymiş gibi tasavvur ettiğimize dikkat çekmek isterim. Eşcinsel kişi (belki de normal olan) dürtülerini belli bir koşul tarafından belirlenmiş nesneden kurtaramaz; çocuklukta bu koşullar zaten herkes tarafından karşılandığından, oğlan veya kız çocuk ayırmadan hepsine karşı sevecen olabilen ve ara sıra [erkek] arkadaşı Fritzl’i “en sevdiği kız” ilan eden küçük Hans gibi davranabilir belki. Hans bütün çocukların olabileceği kadar eşcinseldir ve bu, unutulmaması gereken bir olguyla, yani *sadece bir tür cinsel organı*, kendisinininkine benzeyen organı *tamıdığı* gerçeğiyle mükemmelen uyumludur.⁷

Küçük çapkınımızın gelişimi eşcinselliğe değil, çokeşliliğe meyilli enerjik bir erillığe doğru seyrediyor; dişil nesnelerin her birine ayrı muamelede bulunmayı bilen, kâh arsızca girişken kâh özlemle ve utançla perişan olan bir erillik

7 [Freud’un 1923’te eklediği dipnot] Daha sonra (1923’te) küçük Hans’ın da içinde bulunduğu cinsel gelişim aşamasının, genel olarak sadece bir genital organı yani eril olanı tanımayla karakterize olduğunu belirttim. Daha sonraki olgunluk aşamasından farklı olarak bu aşamada genital öncelik değil fallusun önceliği söz konusudur. [Bkz. “Die infantile Genitalorganisation”, (1923e)]

bu. Annesine yönelmeyi bırakıp başka nesnelere yönelttiği bu eğilimi, diğer sevgi nesnelerinin kıt olduğu bir dönemde nevrozla sonuçlanacak şekilde tekrar annesine yöneltiliyor. Ancak bundan sonradır ki, annesine duyduğu sevginin nasıl bir yoğunluğa ulaşmış olduğunu ve bu sevginin ne tür baddirelerden geçtiğini öğrenebiliyoruz. Hans'ın kız arkadaşlarıyla oynarkenki cinsel hedefinin, onlarla *birlikte yatmanın* kökeninde yine annesi bulunmaktadır. İleriki yaşlarda içerik bakımından zenginlik kazanacaksa da durum bu kelimelerle ifade edilmiştir. Oğlan alışlagelmiş şekilde, çocuk bakımında gördüğü ilgiden yola çıkarak, nesne sevgisine giden yolu bulmuş, yeni bir haz deneyimi olan annesinin yanında yatmak onun için asli önem taşıır hale gelmiştir. Biz bu deneyimin terkiinde, hepimize yapısal açıdan uyan tene dokunma hazzını ön plana çıkaracağız; Moll'un⁸ bize yapay gelen terminolojisinde bunu, temas dürtüsünün tatmini olarak adlandırmak gerekirdi.

Hans'ın annesine ve babasına yönelik davranışları *Rüyaların Yorumu*⁹ ve *Cinsellik Kuramı*'nda¹⁰ çocukların ebeveyniyle olan cinsel ilişkileri hakkındaki iddialarımın tümünü, olabilecek en açık ve en somut biçimde doğrulamaktadır. Hans, güzel annesiyle yalnız kalabilmek, onunla yatabilmek için babasını “etraftan uzaklaştırmaya”, bertaraf etmeye çalışan bir küçük Oidipus'tur gerçekten de. Bu arzusu, yaz tatili sırasında, babasının varlığı ve yokluğunun, özlemini çektiği annesiyle yakınlaşmasıyla bağlantılı bir koşul olduğunu fark ettiğinde ortaya çıkmıştır. O dönemde bu arzunun bir versiyonuyla, babasının “çekip gitmesini” istemekle yetini-

8 [Albert Moll (1862-1939), *Untersuchungen über die Libido sexualis*, Berlin Kornfeld, 1897. Freud'un kullandığı *Kontrektationstriebes* teriminde “dokunma/dokunulma” anlamındaki Latince *contrectatio* sözcüğü bulunmaktadır –e.n.]

9 [Die Traumdeutung, GW, II-III, s. 255; Standart Ed., 4. s. 248; OCEP, IV s. 289]

10 [Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie, GW, V, s. 124; Standart Ed., 7, s. 222; OCEP, VI, s.162]

yordu; ardından, yine yola çıkılan bir başka seferinde kazara edildiği bir izlenim sayesinde beyaz bir at tarafından ısırılma kaygısı bu versiyonla doğrudan ilişkilenebildi. Anneyle baş başa kalma arzusu daha sonra, muhtemelen babasının evden ayrılmasının artık söz konusu olmadığı Viyana’da, babanın temelli gitmesini, yani “ölmesini” istemek gibi bir içerik kazandı. Babanın ölümünü istemekten kaynaklanan kaygı, yani saikleri normal olan bu kaygı, analizin önündeki en büyük engeli, ancak muayenehanedeki konuşmamızdan sonra ortadan kaldırılabilen engeli oluşturdu.¹¹

Arna küçük Hans aslında kötü biri değil, hele hele insan doğasının acımasız ve hiddetli eğilimlerinin daha bu yaşlarda bünyesinde serpilip geliştiği çocuklardan hiç değil. Aksine, az bulunur türden iyi kalpli ve müşfik bir tabiatı var; saldırganlık eğiliminin acıma hissine dönüşmesi sürecinin çok erken başladığını babası da kaydetmiş. Fobisinden çok önce, atlıkarıncalarda atlara vurulduğunu görünce bile huzursuzlanır, biri yanında ağladığında asla duyarsız kalamazmış. Analizin bir yerinde belli bir bağlamda bir parça bastırılmış sadizm kendini göstermektedir;¹² ancak, bastırılmış haldedir. Birazdan, saldırganlığının neyin yerini tuttuğunu ve yerine neyin geleceğini bu bağlamdan yola çıkarak kestirebileceğiz. Hans, öldürme arzusu beslediği babasını aslında çok içten sevmektedir ve aklı bu çelişkiye karşı çıkarken,¹³ babasına vurup hemen ardından vurduğu yeri öperek böyle bir çelişkinin gerçekten mevcut olduğunu göstermek durumunda kalır. Bu çelişkiyi çirkin ya da itici bulmaktan sakıncalı. Nitekim insanın duygusal yaşamı, bu tür karşıt ikiliklerin

11 Hans’ın aklına gelen iki şey, ahududu şerbeti ve öldürecek silah, elbette sadece tek boyutlu belirlenmiş olamaz. Bunlar muhtemelen babadan duyulan nefretle olduğu kadar kabızlık kompleksiyle de ilgilidir. Bu ikinci ilişkiyi bizzat tahmin eden babasının aklına da “ahududu” derken “kan” geliyor.

12 Atlara vurmak ve onları kızdırmak istemesi.

13 Bkz. Babaya yönelttiği eleştirel sorular. (Yukarıda s. 34)

bileşiminden ibarettir;¹⁴ evet, başka türlü olsaydı bastırma ve nevroz olmazdı. Yetişkinlerde genellikle ancak çok yoğun tutkulu aşklarda eşzamanlı olarak bilinçli hale gelen, başka zamanlarda ise biri diğerinin üstünü örtünceye dek birbirini bastırmaya çalışan bu duygu karşıtlıkları çocukların ruhsal yaşamlarında uzun süre barış içinde yan yana bulunabilir.

Bizim oğlanın psikoseksüel gelişimindeki en önemli olay, kendisi üç buçuk yaşındayken kız kardeşinin doğmasıdır. Bu olay ebeveyniyle olan ilişkilerine yoğunluk kazandırmış, zihnini çözümsüz sorunlarla baş başa bırakmış ve kız kardeşinin bakımına şahit olması kendisine ait ilk haz deneyimlerini tekrar canlandırmıştır. Bu etki de tipiktir; insanı şaşırtacak kadar çok sayıdaki yaşam ve hastalık öyküsü içinde, cinsel hazzın ve cinsel merakın yeni bir çocuğun doğumu vesilesiyle bu şekilde alevlenişini bir başlangıç noktası olarak alabiliriz. Hans'ın yeni gelene karşı takındığı tavır *Rüyaların Yorumu*'nda anlattığımız gibidir.¹⁵ Birkaç gün sonra ateşler içinde kıvrınması, ailedeki bu genişlemeye pek de razı olmadığını ele verir. Ardından şefkat gelebilir, ama zaman sıralamasında düşmanlık öndedir.¹⁶ Kız kardeşinin doğumunun ardından bir çocuğun daha gelebileceği kaygısı, bilinçli düşüncelerinde yer tutmaya başlar. Daha önce bastırılmış olan düşmanlığın yerini nevroz sırasında, özel bir korku, kuvvet korkusu alır. Analiz sırasında kız kardeşinin ölümünü arzuladığını babasının tamamlamak zorunda kaldığı kimi anıştırmalara başvurmadan, açıkça dile getirir. Kız kardeşine beslediği bu arzu vicdanını babasına beslediği benzer arzu kadar rahatsız etmez; ancak bilinç dışında her iki kişiye de besbelli aynı şekilde muamele eder, zira ikisi de annesini elinden alır, annesiyle baş başa kalmalarına engel olurlar.

14 “Das macht, ich bin kein ausgeklügelt Buch. Ich bin ein Mensch mit seinem Widerspruch.” C. F. Meyer, *Huttens letzte Tage* [“Anlaşılması güç bir kitap değilim nihayet. Çelişkileri olan bir insanım sadece.”]

15 [Die Traumdeutung, GW, II-III, s. 256; Standart Ed., 4, s. 250; OCEP IV, s. 290]

16 Bkz. Küçük kızın konuşabileceği günlerle ilgili tasarıları (yukarıda, s. 60).

Bu arada, bu olay ve Hans'ta uyandırdıkları, isteklerine yeni bir yön verir. Zafer niteliğindeki son fantezisinde otoerotik evre kaynaklı ve nesne sevgisiyle bağlantılı tüm erotik arzu uyarımlarının hülasasını çıkarır. Güzel annesiyle evlidir ve kendi usulünce bakım verebildiği sayısız çocuğu vardır.

2

Hans günün birinde sokakta aniden kaygı hastalığına tutulur. Korktuğu şeyin ne olduğunu henüz söyleyememektedir ama kaygı durumunun başlangıcında babaya, hasta oluşu sebebiyle hastalığının olası getirisiyle ilgili ipuçları da verir. Annesinin yanında kalmak, onun tarafından sevilip okşanmak ister. Kız kardeşi dünyaya geldiğinde annesinden ayrı kalmasının anısı da, babasının da ifade ettiği gibi, bu özlemi güçlendirmiş olmalıdır. Kısa bir süre sonra bu kaygının artık özlemle açıklanabilir olmadığı meydana çıkar, zira annesi onunla dışarı çıktığında da korkmaktadır. Bu arada elimize, kaygıya dönüşen libidonun neye sabitlendiğinin işaretleri geçer. Hans oldukça belirgin bir korkudan, beyaz bir atın kendisini ısıracağı korkusundan söz etmektedir.

Bu tür bir hastalık durumuna “fobi” adını veriyoruz ve şayet bu duygulanım seçilen belli bir şahıs (en kötü ihtimalle hekim) refakatinde açık alanda hareket etmenin her seferinde kolayca mümkün olabildiği bir nitelik arz etmeseydi, bizim küçüğün vakasını agorafobi kategorisine dahil edebilirdik. Hans'ın fobisi bu kritere uymaz; kısa süre içinde açık alanlardan bağımsızlaşarak, nesnesi giderek netleşen biçimde at olan bir fobiye dönüşür. Hastalığın ilk günlerinde panik halinde “at odaya gelecek” diyerek korkusunu dile getirmesi, kaygı durumunu anlamamda büyük kolaylık sağladı.

Nevrozlar dizgesinde “fobilerin” konumu, bugüne dek belirlenmeden kalmıştır. Kesin gibi görünen şey, fobilerin

sadece muhtelif nevrozlara ait sendromlar sayılabilecekleri, müstakil hastalık süreçleri olarak sınıflandırılmalarına gerek olmadığıdır. Küçük hastamızda olan türden fobileri, ki en yaygın olanlarıdır, “kaygı histerisi” diye adlandırmak bence uygunsuz kaçmaz; nevrotik kaygı durumlarının betimlenmesi işine girdiğinde Dr. W. Stekel’e bu ismi bizzat önerdim ve kullanıma gireceğini umuyorum.¹⁷ Bu adlandırma meşruiyetini fobilerin ruhsal mekanizmasının histeri ile mükemmel uyumundan almaktadır; tek ama belirleyici ve ayırt edici bir nokta hariç: Kaygı histerilerinde, bastırma yoluyla patojen malzemeden kurtulan libido konversiyona uğramaz, yani ruhsal olandan çıkıp bedensel inervasyona girmez, aksine kaygı olarak serbest kalır. Bazı hastalık vakalarında bu “kaygı histerisi” ile “*konversiyon histerisi*” farklı oranlarda iç içe geçebilir. Ayrıca kaygının eşlik etmediği saf konversiyon histerisi vakalarının yanı sıra, tamamen kaygı veya fobi şeklinde kendini ifade eden konversiyonsuz kaygı histerileri de vardır ki küçük Hans’inki bu türden bir vakadır.

Kaygı histerisi vakaları bütün psikonevrotik hastalıklar içinde en yaygın olanıdır. Özellikle de insan yaşamında ilk ortaya çıkanlardır ve tam manasıyla çocukluk dönemi nevrozlarıdır. Bir annenin çocuğundan çok “asabi” diye bahsettiği durumlara, onda dokuz ihtimalle kaygının bir veya birçok türü eşlik ediyordur. Bu önemli hastalığın hassas mekanizması maalesef henüz yeterince incelenmiş değildir. Kaygı histerisini konversiyon histerisinden ve diğer nevrozlardan ayıran kriterin yapısal etmenler mi, tesadüfi yaşantılar mı, yoksa her ikisinin bileşimi mi olduğu henüz kesinleşmiş değildir.¹⁸ Bana öyle geliyor ki, kaygı histerisi spesifik

17 W. Stekel, *Nervöse Angstzustände und ihre Behandlung*, [Sinirsel Kaygı Durumları ve Tedavisi] 1908.

18 [Freud’un 1923 tarihli dipnotu] Gerçi burada ortaya attığımız sorunun peşine düşülmemiştir. Buna karşın, nevrozun etiyolojisinde doğal yatkınlık ile deneyimin işbirliği yapması gerektiği kuralından kaygı histerisini müstesna tutmak için bir sebep yoktur. Rank’ın doğum travması etkisine dair görüşü çocukların kaygı histerisine bu denli yatkın oluşuna ışık tutar gibi görünmektedir.

bir bünyeyi en az gerektiren ve bundan dolayı yaşamın her evresinde en kolay yakalanılan nevrotik hastalıktır.

Kaygı histerisinin kolaylıkla ön plana çıkan temel bir özelliği vardır; giderek fobiye dönüşecek şekilde gelişim gösterir. Hasta sonunda kaygıdan kurtulabilir; ama sadece boyun eğmek zorunda kaldığı kısıtlamalar ve ket vurmalar pahasına. Kaygı histerisinde başından itibaren, serbest kalmış kaygıyı ruhsal bakımdan bağlama yönünde bir ruhsal çaba vardır, ancak bu çaba kaygıyı tekrar libidoya dönüş-türemediği gibi libidoya kaynaklık etmiş komplekslerle bağ kurmayı da başaramaz. Bu durumda önündeki tek seçenek ket vurma, tedbir veya yasak türünden önleyici ruhsal bir yapıyla kaygı gelişimine yol açabilecek tüm vesilelerin önü-nü almaktır. İşte bize fobi şeklinde görünen ve hastalığın özü olduğunu sandığımız şey de bu savunmacı yapılarıdır.

Kaygı histerisi tedavisinin bugüne dek tümüyle olumsuz nitelik arz eden bir tedavi olduğu söylenebilir. Tecrübeler bize, hastayı sığınağından yoksun bırakıp zorlamaya dayalı yöntemlerle kaygıdan kurtulacağı bir duruma sokarak fobi-sini iyileştirmenin imkânsız, hatta bazı durumlarda tehlikeli olduğunu göstermiştir. Bu şekilde, onu ister istemez, bulaca-ğını sandığı herhangi bir yerde korunak aramaya yöneltmiş ve “akıl sır ermez korkaklığından” ötürü hiç faydası dokun-mayacak bir aşağılamaya maruz bırakmış oluruz.

Küçük hastamızın ebeveyni hastalığın başından itibaren, kimsenin onu alaya almaması, ona kaba davranılmaması, bastırılmış isteklerine psikanalitik yöntemlerle erişilmesi hu-susunda kararlıydı. Tuttuğu notlarla bize bu tür bir fobiye nüfuz etme ve uygulanan analizi takip etme imkânı tanıyan babanın olağanüstü çabaları, analizin başarısıyla ödüllendi-rilmiş oldu.

Hacimli ve ayrıntılı olması nedeniyle analizin okura bi-raz kapalı gelebileceğini düşünmüyor değilim. Bu yüzden de dikkati dağıtan yan konuları atlayıp, peyderpey açığa

çıkacak sonuçların altını çizerek analiz sürecini kısaca tekrarlayacağım.

Öncelikle, kaygı durumunun ilk bakışta görüldüğü gibi ansızın ortaya çıkmadığını öğreniyoruz. Çocuk birkaç gün öncesinde bir kâbustan uyanır. Rüyasında annesinin gittiğini ve artık onu sarıp okşayacak bir annesinin olmadığını görür. Tek başına bu rüya bile üzerinde durulmaya değer yoğunlukta bir bastırma işlemine işaret eder.

Bu rüya, diğer pek çok kaygı rüyasında olduğu gibi çocuğun herhangi bir somatik nedenle rüyada kaygı duyduğu veya bu kaygının esasında yoğun olarak bastırılmış başka bir isteği bilinçdışını kullanarak gerçekleştirdiği şeklinde açıklanamaz (krş. *Rüyaların Yorumu*¹⁹). Tam aksine bu rüya, çocuk uykusundan korkuyla uyandığı için rüya görmenin işlevinin de başarısız kaldığı gerçek bir cezalandırma ve bastırma rüyasıdır. Bilinçdışında aslında hangi süreçlerin söz konusu olduğu kolayca kurgulanabilir. Çocuk rüyasında annesinin kendisini okşadığını görmüş, onunla birlikte uyumuş; hazzın tümü kaygıya, bütün temsil içerikleri karşıtlarına dönüştürülmüştür. Böylece bastırma, rüya mekanizması karşısında üstün gelmiştir.

Ama bu psikolojik durumun başlangıcı daha da geriye gider. Hans'ın daha önce yaz tatilinde, benzer biçimde dışavurduğu ve ona o sıra annesi tarafından yatağa alınma gibi avantajlar sağlayan benzer özlem dolu ve kaygılı ruh halleri vardır. Aşağı yukarı o zamandan beri Hans'ta nesnesi anne olan, yoğunluğu anneye yönelik iki ayartma girişiminde²⁰ kendini gösteren (ki kaygının patlak vermesinden hemen öncesine denk düşmektedir), ayrıca her akşam mastürbasyonla tatmin yoluyla deşarj edilen artmış bir cinsel uyarılmanın varlığından söz edebiliriz. Bu uyarılmanın

19 [Die Traumdeutung, GW, II-III s. 242; Standart Ed., IV, d. 236; OCEP, IV, s. 275]

20 [Bkz. s. 12, 13 ve 16.]

tersine çevrilmesinin kendiliğinden mi, annenin reddetmesiyle mi, yoksa hastalığa “vesile” olan ve sonradan haberdar olduğumuz olay sırasında geçmiş izlenimlerin tesadüfen canlanması sonucunda mı gerçekleştiği konusunda bir karara varmak zor olduğu gibi, zaten bu üç değişik seçeneği birbirinin karşısı olarak ele almak mümkün olmadığından, önemsizdir de. Önemli olan cinsel uyarılmanın kaygıya çevrilmiş olmasıdır.

Kaygının ilk zamanlarında çocuğun davranışının nasıl olduğunu görmüştük. Kaygısı için ürettiği ilk içerik şöyleydi: Bir *at* onu ısıracak. İşte terapinin ilk müdahalesi burada gerçekleşti. Anne babası kaygıya mastürbasyonun neden olduğuna dikkat çektiler ve Hans’a bu alışkanlıktan vazgeçmesini salık verdiler. Ben de –onun at korkusuyla değiştirmek istediği– anneye düşkünlüğünü Hans’ın önünde vurgulayarak söylemelerini sağladım. Bu ilk müdahaleden sonraki kısmi iyileşme kısa bir süre sonra geçirdiği bedensel bir hastalık sırasında akamete uğradı. Durumunda bir değişme olmadı. Hans bir süre sonra, at tarafından ısırılma korkusunun kökenini, Gmunden’deki bir izlenimini hatırlarken buldu. Bir baba yolculuğa çıktığı sırada çocuğunu, atı elleme yoksa seni ısıtır, diye uyarmış. Hans’ın babanın uyarısını dile getirme biçimi, mastürbasyonla ilgili kendisine yapılan uyarının sözel ifadesini hatırlatır (ellemek, eliyle dokunmak). Bu nedenle, anne babası Hans’ın mastürbasyonla tatminden korktuğunu söylerken ilk başta haklı görünüyorlar. Fakat bu henüz gevşek bir ilintidir ve korkutucu rolü atların üstlenmiş olması da tamamen tesadüfi gibidir.

Hans’ın bastırılmış arzusunun şimdi artık annesinin çış-yaparını mutlaka görme isteği olabileceği yönündeki tahminimi ifade etmiştim. Yeni gelen hizmetçi kıza karşı tutumu bu tahminimi desteklediğinden, babası tarafından cinsellikle ilgili ilk aydınlatıcı açıklama yapıldı: Kadınların çış-yaparları yoktur. Hans’ın bu ilk yardım girişimine verdiği tepki annesinin

çiş-yaparını gösterdiğiyle²¹ ilgili bir fantezisini bildirmek oldu. Bu fantezi ve diyalog sırasında çiş-yaparının artık büyüdüğü tespitinde bulunması, hastanın bilinçdışı düşünce süreçlerine ilk kez göz atabilme imkânı verdi. Hans gerçekten annesinin 15 ay önceki kastrasyon tehdidinin gecikmeli etkisinde kalmıştı, zira aynı şeyi annesinin de yaptığı fantezisi (suçlanan çocuklarda sık rastlanan “aynen iade”cilik) kuşkusuz kendisini aklamaya hizmet eden bir korunma ve savunma fantezisi-
sidir. Gelgelelim Hans’ta etkin olan patojen malzemeden çiş-yaparla oynama izleğini çekip çıkarana Hans’ın ebeveyni olduğunu söylemeliyiz. Hans bu konuda onları izler, ama bu aşamada analiz sürecine aktif biçimde bizzat katılıyor değildir. Herhangi bir terapötik başarı da gözlemlenmez. Analiz atlardan uzaklaşmış ve Hans’a kadınların çiş-yaparlarının olmadığına bildirilmesi, içeriğinden dolayı, kendi çiş-yaparını koruma endişesini daha da artırmaya yaramıştır.

Öte yandan öncelikli hedefimiz terapötik başarı değildir. Hastayı bilinçdışı arzu uyarımlarını bilinç düzeyinde kavrayabilecek duruma getirmek istiyoruz. Bu amaca, bize sunduğu ipuçları zemininde ve yorumlama sanatımızın yardımıyla, bilinçdışı kompleksi *kendi sözlerimizi kullanarak* hastanın bilinç düzeyine getirmekle ulaşıyoruz. Hastayı bilinçdışını bulma konumuna getiren şey, bizden duydukları ile onun aradıkları ve bütün dirençlere rağmen kendini bilince doğru zorlayan şeyler arasındaki benzerlik payıdır. Hekim, meseleleri anlamada hastanın biraz önündedir. Hasta, belirlenen hedefte hekimle buluşana kadar kendi yolunu takip eder. Psikanalizin amacı olanlar bu iki anı sıklıkla birbirine karıştırır, hastanın bilinçdışı kompleksinin kendilerine malum olduğu anı, hastanın da onu kavradığı an zannederler. Hastaya bu malumatı aktararak onu iyileştirmek istemekle çok şey beklemiş olurlar, oysa hasta kendisine aktarılanların yardımıyla bilinçdışı

21 [Freud’un 1924’te eklediği dipnot] Bağlamdan yola çıkarak şöyle tamamlanmalı: ve ona dokunduğuyla. (Bkz s. 23, 24) Nitekim Hans çiş-yaparına dokunmadan onu gösteremez.

kompleksi ancak yine kendi bilinçdışında, yani bu kompleksin kök saldıği yerde keşfetmek için kullanabilir. Bu türden bir başarıya Hans vakasında analizin bu aşamasında ulaşırız. Hans şimdi, kastrasyon kompleksinin kısmen üstesinden geldikten sonra annesiyle ilgili isteklerini bildirebilecek durumdadır ve bunu, birine sahip olduğu için diğerinin beyhude bağırıldığı *iki zürafa fantezisi* yoluyla şimdilik çarpıtılmış bir biçimde yapar. Sahip olmayı, üstüne oturma olarak resmeder. Babası bu fantezinin sabahları yatak odalarında Hans'la aralarında geçen sahnenin yeniden üretilmesi olduğunu anlar ve bu çarpıtmanın altında yatan isteği ortaya çıkarmakta gecikmez. Fantezideki iki zürafadan biri kendisi, diğeri eşidir. Bu iri hayvanları Schönbrunn'da birkaç gün önce ziyaret etmeleri, Hans'ın vaktiyle yaptığı ve babanın sakladığı zürafa çizimi ve belki de zürafaların uzun ve gergin boyunlarıyla ilişkili bilinçdışı mukayese, fantezideki zürafa kisvesini epeyce tayin etmiştir.²² Uzunlukları ve çiş-yaparlarından dolayı ilginç hayvanlar olan zürafaların korkutuculuk bakımından atlara rakip olabileceklerini fark ederiz. Anne ve babanın zürafa olarak takdim edilmeleri de at korkusunun yorumuna ilişkin henüz irdelemediğimiz bir ipucu sunar.

Zürafa kurmacasının hemen ardından Hans'ın Schönbrunn'da yasaklı bir alana girmeye çalıştığı ve tramvayda pencerenin camını kırdığı (eylemlerin suç olma vasfı her iki olayda da vurgulanmıştır ve baba suç ortağı olarak geçmektedir) iki kısa fantezi baba tarafından gereğince yorumlanamaz. Bu yüzden de bunları anlatmanın Hans'a bir faydası dokunmaz. Ancak böyle anlaşılmadan kalan şey yeniden karşımıza çıkar; çözülene veya çözümlenene kadar, iflah olmaz bir ruh gibi rahat ve huzur bulmaz.

Bu iki suç fantezisinin anlaşılmasında bir güçlkle karşılaşmıyoruz. Bunlar, anneye sahip olma kompleksiyle ilgili

22 Hans'ın babasının boynuyla ilgili ifade ettiğı hayranlığı da bununla uyum içerisindedir.

fantezilerdir. Çocuğun içinde, annesiyle yapabileceği bir şeyle, ona sahip olmanın hangi araçla gerçekleştirilebileceğiyle ilgili belli belirsiz bir önsezi, doğmak için mücadele vermektedir. Bu kavranması güç şey için de ortak noktaları şiddet kullanmak ve yasak olan; bize göre içeriği, ondan gizlenen gerçeklikle şaşırtıcı şekilde uyum içinde olan bazı görsel temsiller bulur. Söyleyebileceğimiz tek şey, bunların simgesel cinsel birleşme fantezileri olduğu ve babanın da işin içinde olmasının kesinlikle tali önemde olmadığıdır: “Anneyle bir şey yapmak istiyorum, yasak bir şey, ne olduğunu bilmiyorum, ama senin de o şeyi yaptığını biliyorum.”

Küçük Hans’ın “At odaya gelecek” ifadesi üzerine ben de daha önce uyanmış olan bir kanaat, zürafa fantezisinden sonra güçlendi. Bu ânı, bilinçdışı uyarımlarının önemli bir bölümünün ortaya konması açısından elverişli bir an olarak değerlendirerek Hans’a babasından korkmasının ona karşı beslediği kıskanç ve düşmanca arzulardan kaynaklandığını bildirdim. Böylelikle, babanın at olduğunu ve ondan korkmasının haklı gerekçelere dayandığını söyleyerek, at korkusunu kısmen yorumlamış oldum. Ağızdaki ve gözlerdeki siyah şey gibi Hans’ın korktuğunu ifade ettiği bazı ayrıntılar (yetişkin bir erkeğin ayrıcalıklarından olan bıyıklar ve gözlük) bana doğrudan babadan atlara taşınmış gibi geliyordu.

Hans’ta bilinçdışı düşüncelerin bilinçli hale gelmesi karşısındaki en etkili direnci, yani babanın aynı zamanda hekimlik rolünü üstlenmiş oluşunu da bu aydınlatmayla bertaraf etmiş oldum. O andan itibaren engellerin en büyüğü aşıldı, analiz için gerekli malzeme bol miktarda akmaya başladı, küçük hastamız fobisinin ayrıntılarını ifade etme cesareti gösterdi ve kısa zamanda analiz sürecine özerk biçimde müdahil olmaya başladı.²³

23 Hekimin analiz ettiği kişi yabancı da olsa bilinçdışı patojen malzemenin yeniden üretilmesine karşı dirençte en önemli rollerden birini baba korkusu oynar. Bu dirençler kısmen “saik” türünden şeylerdir, ayrıca bu örnekte olduğu gibi, bilinçdışı malzemenin bir kısmı içeriği bakımından, bilinçdışı başka bir kısım malzemenin yeniden üretilmesini ketleme işlevini görebilir.

Hans'ın hangi nesneler ve izlenimlerden korktuğunu ancak şimdi öğrenebiliyoruz. Sadece atlardan ve atların onu ısırmasından değil (bu konu bir süre sonra kapanıyor), at arabalarından, eşya taşıyan at arabalarından ve yolcu taşıyan at arabalarından (ki kısa sürede ortak özelliklerinin ağır yük taşımak olduğu ortaya çıkıyor), hareket etmeye başlayan atlardan, büyük ve ağır görünenlerinden ve çok hızlı gidenlerinden de korkuyor. Daha sonra, bütün bu hususiyetlerin ne anlama geldiğini Hans kendisi söylüyor: Atların *devrilmelerinden* korkuyor ve atların devrilmelerini kolaylaştırabilecek her şeyi fobisinin içeriğine dahil ediyor.

Bir fobinin gerçek içeriğini ya da obsesif bir itkinin doğru ifade edilmesini vs. ancak bir miktar psikanalitik çalışmadan sonra anlayabildiğimiz durumlar hiç de nadir değildir. Bastırma sadece bilinçdışı komplekslere isabet etmekle kalmamıştır; bunlardan türeyen şeyleri de sürekli hedef almakta, hastanın, kendi hastalığının ürünü olan şeyleri idrak etmesini de engellemektedir. Burada içinde bulunduğumuz durum, hastalığa karşı farkındalık yaratmakla hastalığı daha da azdıran hekimlerin içinde bulunduğu tuhaf durumdur; ancak psikanalitik çalışmanın bu evresini ön plana çıkartarak, hastanın durumunun analiz nedeniyle kötüye gittiğini sadece psikanalizin özünü tamamen yanlış anlayanlar düşünebilir. Gerçek şu ki, birini asmadan önce ele geçirmek zorunda olan Nürnbergliler misali,²⁴ imha etmek istediğimiz hastalıklı oluşumu da ele geçirmek için önce biraz çalışmamız gerekir.

Bir fobinin ayrıntılarına bu şekilde inerek kaygı ile kaygı nesneleri arasında ikincil düzeyde kurulmuş ilişki hakkında kati bir izlenim elde etmenin çok öğretici olduğuna daha önce, hastalık öyküsüne düştüğüm şerhlerde değinmiştim. Fobilerin bir yandan kati bir biçimde koşullara bağlıyken bir yandan da kendine mahsus bir yayılım sergilemesinin ne-

24 [Freud burada "Die Nürnberger hängen Keinen, sie hätten ihn denn zuvor!" deyimine gönderme yapmaktadır.-ç.n.]

deni de budur. Belli ki bizim Küçük Hans fobisinin kendine has terkiibi için gereken malzemeyi Gümrük Müdürlüğü'nün evlerinin karşısında olması dolayısıyla gün boyu gözüne çarpan izlenimlerden elde etmiştir. Araba yükleriyle, valizlerle, fiçılarla ve kutularla sokak çocukları gibi oynamakla ilgili şimdi artık kaygıyla ketlenmiş olan bir uyarımı yine bu bağlamda açık eder.

Hans, tek başına bir anlam ifade etmeyen fakat hastalığın ortaya çıkmasından hemen önce gerçekleşmiş ve bir ihtimal hastalığının ortaya çıkışına vesile olduğunu düşünebileceğimiz tecrübesiyle analizin bu evresinde tekrar karşılaşır. Anesiyle gezerken bir yolcu arabasının atının devrildiğini ve debelendiğini görmüştür. Bu olay onu derinden etkilemiştir. Atın öldüğünü sanarak dehşete kapılmış, o andan itibaren, bütün atların devrileceğini düşünmeye başlamıştır. Babası, at yere devrilirken Hans'ın onu, yani babasını aklından geçirdiğine ve babasının da atın düştüğü gibi düşüp ölmesini istemiş olabileceğine dikkat çeker. Hans bu yoruma itiraz etmez. Bir süre sonra, oynadığı bir oyun sırasında babasını ısırarak, korktuğu atların babasıyla özdeşliğini kabul eder ve bundan sonra özgürce ve korkusuzca hareket etmeye başlar; hatta babasına karşı biraz cüretkâr bile davranır. Ama at korkusu devam eder ve devrilen atın, hangi çağrışım zinciriyle onda bilinçdışı istekler uyandırdığı bizim için hâlâ net değildir.

Buraya kadarki bulguları özetleyelim: İlk ifade ettiği korkunun, atın ısıracağı korkusunun altında atların devrilmesinden korkmak gibi daha derin bir korkunun yattığı ortaya çıkarıldı. Hem ısırmasından hem de devrilmesinden korkulan iki at da, Hans'ın kendisine karşı kötü arzular beslediği için onu cezalandırmasından korktuğu babasıdır. Bu arada analiz sırasında anneden uzaklaşmış durumdayız.

Sonrasında Hans, hiç beklenmedik şekilde ve kesinlikle babanın hiç dahil olmadan "Lumpf kompleksi" ile meşgul olmaya ve kendisine dışkılamayı hatırlatan şeylerden iğren-

meye başlar. Bu kısma gönülsüzce eşlik eden babası, bütün bunlar sürüp giderken, analizin gidişatına istediği gibi yön vermek için ağırlığını koyar ve Hans'ın Gmunden'de yaşadığı bir olayı hatırlamasını sağlar; devrilen at izleniminin ardında, aslında bu olayın Hans üzerinde bıraktığı izlenim yatmaktadır: En sevdiği oyun arkadaşı olmasının yanı sıra belki birçok oyun arkadaşı kıza karşı rakibi de olan Fritzl, atçılık oynarken ayağını taşa çarpıp yere düşmüş ve ayağını kanatmıştır. Yolcu arabasının devrilen atıyla ilgili yaşadıkları Hans'a bu kazayı hatırlatır. O sıra başka şeylerle meşgul olan Hans'ın, devrilen atla bağlantıyı görmemizi sağlayan Fritzl'in düşüşü olayını önce inkâr edip analizin ancak daha sonraki bir evresinde itiraf etmiş olması kayda değerdir. Bizim açımızdan ise, libidonun kaygıya dönüşümünün fobinin asıl nesnesine, yani ata nasıl yansıdığının vurgulanması ilginç olabilir. Hans'ın iri hayvanlar arasında en ilgi çekici bulduğu at, arkadaşlarıyla oynamayı en sevdiği oyun ise atçılıktır. Babanın eskiden oyunlarda, Hans'ın atı rolünü üstlendiği yönündeki tahminim babadan edindiğim bilgilerle teyit edilmişti ve Gmunden'deki kaza sırasında Fritzl'in yerine babanın geçebilmesi bu şekilde mümkün olabilmiştir. Bastırmaya bağlı tersine çevrilme bir defa gerçekleştikten sonra Hans daha önce hazla ilişkilendirdiği atlardan şimdi korkmak zorunda kalmıştır.

Ama daha önce söylediğimiz gibi, hastalığa vesile olan olayın nasıl etkili olduğuyla ilgili bu son önemli aydınlanmayı, babanın müdahalesine borçluyuz. Hans'ın aklı kakada ve bizim de nihayet onu bu yönde takip etmemiz gerekiyor. Daha önce ısrarla annesine tuvalette eşlik etmeye çalıştığını ve babası durumu öğrenip ona bunu yasaklayana kadar, bir süreliğine annesinin yerini dolduran Berta'yla aynı şeyi tekrarladığını öğreniyoruz. Sevilen birini ihtiyaçlarını giderirken seyretmekten alınan haz, Hans'ta daha önce bir örneğini tespit ettiğimiz “dürtü örtüşümüne” de denk düşmektedir. Nihayet baba da kaka simgesi üzerinde durur; ağır yüklü bir

at arabası ile dışkıyla yüklü bir karın arasında ve arabanın dış kapıdan çıkışı ile dışkının bağırsaklardan bırakılışı vs. arasındaki analojiyi onaylar.

Ama artık Hans'ın analizdeki konumu daha önceki evrelere göre önemli ölçüde değişmiştir. Başta ne olacağını babası önceden söyler ve Hans onun ardından koşarken artık Hans güvenli adımlarla ilerlemekte, babası onu izlemekte zorlanmaktadır. Hans âdeta hiç yoktan, yeni bir fanteziyle ortaya çıkarır: Tamirci ya da tesisatçı, Hans'ın içinde bulunduğu küveti söker, ardından büyük delgisini Hans'ın karnına dayar. O andan itibaren kavrama kapasitemiz eldeki malzemenin gerisinde kalıyor. Bunun kaygı tarafından tahrif edilmiş bir *üreme fantezisi* inşası olduğunu ancak sonradan anlayabiliyoruz. Hans'ın içinde bulunduğu su dolu büyük küvet ana rahmidir; babanın da büyük bir penis olarak anladığı “delgi” [Bohrer], varlığını doğurulma [Geborenwerden] ile olan ilişkisine borçludur. Bu fanteziyi şu şekilde yorumlamak zorunda oluşumuz elbette pek tuhaf gelebilir: Büyük penisinle beni “deldin” (doğurttun)²⁵ ve beni ana rahmine koydun. Ama o an itibarıyla bu fantezi yorumlanmadan kalır ve sonradan söyleyecekleri için Hans'a bir bağlantı noktası olarak hizmet eder sadece.

Hans yine farklı bileşenlerden oluşan bir korku, büyük küvette yıkanma korkusu sergiler. Bu korkunun bir kısmı henüz gözümüze çarpmamaktadır, diğer kısmının küçük kız kardeşe banyo yaptırılmasıyla ilgili olduğu ise çok geçmeden aydınlığa kavuşturulur. Hans annesinin küçük kızı yıkarken küvete düşürmesini ve böylece kızın ölmesini dilediğini itiraf eder; banyo yapmaktan korkması, bu kötücül dileğin cezalandırılmasından duyduğu korkudur. Artık “Lumpf”

25 [Almanca metinde “beni deldin” anlamına gelen “du hast mich *gebohrt*” (h telaffuz edilmez ve gebort diye okunur) ile doğurdun anlamındaki “zur *Geburt* gebracht” arasındaki ses benzerliği dikkat çekicidir. Freud s. 82'deki dipnotunda bu konuya “delgi” [Bohrer] ile *Geborenwerden* arasında ilişkiyi yorumlayarak değinmişti -ç.n.]

temasını bir yana bırakmış ve doğrudan küçük kız kardeş temasına geçmiştir. Ama bu iki konunun birbirini izlemesinin ne anlama geldiğini sezebiliriz. Küçük Hanna'nın kaka olmasından, bütün çocukların kaka olmasından ve kaka gibi doğurulmalarından başka bir anlama geliyor olamaz. Şimdi anlıyoruz ki, bütün o eşya, yolcu ya da yük taşıyan at arabaları aslında leyleklerin kutu içinde bebekleri taşıdığı arabalardır ve onu sadece gebeliği simgeleyen temsiller olarak alakadar etmektedir. Ağır olan veya ağır yük yüklenmiş atların devrilip düşmelerini de doğum ve dünyaya gelişten başka şekilde görmüş olması mümkün değildir. Yani düşen at sadece ölen baba değil, doğuran annedir de.

Ve şimdi de sıra Hans'ın bizi hazırlıksız yakalayan sürprizinde. Henüz üç buçuk yaşındayken annesinin kız kardeşinin doğumuyla sonuçlanacak gebeliğini fark etmiş ve en azından doğumdan sonra, kimseye söylemeden, belki de söyleyemeden, işin aslını kafasında yerli yerine oturtmuştu. O dönem gözlemlenebilir olan tek şey, kız kardeşinin doğumunun hemen ardından Hans'ın leyleğin varlığına işaret eden her şeye karşı şüpheli davranmasıydı. *Hans'ın aleni beyanlarının aksine bilinçdışında bebeğin nereden geldiğini ve gelmeden önce nerede olduğunu bildiğini* analizde hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak şekilde gösterdik; analizin belki de en sağlam kısmı budur.

Yukarıda söylediklerimizin kesin kanıtı Hans'ın Hanna'yla ilgili inatla savunduğu ve birçok ayrıntıyla süslediği fantezisidir: Daha doğmadan önceki yaz, Hanna'nın onlarla birlikte Gmunden'de bulunduğunu söyler; Gmunden'e ne şekilde yolculuk ettiğini ve doğumundan bir yıl sonra yapabileceklerinden bile fazlasını nasıl yapabildiğini anlatır. Hans'ın bu fanteziyi aktarırkenki cüretkârlığı ve fantezinin içine ördüğü sayısız müthiş yalan kesinlikle anlamsız değildir; bütün bunlar, leylek masalıyla kendisini kandırdığı için kin beslediği babasından intikam almaya hizmet ediyor ol-

malıdır. Tam olarak şunu söylemek istiyordur sanki: Beni aptal yerine koyup Hanna'yı leyleğin getirdiğine inanmamı bekliyorsan, ben de senden, bu uydurduklarımın gerçek olduğunu kabul etmeni bekleyebilirim. Küçük araştırmacımanızın bu intikam eylemini, onunla açıkça bağlantılı olan atlara vurma ve onları kızdırma fantezisi takip etmektedir. Bu fantezi de yine ikili bir yapıya sahiptir: Bir yandan babasını maruz bıraktığı sataşmalara dayanırken diğer yandan, anneye karşı beslediği ve fantezilerde yasak eylemlerde bulunmakla kendini dışavuran, başta bize anlaşılmaz gelmiş karanlık, sadist arzuları yeniden üretmektedir. Hans, annesini dövme arzusunu da bilinçli olarak itiraf eder.

Çözölmeyi bekleyen büyük bilmeceler böylece geride kalmaktadır. Treni kaçırmakla ilgili müphem bir fantezi, sonraki bir tasarının, babasını Lainz'deki büyükannenin yanına gönderme tasarısının habercisi gibi görünüyor, zira fantezinin konusu Lainz'e yolculuktur ve fantezide büyükanne de geçmektedir. Bir oğlanın drezini sürmesine izin vermesi için kondüktöre 50.000 florin verdiği diğer bir fantezi gücünü kısmen de olsa zenginliğinden alan babadan anneyi satın alma planı gibidir âdeta. Ardından yine aynı sebeple annesiyle olan mahremiyetine hâlel getirdiği için babasını bertaraf etme isteğini daha önce hiç olmadığı kadar açık yüreklilikle itiraf eder. Aynı arzu uyarımlarının analiz boyunca tekrar tekrar karşımıza çıkmasına şaşırmayalım. Monotonluk esasen, bunlarla ilgili yorumlarda ortaya çıkar. Hans için bunlar öylesine tekrarlamalar değil, çekingen imalardan başlayıp her türden çarpıtmadan uzak, tamamen bilinçli bir netliğe kadar ilerleyen gelişmelerdir.

Bundan sonraki kısımda, Hans'ın yorumlarımızla hali hazırda teminat altına aldığımız analiz sonuçlarını doğrulayan davranışlarına yer verilecektir. Doğumu nasıl tasarladığını, hizmetçi kızdan saklayabildiği ama babasından saklayamadığı, yorum gerektirmeyen, hafif örtölü bir semptomatik

eylemle göstermektedir. Ama daha yakından baktığımızda bundan biraz daha fazlasına, daha sonra analizde dile gelmeyecek bir şeye işaret ettiğini görürüz. Plastikten yapılmış oyuncak bebeğin bedenindeki yuvarlak deliğe annesine ait küçük bir bıçak sokar, ardından oyuncak bebeğin bacaklarını birbirinden ayırarak bıçağın tekrar düşmesini sağlar. Ebeveyninin bu olay üzerine, çocukların gerçekte anne karında oluştukları ve bir kaka gibi dışarı itildiklerine ilişkin yaptıkları açıklama çok geç gelir; açıklamanın ona söyleyebileceği yeni bir şey kalmamıştır artık. Oyun oynadığı bir atı yere düşürdüğü (yani devirdiği), rastlantısalmiş gibi görünen başka bir semptomatik eylemle de babasının ölmesini istediğini, tam da babası bu öldürme arzusundan bahsettiği sırada itiraf eder. Ağır yüklü at arabalarının ona annesinin gebeliğini hatırlattığını ve atın düşüşünü çocuğun doğuşuna benzettiğini sözlü olarak da teyit eder. Bu bağlamda en latif tasdikten, yani çocukların kaka olduğunun ispatı kabilinden en sevdiği çocuğu için “lodi” isimini uydurduğundan çok geç haberimiz olur, zira bu sosis-çocukla epey uzun süre oynadığını sonradan öğreniriz.²⁶

Hans’ın iyileşmesini tamamen erdiren son iki fantezisini daha önce değerlendirmiştik. Tesisatçının ona yeni ve babasının da tahmin ettiği gibi daha büyük bir çiş-yapar taktığı fantezisi, tesisatçı ve küvet konulu daha önceki fantezisinin basit bir tekrarı değildi. Zaferle sonuçlanan ve kastrasyon korkusunu yenmeyi içeren bir arzu fantezisiydi. Annesiyle evli olma arzusunu itiraf ettiği ve ondan çocuklarının olduğu ikinci fantezi, devrilen atı görünce uyanan ve fobi geliştirmesine neden olan bilinçdışı kompleksin içeriğini tüketmekle kalmaz, babayı öldürmek yerine onu büyükanneyle evlen-

26 Üstün yetenekli karikatürist Th. Th. Heine’nin *Simplizissimus* dergisinde çizdiği, ilk bakışta tuhaf görünen karikatürde, domuz kasabının çocuğu sosis makinesine kapılır ve ardından, küçük sosislere dönüşen çocuk ebeveynin gözyaşları ve duaları eşliğinde göğe yükselir. Bu karikatür, analizimizin Lodi bölümü sayesinde çocuksu kökenleriyle ilişkilendirilmiş oluyor.

dirmekle onurlandırarak etkisiz hale getirmesi hasebiyle düşüncesinde kesinlikle kabul edilemez olan bir şeyi de düzeltmesini sağlar. Hastalık ve hastalığın analizi de bu fanteziyle birlikte layıkıyla sona erer.

Bir vaka analizi devam ederken nevrozun gelişimini ve yapısını net olarak gösteren bir izlenim edinmek mümkün değildir. Bu ancak sonradan yapılması gereken bir sentez çalışmasıyla olur. Bizim küçük Hans'ın fobisi özelinde bu türden bir senteze varmak için, bu incelemenin daha önceki sayfalarında betimlenen mizacından, başat cinsel arzularından ve kız kardeşinin doğumuna kadarki yaşantılarından yola çıkmamız gerekir.

Kız kardeşinin doğumu o andan itibaren huzurunu bozan birçok şeyi de beraberinde getirmiştir. İlk önce biraz mahrumiyet, doğum sırasında anneden bir süreliğine ayrılma ve daha sonra kız kardeşiyle paylaşmaya alışması gereken şefkatte ve ilgide kalıcı bir azalma. İkincisi, annesi küçük kız kardeşinin bakımını yaparken Hans'ın gördükleri nedeniyle kendi bakımı sırasında deneyimlediği hazların zihninde tekrar canlanması. Bu iki etki Hans'ın doyurulması aksamaya başlayan erotik ihtiyaçlarında artışla sonuçlanmıştır. Kız kardeşinin doğumunun ona kaybettirdiklerini çocuk sahibi olma fanteziyle telafi etmiş ve Gmunden'de (ikinci ikameti sırasında) bu hayali çocuklarıyla oynayabildiği sürece yakınlık ihtiyacını yeterince kanalize edebilmiştir. Ama Viyana'ya döndüğünde yine yalnız kalmış ve bütün taleplerini tekrar annesine yöneltmiştir. Dört buçuk yaşından itibaren ebeveyninin yatak odasının yasaklanmasıyla başka mahrumiyetler çekmiştir. Erotik uyarılmalarındaki bu artış bundan böyle, yazın kendileriyle oynadığı arkadaşlarını yalnızlığını paylaşmaya davet ettiği fantezilerle ve genital organlarının mastürbatif uyarılmasıyla ulaştığı düzenli otoerotik tatminlerle kendini dışavuracaktır.

Üçüncü olarak ise, kız kardeşinin doğumu Hans'ı bir düşünme çabasına sevk etmiş ve bu çaba bir yandan çözüme

kavuşamadığı gibi onu duygusal çatışmaların içine de çekmiştir. Büyük bir muammayla karşı karşıyadır: Bebekler nereden gelmektedir? Bu, belki de, çözümü çocukların zihinsel melekelerini harekete geçiren ve Tebai'deki Sfenks bilmece-sinde muhtemelen şekil değiştirmiş hali sunulan ilk problem-dir. Ona yapılan, Hanna'yı leyleğin getirdiği açıklamasını reddetmiştir. Küçüğün doğumundan aylar önce annesinin karnındaki büyümeyi, annesinin yatağa uzanışını ve doğum sırasındaki inleyişini, ardından incelmış bir şekilde ayağa kalktığını tabii ki fark etmiştir. Bunun üzerine Hanna'nın anne karnında olduğu, daha sonra "Lumpf" gibi dışarı çıktığı sonucuna varmıştır. Daha önce dışkısını yaparken aldığı hazla bağ kurarak doğumun haz verdiğini düşünebilmiştir; dolayısıyla çifte motivasyonla, yani hem hazla doğurmak hem de (âdeta bir intikam hazzıyla) bakım vermek üzere çocuk sahibi olmayı isteyebilmiştir. Tüm bunlarda onu kuşku-ya ya da çatışmaya sürükleyecek hiçbir şey yoktur.

Ancak burada, onu rahatsız eden başka bir şey vardır. Babasının küçük Hanna'nın *doğumuyla* mutlaka bir ilgisi olmalıdır, çünkü hem Hanna'nın hem de Hans'ın kendi çocuğu olduğunu iddia etmiştir. Oysa onları kesinlikle babası değil, annesi dünyaya getirmiştir. Bu baba, onunla annesinin arasına girmektedir. Babası oradayken annesinin yanında yatamaz, annesi Hans'ı yatağına almak istediğinde babası bağırır. Onun yokluğunda kendini nasıl da iyi hissettiğini deneyimlemiştir; onu bertaraf etme isteği daha da haklı hale gelir. Babaya karşı düşmanca hisleri artık yeni bir takviyeye kavuşmuştur. Leylek yalanıyla, bu konularda açıklama istemesini imkânsız kılan da babasıdır. Sadece annesiyle yatmasını engellemekle kalmamış, onu elde etmek istediği bilgiden yoksun bırakarak iki yönden de kendi lehine olacak şekilde dezavantajlı duruma düşürmüştür.

Öteden beri sevdiği ve sevmeye devam edeceği, örnek aldığı, ilk oyun arkadaşı ve aynı zamanda ilk yıllarında onun

bakımıyla ilgilenen babasından bir yandan da bir rakip olarak nefret etmek zorunda kalması, Hans'ta (başta çözülmesi imkânsız olan) ilk duygusal çatışmayla sonuçlanmıştır. Hans'ın tabiatının gelişimi uyarınca, sevgi bir süreliğine üstünlük sağlamalı ve nefreti (yok edemedi) bastırmalıdır, zira annesine sevgisi bu nefreti sürekli yeniden körüklemektedir.

Baba, çocukların nereden geldiklerini bilmekle kalmaz, Hans'ın belli belirsiz sezebildiği şekilde bu bilgiyi bilfiil icra da etmektedir. Uyarılması bütün bu düşüncelere eşlik eden çiş-yaparın, daha büyük, Hans'ınkinden de büyük bir çiş-yaparın bu işle bir ilgisi olmalıdır. Burada uyanan duyumların işaret ettiklerinden çıkan sonuç, o işin anneye uygulanan bir şiddet eylemi, bir şeyi parçalama, delik açma, kapalı bir alana girme gibi bir şey olduğudur. Çocuk bunlar için gereken itkiyi kendinde hissetmiştir. Ama penisindeki duyumlardan yola çıkıp vajinanın varlığını ortaya koyma raddesine gelmiş olmasına rağmen bilmeceyi çözememiştir, çünkü çiş-yaparın ihtiyaç duyduğu türden bir şey onun bilgisi dahilinde değildir. Üstelik, annesinin de kendisinininki gibi bir çiş-yapara sahip olduğu kanısı çözüme giden yolu kapatmıştır. Çocuk sahibi olmak için anneyle ne yapması gerektiğini çözme çabası bilinçdışına gömülmüş ve biri babaya karşı düşmanca, diğeri anneye karşı sadistçe-müşfik olmak üzere her iki aktif itki de kullanılmadan kalmıştır; zira birinde nefretin yanında sevgi de bulunmaktadır, diğerinde ise Hans'ın çocuksu cinsel kuramlardan kaynaklanan bir kafa karışıklığı söz konusudur.

Bastırılmaları ve yeniden canlanmaları küçük Hans'ta fobiye neden olan bilinçdışı arzu uyarımlarını ve kompleksleri, analiz sonuçlarına dayanarak ancak bu şekilde yeniden kurgulayabiliyorum. Bunu yaparken 4-5 yaşındaki bir çocuğun düşünme kapasitesine çok şey atfettiğimin farkındayım ama cehaletimizden kaynaklanan önyargılar beni bağlamıyor ve öğrendiğimiz yeni şeylerin bana kılavuzluk

etmesine izin vereceğim. Kanıtlamamızdaki başka bazı boşlukları kapamak için “ayaklarıyla patırtı yapmak”tan duyduğu kaygıyı kullanabilirdik belki. Gerçi Hans bunun ona, kakasını yapmak için oyunu yarıda kesmek zorunda kaldığında ayaklarıyla yaptığı patırtıyı hatırlattığına değindi, dolayısıyla nevrozun bu ögesi, annenin isteyerek mi, yoksa zorla mı çocuk doğurduğu sorunuyla ilişkili hale geliyor ama bunun “ayaklarıyla patırtı yapma”yı tamamen açıkladığı kanaatinde değilim. Yatak odasında anne babasının cinsel ilişkisine şahit olduğu anısının çocukta canlanmış olabileceği şeklindeki tahminimi babası teyit edemedi. O halde bu konuda öğrendiklerimizle yetinelim.

Bu anlatılanlar içinde hangi etkilerin ani bir tersine çevirmeyle Hans’taki libidinal özlemi kaygıya dönüştürdüğünü, bastırmanın hangi uçtan başladığını söylemek zor ve ancak benzer birçok analizle karşılaştırarak bir karara varılabilir. Çocuğun kavrayışının üreme gibi zor bir problemin çözümünde kifayetsiz kalması ve çözüme yaklaşmasıyla serbest kalan saldırgan itkileri kullanmasının mı belirleyici olduğunu, yoksa bunun somatik bir zayıflıktan, bünyesinin düzenli mastürbatif tatmini tolere edememesinden veyahut yalnızca o yoğunlukta bir cinsel uyarılmanın süregiderek zorunlu biçimde kaygıya dönüşmesinden mi kaynaklandığı sorularını, bu konuda öğreneceğimiz yeni şeyler bize yardım edene kadar, olduğu gibi bırakıyorum.

Hastalığın ortaya çıkışına vesile olmuş faktörlere fazla önem atfetmeye kronolojik durum izin vermez çünkü kaygı emareleri Hans’ın yolcu arabasının atının caddede yere devrilmesini görmesinden önce de gözlemlenebilmektedir.

Her halükârda, nevroz bu tesadüfi yaşantıyla doğrudan bağ kurmuş ve atı korku nesnesi kademesine çıkartarak bu yaşantının izini muhafaza ettirmiştir. Atın devrilmesinin bıraktığı izlenimin kendi başına “travmatik bir gücü” yoktur. Sadece, sempati ve ilgi nesnesi olarak atların daha önce sahip

olduğu önem ve bu önemin Gmunden’de yaşanmış –travmatik olarak nitelendirilmeye daha uygun– bir başka olayla, atçılık oynayan Fritzl’in düşüşüyle bağlantılanması ve keza Fritzl’den kolayca babaya doğru akan çağrışımsal yol, tesadüfen tanık olunmuş bu kazanın bu denli etkili hale gelmesine neden olmuştur. Evet, çağrışımsal bağlantıların çokanlamlılığı ve esnekliği sayesinde aynı izlenim, Hans’ın bilinçdışında hazır bekleyen ikinci kompleksi, gebe annesinin doğum yapmasıyla ilgili kompleksi harekete geçirmeye uygun olmasaydı bu bağlantılar da muhtemelen yetersiz kalacaktı. Ancak bundan sonra, bastırılan için geri dönüş yolu açılmış; *patojen malzemenin at kompleksine uyarlanmasıyla (aktarılmasıyla) ve bu komplekse eşlik eden duygulanımların topyekûn kaygıya dönüşerek ortaya çıkmasıyla* bu yol katedilmiştir.

Fobinin fiili temsil içeriğinin, bilincin bilgisi dahilinde olmadan, yine bir çarpıtmaya ve ikameye maruz kalması zorunluluğu da kayda değerdir. Hans’ın korkusunu dile getirmek için kullandığı ilk ifade şuydu: “At beni ısıracak.” Oysa bu ilk ifadenin kaynağı bir yandan babaya karşı düşmanca arzularla ilişkili olan, diğer yandan da mastürbasyona karşı ikazı hatırlatan, Gmunden’deki bir başka sahnedir. Burada, belki de ebeveynlerden kaynaklanan yanıltıcı bir etki hissedilmektedir: Hans’ın korkusunu bu şekilde ifade edişi, mastürbasyon yüzünden annesi tarafından sorgulanmadan *önceye mi, yoksa sonraya mı* rastlıyor? O dönemde raporların bunu belirlememize izin verecek kadar titizlikle tutulmuş olduğundan emin değilim. Hastalık öyküsünün sunulmasının aksine, ben ikinci ihtimalden yanayım. Bunun haricinde, babaya karşı düşmanca kompleksin her seferinde anneye duyduğu şehvi arzuların üstünü örttüğü ve analizde en önce bu kompleksin keşfedilip çözüme kavuşturulduğu da su götürmezdir.

Başka hastalık vakalarında nevrozun yapısı, gelişimi ve yayılmasıyla ilgili söylenecek daha çok şey bulabiliriz,

ama bizim Küçük Hans'ın hastalık öyküsü çok kısadır ve başladıktan hemen sonra yerini tedavi öyküsüne bırakır. Fobi, tedavi sırasında yeni nesneleri ve koşulları etki alanına çekerek gelişmeye devam etmiş gibi görünse de, tedaviyi bizzat uygulayan baba, bunların tedavinin mesul tutulabileceği yeni ürünler değil de, zaten mevcut olan unsurların su yüzüne çıkışı olduğunu görebilecek kadar basiret sahibidir. Böylesi bir basiret başka vakaların tedavisine her zaman nasip olmayabilir.

Bu sentezleme işini tamamlanmış saymadan önce, vakayla ilgili, bizi nevrotik durumları anlamak konusundaki zorlukların tam göbeğine taşıyacak bir başka boyutu daha şenlerini doğrudan etkileyen önemli bir bastırma dalgasına nasıl maruz kaldığını gördük.²⁷ Mastürbasyondan vazgeçer, dışkıyı ve doğal ihtiyaçlarını gideren başka insanları görmeyi hatırlatan her şeyi tiksintiyle reddeder. Ancak, hastalığa vesile olan olayla (atın devrildiğini görmekle) harekete geçen ve semptomlara malzemeyi, yani fobinin içeriğini temin eden bileşenler bunlar değildir.

Bu vesileyle burada ilkesel bir ayırım getirebiliriz. Yukarıda andığımız her iki koşulu yerine getiren diğer bileşenlere yönelirsek, hastalık hakkında belki daha derin bir kavrayışa ulaşabiliriz. Bu bileşenler, Hans'ın daha önce baskılanan ve öğrenebildiğimiz kadarıyla ketlenme olmaksızın hiçbir zaman ifade edemediği uyarımlar; babaya karşı düşmanca-kıskanç hisler ve anneye yönelik, cinsel birleşme önseziğine tekabül eden sadist itkilerdir. Belki de bu erken bastırmalarda daha sonra ortaya çıkacak hastalığa karşı bir yatkınlık

27 Hatta, babasının gözlemlediği gibi Hans'ta, bir miktar yüceltme de bu bastırmayla eşzamanlı olarak devreye girmiştir. Hans kaygı durumunun başlangıcından itibaren müziğe karşı yoğun bir ilgi göstermeye başlıyor ve doğuştan gelen müzik yeteneğini geliştiriyor. [Gerçekten de Küçük Hans yani Herbert Graf, büyüyünce opera yöneticisi ve yapımcısı olur -e.n.]

saklıdır. Anne ve babasına karşı saldırgan eğilimleri Hans'ta çıkış yolu bulamaz; bir mahrumiyet ve yoğun cinsel uyarılma döneminde daha şiddetli şekilde ortaya çıkmalarıyla beraber, adına "fobi" dediğimiz kavgaanın fitili ateşlenir. Bunlar olurken, bastırılmış düşüncelerin bir kısmı fobinin içeriği olarak, çarpıtılmış ve başka bir komplekse aktarılmış biçimde bilince çıkar ama elbette bunun çok sönük bir başarı olduğuna şüphe yoktur. *Zafer öne çıkmış olanın haricindeki diğer bileşenleri bu fırsattan istifadeyle hükmü altına alan bastırmanınndır.* Ancak bu durum, hastalığın mahiyetinin, bastırılacak dürtü bileşenlerinin yapısına bütünüyle bağlı olduğu gerçeğini hiçbir şekilde değiştirmez. Fobinin hedefi ve içeriği hareket özgürlüğünü geniş ölçüde kısıtlamaktır; yani fobi özellikle anneye yönelmek isteyen karanlık hareket itkilerine karşı güçlü bir tepkidir. Oğlan için at her zaman hareket etme hazzını ifade etmiştir (Hans hoplayıp zıplarken "Ben genç bir atım," der). Ama bu hareket etme hazzı cinsel birleşme itkisini de kapsadığından, hareket etme hazzı nevroz tarafından kısıtlanmış ve at, korku sembolüne dönüşmüştür. Görünüşe göre nevroz söz konusu olduğunda, bastırılmış dürtülerin payına sadece, kaygının mazeretlerini bilince sunmanın şerefine nail olmak düşmektedir. Ama fobide, cinsel olanın reddi ne kadar net bir zafer kazanmış olursa olsun, mahiyeti itibariyle bir uzlaşma olan bu hastalık, bastırılmışın buradan eli boş çıkmasına razı gelmez. En nihayetinde at fobisi sokağa çıkmanın önünde bir engel olduğu kadar evde, sevgili annenin yanında kalmak için bir imkân işlevi de görür. Anneye düşkünlük böylece zafere ulaşmış olur; âşık, fobisinden ötürü pek sevgili nesnesine sımsıkı tutunur, ama tabii bir yandan da onun zarar görmemesine özen gösterir. Nevrotik hastalığın gerçek doğası bu iki sonuçta kendini gösterir.

Önceki sayfalarda geçen dürtü örtüşümü kavramını kendisinden aldığım Alfred Adler, bir süre önce, zen-

gin fikirlerle dolu çalışmasında, kaygının, kendi değişimiyle “saldırganlık dürtüsünün” bastırılmasıyla ortaya çıktığını göstermiş ve oldukça kapsamlı sentezinde bu dürtüye olaylarda, “yaşamda ve nevrozda” başrolü vermiştir. Bu fobi vakasında kaygının babaya karşı düşmanca, anneye karşı ise sadistçe saldırgan eğilimlerin bastırılmasıyla açıklanabileceği sonucuna varmakla Adler’in görüşlerinin çarpıcı bir teyidini sunmuş gibi görünüyoruz. Bununla birlikte, yanıltıcı bir genelleme olduğunu düşündüğüm bu görüşü paylaşmam mümkün değil. Aşına olduğumuz kendini koruma dürtüsünün ve cinsel dürtünün yanı sıra onlara denk bir meşruiyete sahip özel bir saldırganlık dürtüsünü kabule yanaşamam.²⁸ Bana öyle geliyor ki, Adler bütün dürtülerin genel ve vazgeçilmez bir özelliğini, yani tam da onlarda “dürtüsel” olan, dürtten, yani hareketliliğe sebebiyet verme kabiliyeti olarak nitelendirebileceğimiz ne varsa hepsini haksız biçimde özel bir dürtüde toplamıştır. Bu durumda, diğer dürtüler için geriye, bir amaçla ilişkili olmak, yani “saldırganlık dürtüsü”nün üstlendiği hedefe ulaşmak için bir araç olmak dışında bir şey kalmaz. Dürtü kuramımızın kesinlikten uzak ve muğlak niteliğine rağmen her dürtüye saldırgan hale gelme kabiliyeti atfeden genelgeçer görüşe şimdilik bağlı kalmak istiyor ve Hans’ta bastırılan her iki dürtüde de cinsel libidonun bilindik bileşenlerini görmeyi tercih ediyorum.

28 [1923 tarihli not:] Bu metin Adler’in bastırmayı yadsımasından ve eril protesto kavramını ortaya koymasından önce, henüz psikanaliz zemininde yer alıyor görüldüğü bir zamanda yazıldı. Daha sonra ben de Adler’inkiyle uyuşmayan bir “saldırganlık dürtüsü” ileri sürmek durumunda kaldım. Ona “yıkım dürtüsü” ya da “ölüm dürtüsü” demeyi tercih ediyorum. (*Jenseits des Lustprinzips* [Haz İlkesinin Ötesinde], *Das Ich und das Es* [Ben ve O]) Bu dürtünün libidinal dürtülerle karşıtlığı harcıâlem sevgi ve nefret kutuplaşmasında ifade bulur. Genel olarak dürtülerin sahip oldukları evrensel bir özelliği, içlerinden sadece birine hasreden Adler’in teziyle uyuşmazlığım bakidir. [Konuyla ilgili bkz. 1914d -e.n.]

3

Küçük Hans'ın fobisinden çocuk yaşamı ve eğitimi için evrensel ölçekte elde edebileceğimiz faydaya ilişkin kısa tutmayı planladığım değerlendirmeye girmeden önce, Hans'ın nevrotik, yoz, dejenere olduğu, normal olmadığı ve onunla ilgili şeylerin diğer çocuklara genellenemeyeceği şeklinde bize yöneltilen ve yanıtlamak için epeydir beklettiğim itirazlara değinmem gerekiyor. Uzun zamandır, “normal insan” taraftarlarının onda gerçekten ırsi bir kusur tespit edildiğini öğrendiklerinde zavallı küçük Hans'a edecekleri haksızlığı düşündükçe üzülüyorum. Güzel annesine genç kızlık dönemindeki bir çatışmadan ötürü yaşadığı nevrotik rahatsızlık sırasında yardımcı olmuştum; çocuğun ebeveyniyle ilişkilerinin başlangıcı da bu şekilde olmuştu. Çekinerek de olsa Hans'ın lehine birkaç şey söyleyeceğim.

Her şeyden önce Hans, dar ve kati anlamıyla kendisinde yozluk veya asabiyete ırsi bir yatkınlığı bulunduğunu düşünebileceğimiz bir çocuk değil, tam aksine bedensel sağlığı yerinde, neşeli, sevimli ve zihinsel açıdan babası dışındaki insanların da severek arkadaşlık edebilecekleri kadar faal bir çocuktur. Cinsel açıdan erken gelişmiştir, buna kuşku yok, ama bu konuda sağlıklı bir yargıya varmak için kıyas yapacak yeterli malzemeye sahip değiliz. Örneğin Amerikan kaynaklarına dayanan kolektif bir araştırmada oğlanlarda benzer erken nesne seçimine ve aşk duygularına hiç de nadir rastlanmadığını gördüm. Daha sonra “büyük” olarak anılacak adamların çocukluk hikâyelerinde de aynısını görürüz; öyle ki, cinsel erken gelişimle entelektüellik arasında hemen her zaman bir bağıntı olduğunu ve bu yüzden erken cinsel gelişimin yetenekli çocuklarda sanılandan daha sık rastlanabildiğini düşünme eğilimindeyim.

Ayrıca Hans hakkında taraflı olduğumu itiraf ederek, onun, çocukluğunun şu veya bu evresinde fobiye yakalanan

tek çocuk olmadığını da ileri süreceğim. Bu tür hastalıkların yetiştirilme tarzının katılığından dolayı artık bir şey arzulayamayacak hale gelmiş olanlar dahil, çocuklar arasında haddinden fazla yaygın olduğu bilinen bir şeydir. Söz konusu çocuklar daha sonra ya nevrotik olur ya da sağlıklı kalırlar. Fobileri tedavi imkânı bulunmadığından ve kesinlikle can sıkıcı olduğundan ilk eğitim sürecinde susturulur. Aylar veya yıllar içinde yatıştır, görünürde iyileşir. Bu iyileşmenin hangi ruhsal değişimleri getirdiği, hangi karakter değişimlerinin bu tür bir iyileşmeye bağlı olabileceği konusunda kimsenin fikri yoktur. Hastalığının ancak olgunluk döneminde belirgin biçimde ortaya çıktığını varsaydığımız yetişkin bir nevrotiğe psikanalitik tedavi uyguladığımızda, nevrozunun çocukluk kaygısına bağlı, hatta aynı kaygının devamı olduğunu; ilk semptomun kalıcı olup olmadığıyla yahut şartların tazyikiyle geri çekilip çekilmediğinden bağımsız bir biçimde, kesintisiz ve aynı zamanda örselenmemiş bir ruhsal faaliyetin kendini çocukluk çatışmalarından itibaren hayat boyu örüp durduğunu mutlak olarak görürüz. Demek istediğim, belki de bizim Hans “dejenere” olarak damgalanmayan pek çok çocuktan daha hasta değildir. Ama kendisi ailesi tarafından azarlanmadan, mümkün mertebe korunarak ve olabilecek en az zorlamayla yetiştirildiğinden, kaygısı daha fütursuzca ortaya çıkabilmiştir. Normalde kaygısının azalmasına katkı sağlayabilecek olan vicdan azabı veya cezalandırılma korkusu gibi saikler yoktur. Bana öyle geliyor ki semptomları çok fazla önemsiyoruz ve bu semptomların kaynağıyla çok az ilgileniyoruz. Çocuk yetiştirirken rahatımızın kaçmaması, herhangi bir sıkıntı yaşamamak, kısacası uslu çocuk yetiştirmek dışında bir şey düşünmüyoruz ve bu gelişim güzergâhının çocuğun da yararına olup olmadığına çok az dikkat ediyoruz. Kültürel eğitim sürecinde, doğuştan gelen dürtüsel bileşenlerin aşmakta karşılaştığı kaçınılmaz zorluklara ebeveyninin dikkatini çektiğinden ve yardım etmesi için babasını

sürecin içine çektiğinden bu fobiyi geliştirmiş olmanın Hans açısından kurtarıcı olduğunu tasavvur edebiliyorum. Hans ileriki yaşamının her evresinde illa ki kendine göre bir anlam yüklenecek ve muhakkak şu ya da bu ölçüde bir karakter bozulmasını, hatta ortaya çıkabilecek bir nevroza yatkınlığı beraberinde getirecek bir bastırılmış kompleks tohumunu artık içinde taşımadığından, belki de diğer çocuklara kıyasla avantajlıdır. Bu şekilde düşünmeye meyilliyim ama başkalarının da bu yargımı paylaşıp paylaşmayacağını, gelecek deneyimlerin bana hak verip vermeyeceğini bilmiyorum.

Şunu sormak zorundayım ama: Sadece çocuklar tarafından bastırılmakla kalmayıp ebeveynlerce de korkulan komplekslerin gün yüzüne çıkarılmasının Hans'a ne zararı dokunmuştur? Ufaklık annesine yönelik taleplerini fiiliyata mı dökmüştür? Ya da babaya karşı beslediği kötü emellerini eyleme mi geçirmiştir? Elbette psikanalizin ne olduğundan habersiz birçok kişi böyle şeylerden korkacak, fena dürtülerin bilinçli hale geldiğinde daha da güçleneceğini düşünecektir. Bu çokbilmiş kişiler ancak, nevrozun ardında yatan fenalıklarla ilgilenmekten Allah rızası için herkesi hepten menederlerse tutarlı davranmış olurlar. Ancak bunu yaparken hekim olduklarını unutarak Shakespeare'in *Kuru Gü-rültü*'sündeki Dogberry karakteriyle talihsiz bir benzerlik içine düşerler; nitekim Dogberry de muhafızlara, karşılaştıkları hırsızlarla her türlü temastan kaçınmayı öğütler, zira ona göre, namuslu insanların bu tür aşağılık insanlarla hiçbir münasebetleri olamaz.²⁹

Oysa analizin biricik sonucu Hans'ın sağlığına kavuşmuş olması, atlardan artık korkmaması ve babasının da keyifle

29 Burada beni hayrete düşüren bir konuyu sormadan edemeyeceğim. Görüşlerimin karşıtları komplekslerinden ve türevlerinden söz etmeye başlar başlamaz hastaların ağızını kapattıklarına göre, bastırılmış cinsel dürtülerin nevrozların etiyolojisinde oynadığı rolle ilgili, bunca emniyetle öne sürdükleri bilgileri, nereden temin etmektedirler? Benim ve takipçilerimin yayınları pekâlâ onlar için erişilebilir olan tek bilimsel kaynaktır.

naklettiği üzere onunla daha sıkı fıkı olmasıdır. Baba saygı bakımından kaybettiğini itimat olarak geri kazanmıştır: “Atla ilgili şeyi bildiğin için, her şeyi biliyorsun sanmıştım.” Gerçekten de analiz bastırmanın *başarısını* geçersiz kılmaz; daha önce baskılanmış olan dürtüler baskılanmış olarak kalır, ama analizde başarı başka bir yolla elde edilir: Otomatik ve ölçüsüz bir işlem olan bastırmanın yerine, en üst ruhsal merciin yardımıyla ölçülü ve maksatlı bir baş etme işlemi koyar. Başka bir deyişle *bastırmanın yerine mahkûm etmeyi geçirir*. Bilincin biyolojik bir işlevi olduğu, oyuna dahil olmasının çok önemli bir avantajı beraberinde getirdiğiyle ilgili nicedir peşinde olduğumuz kanıtı bu analiz sağlıyor gibi görünmektedir.³⁰

Sadece benim tasarrufumda olsaydı, çocuğa ayrıca, ebeveyninin kendisinden sakladığı konuda bir açıklama getirme cüretini gösterirdim. Ona vajinanın ve cinsel birleşmenin varlığından söz ederek dürtüsel sezilerini tasdik eder, zihninde çözülmeyen kalan bölümü biraz daha eksiltip soru sorma iştiyakının bir sona ulaşmasını sağladım. Eminim ki bu aydınlatmalardan dolayı ne annesine olan sevgisinden ne de çocuksu doğasından bir şey kaybederdi ve büyüme arzusu gerçekleşinceye kadar bu önemli, hatta sunturlu işlerle meşguliyyete ara vermesi gerektiğini anlamış olurdu. Ama pedagojik deney o kadar ileri götürülmedi.

“Nevrotik” ve “normal” çocuklar yahut yetişkinler arasında keskin bir sınır çizilemeyeceği, “hastalık” kavramının tamamen pratik amaçlarla oluşturulmuş toptancı bir kavram olduğu, bu toplama dahil olma eşiğinin aşılması için

30 [1923 tarihli ek:] Burada bilinç kelimesini sonradan kullanmaktan kaçındığım bir anlamda, normal düşünme faaliyetimizin bilinçli olabilmesi anlamında kullanıyorum. Bu tür düşünme süreçlerinin de bilinç-öncesi biçimde gerçekleşebildiğini biliyoruz ve bu süreçlerin “bilincini” salt fenomenolojik bir bakış açısıyla değerlendirmek yerinde olacaktır. Elbette bunu söylerken, bilinçli hale gelmenin de biyolojik bir işlev gördüğü beklentisine karşı bir şey söylemiş olmuyoruz.

yatkınlık ve yaşantının mutlaka bir araya gelmesi gerektiği, sonuçta birçok bireyin sağlıklı kategorisinden nevrotik hasta kategorisine geçtiği ve ancak çok az sayıda bireyin bu yolu tersine katettiği gibi tespitler o kadar sık dile getirildi ve o kadar yankı buldu ki, artık bu iddialarımda kesinlikle yalnız değilim. Çocuk eğitiminin söz konusu hastalığa yatkınlığın lehinde veya aleyhinde, bu toplamın hesap cetveline dahil edilecek denli büyük bir etkide bulunması hiç değilse fazlasıyla olasıdır, ama eğitimin amacının ne olması gerektiği veya çocuğa nerede müdahale etmesi gerektiği hâlâ tümüyle tartışmaya açık görünmektedir. Çocuk eğitimi şimdiye kadar sadece dürtülerin zapturapt altına alınmasını, daha doğrusu baskılanmasını görev edinmiştir. Bundan tatmin edici bir başarı elde edilmemiştir; başarı elde edildiği durumlar ise ancak, dürtülerini baskılamaları talep edilmeyen az sayıda ayrıcalıklı insana hastır. Uygunsuz dürtülerin hangi yollarla ve ne pahasına baskılandığıyla da kimse ilgilenmemiştir. Bu görevin yerine, bireyi, faaliyetlerinden asgari ödün verdirerek kültürlü ve topluma faydalı hale getirmek gibi yeni bir görev koyarsak, patojen komplekslerin kökeni ve her nevrozun özü hakkında psikanaliz yoluyla edinilmiş açıklamalar, eğiticinin gözünde çocuğa karşı tutumuna yön verecek paha biçilmez ipuçları mertebesine yerleşecektir. Bundan hangi pratik sonuçların çıkacağını ve mevcut toplumsal ilişkiler çerçevesinde deneyimin bu sonuçların tatbikine ne ölçüde meşruiyet sağlayabileceğini sınavarak bu konuda bir karara varmayı başkalarına bırakıyorum.

İyileşme getiren bu analizi benim gözümde özellikle değerli kılan öngörümü dile getirmeden küçük hastamızın fobisiyle vedalaşamam. Kesin konuşmak gerekirse bu analizden, (genelde daha müphem veya dolaylı biçimde de olsa) tedavi ettiğim diğer yetişkin hastalardan öğrenebildiğimden farklı, yeni herhangi bir şey öğrenmedim. Ancak, bu yetişkin hastaların nevrozları, her seferinde, Hans'ın fobisinin

ardında yattığını keşfettiğimiz aynı çocuksu komplekslerle ilişkilendirilebilir. Dolayısıyla, nevrotik bastırmanın tezahürlerindeki çeşitliliğin ve patojen malzemenin zenginliğinin, bunların, aynı temsil kompleksleriyle ilintili az sayıdaki süreçten çıkarsanmaları önünde engel oluşturmadıkları düşüncesinden hareketle, bu çocukluk nevrozu vakasına tipik ve örnek olma değeri atfetme eğilimindeyim.

Küçük Hans'ın Analizine Ek

Birkaç ay önce (1922 ilkbaharında) genç bir adam, 1909'da çocukluk nevrozu hakkında yayın yaptığım “Küçük Hans” olduğunu söyleyerek kendini tanıttı. Onu tekrar görmek beni çok sevindirmişti, zira analizin bitiminden yaklaşık iki yıl sonra gözden kaybolmuştu ve on yıldan fazla süredir akıbetiyle ilgili hiç haber almamıştım. Bu ilk çocuk analizinin yayımlanması büyük yankı uyandırmış ve daha da büyük bir infiale sebep olmuştu. Çocuğun o hassas yaşta “saflığı bozularak”³¹ psikanalize kurban verildiği söylenmiş, zavallı çocukla ilgili felaket tellallığı yapılmıştı.

Ama bu beklentilerin hepsi boşa çıktı. Küçük Hans artık 19 yaşında yakışıklı bir delikanlıydı. Kendisini çok iyi hissettiğini, hiçbir şikâyetinin veya engelinin bulunmadığını söylüyordu. Erinlik dönemini zarar görmeden atlarmakla kalmamış, aynı zamanda duygusal yaşamının en zor sınavlarından birini de başarıyla vermişti. Anne babası boşanmış, sonra ikisi de yeniden evlenmişti. Bundan dolayı yalnız yaşadığını, ama hem annesiyle hem de babasıyla arasının iyi olduğunu, sadece ailenin dağılmasıyla beraber sevgili küçük kız kardeşinden de ayrı kaldığı için üzüntü duyduğunu söylüyordu.

31 [Kanaatimizce burada Freud, Diferansiyel Psikoloji'nin kurucusu olarak bilinen William Stern'in 1913'te “Warnung vor dem Übergriff der Jugend-Psychoanalyse” başlığıyla yayımladığı eleştiriye göndermede bulunmaktadır -ç.n.]

Hans'ın söylediği bir Şey bana özellikle tuhaf gelmişti. Buna ben de bir açıklama bulmaya cesaret edemiyorum. Hastalık öyküsünü okuduğunda kendisine her Şeyin yabancı geldiğini, öyküde kendini tanıyamadığını, hiçbir Şey hatırlamadığını ve sadece Gmunden'e yapılan yolculuk bölümüyle karşılaştığında, oradaki kişinin kendisi olabileceğini hayal meyal hatırladığını anlattı. Demek ki analiz, olayları unutmaya karşı koruyamadığı gibi analizin kendisi de unutulmuŐtu. Psikanalize aşına olanlar için bunun bir benzeri bazen uykuda da yaŐanır. Bir rüyadan uyanırlar, ertelemekten rüyayı analiz etmeye karar verirler, çabalarının sonuçlarından memnun tekrar uykuya dalarlar, ancak ertesı sabah hem rüya hem de analizi unutulur.

Kavram Dizini

- agorafobi 97
agresif 10 (ayrıca bkz. *saldırganlık*)
ağız 32, 38, 39, 41, 42 n, 56, 75, 104
ağızlık 42, 43, 56
ağlama 16, 17, 54, 74, 80, 95
ahlakçı eğilimler 22
altını ıslatma 91
amnezi (bkz. *unutma*)
amphigen evre 92
analiz 15, 26, 36, 44, 48, 52, 54, 69, 71, 85-89, 91, 95, 96, 99, 100, 102-112, 114, 116, 122-126
analizin başarısı 102, 103, 118, 123, 124
analizin güvenilirliği 52
analizde inisiyatif 71, 102,
analizin sonu 112
başarısız analiz 48 n, 52
çocuğun analizi 1, 2, 26, 88, 89, 104, 114, 124
hastanın analizdeki özerkliği 54, 88, 102, 104, 108
yetişkinlerin analizi 4 n, 26, 88
analoji 108
anı 7, 97, 102, 115
perde anı (*Deckerinnerung*) 75
anne
anne memesi 3, 4 n,
anne rahmi 56, 57 n, 108 (bkz. ayrıca *kutu*)
anne sevgisi 35, 94, 114, 118
annenin çocuğa aşırı düşkünlüğü 15, 20
annenin gebeliği 58, 109, 111, 116
annenin genital organı 30
annenin kardeş doğurması 5, 58, 61, 72, 75, 80, 96, 109, 112, 113, 116
annenin kastrasyon tehdidi 3, 24, 26, 27
annenin yerine geçme 77 n, 78
annenin yokluğu 100
anneye (aşırı) düşkünlük 17, 18, 101, 118
anneye sahip olma 30, 31, 103, 104
anneyi ayartma 13, 17, 100
anneyi dövme arzusu 110
anneyi tuvaletten izleme 46, 55, 107
anneyle baş başa kalma arzusu 35-36, 95, 96, 110
anneyle evlenme 81, 97
anneyle yalnız kalmak 18, 68, 94
anneyle yatağa girme 16, 20, 30, 37, 68, 94, 100
antisemitizm 27 n
"aptallık" 22, 24, 29, 39, 47
arzu 2, 13, 14, 19, 29, 31, 41, 49, 56, 69, 78, 80, 82, 90, 94-97, 102, 104, 106, 110-112, 116, 121, 123
arzu fantezisi (*Wunschphantasie*) 41, 82, 111
arzu oluşumları (*Wunschbildungen*) 2

- arzu uyarımları (*Wunschregungen*) 97, 102, 110, 114
büyüme arzusu 91, 123
çıplaklık arzusu 69
görme-görülme arzusu, 14, 20, 101 (bkz. *Schaulust*)
ölüme yönelik arzu 41, 96, 111
- asabilik (*Nervösität*) 98
- aşk 96, 120
 platonik aşk 12
- aydınlatma 104 (bkz. *çocuğu cinsellik ile ilgili aydınlatma*)
- baba
 babadan korkma 32
 babadan öç alma 58
 babaya karşı düşmanlık 33-35, 104, 113, 116 (bkz. ayrıca *düşmanlık*)
 babayı bertaraf etme, uzaklaştırma 94, 110-113
 babayla oyun (bkz *oyun*)
 babanın ölümü 40, 41, 75-76, 95, 111
 babayla özdeşleşme 41
 babayla rekabet 34, 114
 babanın yerine geçme 76, 77, 82
- banyo yapma (bkz. *yıkanma*, ayrıca bkz. *küvet*)
- baskılama (*Unterdrückung*) 34, 117, 124
- bastırma (*Verdrängung*) 14, 18-22, 25-27, 36, 46, 56, 69, 90, 92, 95-101, 105, 114- 119, 123, 125
 bastırılanın geri dönüşü 116
 bastırılmış arzu 56
 bastırmaya bağlı tersine çevrilme 107 (*Verdrängungsumschwung*) 107
 bastırmanın başarısı 123
 bastırılmış dürtüler (*verdrängte Triebe*) 118
- bastırılmış düşünceler (*verdrängte Vorstellungen*) 118
bastırılmış kompleks, (*verdrängte Komplexe*) 122
bastırılmış özlem (*verdrängte Sehnsucht*) 19
bastırmanın sonradan boyun eğmesi (*nachträgliche Gehorsam der Verdrängung*) 27
nevrotik bastırma 125
- “bebekler nereden gelir?” muamması 113-115
- benlik 91
- bezden çıkma 91
- bilinç 7 n, 116, 123 n
 bilinç düzeyi 26
 bilinçli hale gelmek/bilince çıkmak 26, 54, 61 n, 96, 102, 104, 110, 118, 122, 123 n
 bulanık-bilinçli (*dunkelbewußt*) 7 n
- bilinç-öncesi (*Vorbewußte*) 123 n
bilinçdışı 7 n, 26, 27, 33, 41, 58, 69, 87-89, 100-6, 111, 114, 116
 bilinçdışı anlam 41
 bilinçdışı bilgi 109
 bilinçdışı düşünceler 58
 bilinçdışı gerçekleştirme 100
 bilinçdışı istekler 106
 bilinçdışı kompleks içeriği 111
 bilinçdışı malzeme 87- 89, 104 n
 bilinçdışı uyarımlar 104, 114
 bilinçdışı üretimler 33
 bilinçdışını tanıma 88, 102
- cezalandırma 33
 cezalandırılma korkusu 121
- cinsellik
 cinsel arzu 112
 cinsel birleşme 104, 117, 123
 cinsel dürtü 119, 122
 cinsel gelişim 93 n, 120
 cinsel haz 96

- cinsel ilişkiler 73, 83, 93, 94
 ebeveynin cinsel ilişkisine tanık olmak 83, 115
 cinsel kuram/cinsellik Kuramı 85 (bkz. *çocuksu cinsel kuram*)
 cinsel merak 5, 26, 96
 cinsel nesne (bkz. nesne)
 cinsel organ (bkz. *genital organ*) 18, 30, 93
 cinsel simgesellik 31
 cinsel uyarılma (bkz. *uyarılma*) 15, 100, 101, 118
 cinsel yapılanma 91, 92
 cinsel yaşam 2, 9, 85, 92, 93
 çocuk cinselliği (bkz. *çocuk*)
 otoerotik cinsellik (bkz. *otoerotizm*)
- cinsiyet farkı 23, 24, 27, 52, 72, 73, 76, 93, 101, 102
- çağrışım 3, 31, 86, 106
 çağrışımsal yol (*Assoziationsweg*) 116
 çağrışımsal bağlantılar (*Assoziationsverknüpfungen*) 116
- çarpıtma (*Entstellung*) 13, 68, 103, 110, 116, 118
- çatışma 35, 87, 120
 duygusal çatışma 113, 114
 çocukluk çatışmaları 121
- çıplaklık 23, 24, 43, 59, 68
 çıplaklık arzusu 69
- çiş-yapar 2-9, 14, 15, 17, 19, 20-27, 30, 31, 48-51, 55, 70, 71, 82, 89, 90-92, 101-103, 111, 114
 hayvanların çiş-yaparı 4-6
- çişini yaptıрма 13, 14, 90
- çocuk
 çocuk bakımı 94
 çocuk cinselliği 1-3, 7 n, 117
 çocuk sahibi olma arzusu/fantezisi 72, 77, 78 (çocuk bakımı fantezisi 92)
 çocuk eğitimi 2, 85, 87, 121, 123, 124
 çocuk gelişimi 3
 çocuğa vurma 33
 çocuğu cinsellikle ilgili aydınlatma 20, 21, 27, 32, 33, 71, 73, 78, 83, 85, 101, 123
 çocuğu yatağa alma (bkz. *yatak*) 20
 çocuğun düşünme kapasitesi 114, 115
 çocukların cinsel yaşamı 2, 9
 çocukların ruhsal yaşamı 85
 çocukların sözcüklerle ilişkisi 47 n
 çocukluk kaygısı 18, 19, 121
 çocukta doğum tasavvuru 71
 “kötü çocuklar” 31
 sosis-çocuk 111
 yeni doğan çocuk 56
- çocuksu cinsellik kuramı (*infantile Sexualtheorie*) 61, 72 n, 114
 çocuksu kompleksler 125
 çokeşlilik 9, 93
- Dementia Praecox* 88
- dışkılama 4 n, 81, 106, 108, 113, 117 (bkz. *Lumpf, kaka*)
 dışkı kompleksi 61, 89, 91, 106
 dışkılamadan korkma 53
 dışkıyla oynama 92
- direnç (*Widerstand*) 38, 48, 82, 87, 102, 104
- dişi cinsiyet 3
- dişil 14, 93
- doğum 4 n, 5, 6, 58, 61, 70, 72-77, 80, 82, 89, 96, 98, 108, 109, 111-116
 doğum tasavvuru 71
 doğum travması 98

- duygu 11, 96, 120
 duygulanım 26, 97, 116
 duyum 19, 26, 114
 dürtü (*Trieb*) 93, 124
 bastırılmış cinsel dürtüler, 118, 122
 dürtülerin baskılanması, 124
 dürtü bileşenleri 118, 121
 dürtü kuramı 119
 dürtü örtüşümü (*Triebverschränkung*) 107, 118
 kendini koruma dürtüsü 119 (*Selbsterhaltungstrieb*)
 libidinal dürtüler 119
 saldırganlık dürtüsü (*Aggressionstrieb*) 119, 90 n
 soru sorma dürtüsü 83
 temas dürtüsü (*Kontrektations-trieb*) 94
 ölüm dürtüsü (*Todestrieb*) veya yıkım dürtüsü (*Destruktionstrieb*) 119
- düşmanlık 27, 33–36, 96, 104, 113, 114, 116, 119
- ebeveyn 16, 56, 71, 83, 87, 94, 96, 99, 102, 111, 112, 116, 120–123
- eğilim
 eşcinsel eğilim 14
 düşmanca eğilim 33 (bkz. *düşmanlık*)
 saldırgan eğilim 95, 118, 119
- eğitim (bkz. *çocuk eğitimi*)
- ensest
 ensest bariyeri 31
- erillik 93
- erlilik (*Pubertät*) 125
- erojen bölgeler 91–93
- erotizm
 erotik arzu uyarımları 97
 erotik duygular 1
 erotik uyarım 11
- erotik özlem 18
 erotik ihtiyaç 112
- eşcinsellik 10, 11, 92, 93
 eşcinsel eğilim 14
 eşcinsellerde libido 93
- evlilik 77, 81, 97, 125, 111
 evlilik sahnesi 30
- fallus 93 n,
- fantezi 7, 24, 28–32, 53, 54, 62, 68, 69, 77–79, 84, 86, 89, 91, 92, 102–104, 108–112
 arzu fantezisi (*Wunschphantasie*) 41, 82, 111
 cinsel birleşme fantezileri 104
 fantezi ürünü çocuklar 79 n
 karşı çıkma fantezisi 30
 korunma ve savunma fantezisi (*Abwehrphantasie*) 102
 mastürbasyon fantezisi 22
 suç fantezisi 31, 103
 tesisatçı fantezisi 53, 54
 tren yolculuğu fantezisi 53, 54
 üreme fantezisi 108
 zürafa fantezisi 28–31, 104
- fenomenoloji 123 n
- fobi 4 n, 17–22, 34, 37, 41, 92, 95, 97–99, 85, 104–106, 111, 112, 116–120, 122, 124 (ayrıca bkz. “*aptallık*”)
 fobinin içeriği 117, 118
 fobi nesnesi 47 n, 107
- gebelik 58, 67, 109, 116, 111
 gebelik kompleksi (*Graviditätskomplex*) 69, 116
- genital bölgeler/organlar, 4, 14, 16 n, 18, 30, 91–93, 112 cinsel organ, organ
 hayvanların genital bölgeleri 4
- gülme 14, 35, 38, 40, 63, 70, 71

- hareket 36–38, 42, 53, 67, 68, 80, 97, 105, 106, 118, 119
 hareket özgürlüğü 106, 118
 hareket hazzı 118
 hareket itkisi (*Bewegungsimpuls*) 118
- hastalık
 Hans'ın hastalığı 1, 18, 97–99, 106, 112
 hasta olmak 86, 97, 121, 123, 124
 hastalığın vesilesi 20, 101, 106, 107, 115, 117
 hastalık öyküsü (*Krankengeschichte*) 1, 15, 83, 96, 105, 116, 117, 123, 126
 hastalık vakası (*Krankheitsfall*) 27, 98, 116
- hatırlama 32, 33, 48, 57, 61, 63, 68, 74, 75, 101, 107, 115, 126
- hatırlatma (çağrıştırma anlamında) 26, 42, 43, 44, 52, 53, 55, 92, 106, 116, 101, 107, 111, 115, 117
- hayal etme (fantezi kurma) 7, 23, 49, 53, 57, 75, 81, 112
- haz 14, 20, 26, 46, 90, 91, 94, 96, 107, 113, 119, 127
 dışkılama hazzı 81, 91
 dokunma hazzı (*Berührungslust*) 94
 hazzın hazzetmemeye çevrilmesi (*Verkehrung von Lust in Unlust*) 26
 hazzın kaygıya dönüşmesi 100
 haz deneyimi 94, 112
 haz nesnesi 47
 hareket etme hazzı 118 (bkz. *hareket*)
 intikam hazzı 113
 seyretme ve görme hazzı 26, 46, 90 (bkz. *Schaulust*)
 teşhir hazzı (*Exhibitionslust*) 14
- heyecan
 cinsel heyecanlar (*sexuelle Regungen*) 2
 müşfik heyecan 32
- histeri 92
 kaygı histerisi (*Angsthysterie*) 98, 99
 konversiyon histerisi (*Konversionshysterie*) 98
- ısırmak/ısırılmak 15, 17, 19, 21, 22, 36, 39–41, 61, 95, 97, 101, 105, 106, 116
- idealize etme 78 n
 invazyon 98
 iğrenme 45, 46, 50, 51, 56, 92 (bkz. ayrıca *tiksinti*)
- ikame 19, 116
 simgesel ikame 38
- inkâr 2, 14, 81, 107
- intikam 109, 110
 intikam hazzı (*Vergeltungslust*) 113
- isim verme 22, 43, 69, 72, 78, 79, 89, 111
- istek (Hans'ın istekleri) 11, 12, 14, 16, 17, 20, 22, 23, 34–36, 38, 39, 43, 46, 49, 50, 59, 61, 65–67, 72, 75, 77, 78, 80, 90, 94, 95, 97, 99–103, 110, 111, 113
- itiraf 1, 18, 20, 31, 69, 75, 81, 107, 108, 110, 111
- itki 114 (*Impuls*)
 cinsel birleşme itkisi (*Koitusimpuls*) 118
 hareket itkisi (*Bewegungsimpuls*) 118
 obsesif itki (*Zwangsimpuls*) 105
 oç alma itkisi (*Rachedrang*) 69
 sadist itkiler (*sadistische Antriebe*) 117
 saldırgan itkiler (*aggressive Impulse*) 115

- kabızlık 44, 45, 83, 95
kabızlık kompleksi 95
- kadın
kadın düşmanlığı/mizojini 27 n
“kadınların çiş-yaparı yoktur”
(bkz. *cinsiyet farkı*)
kadını 77, 93
- kaka 44, 52, 55, 83, 89, 92, 106–9,
111, 113 (bkz “*Lumpf*”)
kaka yapmak, 43, 55, 56, 115
- kan 5, 47, 60, 68, 95, 107
- karakter 121, 122
- kardeş/kız kardeş 6, 8, 14, 23, 90,
96, 108, 109, 125
kardeşin ölümü arzusu 55, 59,
60, 96, 108
yeni doğan kardeş 5, 56, 61, 72,
96, 97, 109, 112
- kastrasyon (*Kastration*)
kastrasyon kompleksi 3, 4 n,
26, 27, 84, 89, 103
kastrasyon korkusu 111
kastrasyon tehdidi 4 n, 26, 27,
90, 102
- kaygı 16–20, 23, 24, 26, 33–36, 40,
41, 84, 95, 97–108, 115–121,
128
bastırılmış özlem olarak kaygı
19
çocuk kaygısı 18
çocukluk kaygısı 121
erotik özlem olarak kaygı 18
ısırılma kaygısı 95
kaygı durumu (*Angstzustand*)
20, 26, 100, 117
kaygı krizleri (*Anfälle der
Angst*) 35
kaygı histerisi 98
kaygı nesnesi 105
kaygı rüyası 16, 17, 100
sokak kaygısı 18, 69
patolojik kaygı 19 n
sevilmeme kaygısı 30
trenyolu kaygısı 69
- ket vurma/ kette-n-me (*Hemmung*)
99, 104, 106, 117
- kıskanma 6, 68, 74, 104
- kıyaslama 26, 91
bilinçdışı kıyaslama (*unbewußte
Vergleichung*) 103
- kızarma 11–12
- kin 109
- klitoris 7 n
- kompleks 19, 118, 122
anneye sahip olma kompleksi
103
at kompleksi 41, 116
bilinçdışı kompleks 102, 103,
105, 111, 114
çocuksu kompleksler, 27 n, 125
dışkı/kaka kompleksi (*Exkre-
mentalkomplex*) 61, 89, 91, 106
gebelik kompleksi (*Graviditäts-
komplex*) 69, 116
kastrasyon kompleksi (*Kastrati-
onskomplex*) 3, 4 n, 26, 27, 84,
89, 103 (ayrıca bkz. *kastrasyon*)
kabızlık kompleksi 95
patojen kompleksler, 124
temsil kompleksleri (*Vorstel-
lungskomplex*) 125
- konsültasyon 32–34
- konversiyon 98
konversiyon histerisi 98
- korku 18, 20, 25, 28, 32, 33, 35, 37,
39, 52, 54, 80, 97, (bkz. ayrıca
fobi)
at korkusu 15, 17–25, 30, 32,
35–42, 80, 97, 101–106, 115,
118, 122
atların düşmesi/devrilmesi kor-
kusu 36, 37, 39, 40, 106
babadan korkma 32, 75, 104
büyük hayvan korkusu (zürafa,
fil, pelikan) 25
dışkılamadan korkma 53
ısırılma korkusu 101 (ayrıca
bkz. *ısırılma*)

- kastrasyon korkusu 111
 küvet korkusu 54, 82, 96, 108
 sokağa çıkma korkusu 15, 17, 23
 tuvalet korkusu 51, 52 (bkz. *tuvalet*)
 yüklü at arabası korkusu 40, 41, 44, 55, 56, 76
- kusur 26, 87, 120
 kutu 57, 58, 60, 62, 64, 65, 67, 80, 109 (bkz. *anne rahmi*)
 küvet 57, 82, 96, 108, 111
 küvet korkusu 54, 96, 108
 küvet fantezisi
- leylek masalı/yalanı 5, 8, 56-61, 72, 109, 113
- libido 18-20, 93, 97-99, 107, 119
 eşcinsellerde libido 93
 libido-kaygı (*Libido-Angst*) ilişkisi 18-20, 99, 100, 107, 115
 libidinal dürtü 119
 libidinal özlem 115
 libidonun bastırılması, 19
 libidonun konversiyonu 98
 libidonun sabitlenmesi 97
 “*Lumpf*” (bkz *kaka*) 43-46, 51-53, 55, 56, 61, 73, 79-81
- mahremiyet 110
 mahrumiyet 112, 118
 malzeme (bkz. *bilinçdışı malzeme, patojen malzeme*)
- mastürbasyon (*Masturbation*) 13 n, 20, 22, 24, 79, 92, 100, 101, 112, 115, 116, 117
 mastürbasyon alışkanlığından vazgeçme çabası 92
 mastürbasyon fantezisi (*Onanierphantasie*) 22, 24, 79
 mastürbasyon-kaygı ilişkisi 20, 101, 115
 mastürbasyona karşı ikaz 22, 116
- maymun 9
 meme
 inek memesi 3
 anne memesi 3,4
- merak 3-6, 19, 22, 49, 50, 55, 61, 90, 96
 öğrenme merakı-cinsel merak 5, 90, 96
- meşrulaştırma 24
 mide bulandırıcı 51 (bkz. *iğrenme*)
 mitoloji 3, 4, 57 n
 mizaç 112
 motivasyon 113
 mutluluk 11, 77, 81, 91
 müdahale 2, 90, 106, 107, 124
 analitik/terapötik müdahale 88, 101
- nefret 95, 114, 119
 sevgi-nefret kutuplaşması 114
- nesne 9, 18, 19, 22, 40, 47, 83, 91-94, 97, 100, 105, 107, 117, 118, 120
 cinsel nesne 92, 93
 haz nesnesi 47
 kaygı/fobi nesnesi (*Angstobjekt*) 47, 105, 107, 115, 117
 nesne seçimi (*Objektwahl*) 9, 19, 91, 120
 nesne sevgisi (*Objektliebe*) 93, 94, 97
 nesnesiz kaygı 18
 sevgi nesneleri (*Objekte zur Liebe*) 94
 sempati ve ilgi nesnesi 115
- neşe 2, 12, 15, 17, 23, 41, 87, 120
 nevroz 19, 20, 33, 69, 88, 94-98, 112, 115-125
 çocukluk nevrozu 98, 125
 nevrozların etiyojisi 98, 122
 nevrozun gelişimi ve yapısı 112, 116
 nevroza yakınlık 122

- nevrotik 1, 2, 3, 13, 27, 86, 98, 99, 117-121, 123-25
nevrotiklerin analizi 3
nevrotik apane 13 n
nevrotik bastırma 125
nevrotik çocuk-normal çocuk 121-123
nevrotik kaygı 98
nevrotik semptomlar
yetişkin nevroitikler/yetişkinlerde nevroz 1, 121
- normallik 10, 85, 86, 90, 93, 95,
“normal insan” 120, 123
- obsesif itki (*Zwangsimpuls*) 105
(bkz. ayrıca *itki*)
- Oidipus 81, 94
babanın yerine geçme 76, 77
babayı bertaraf etme-uzaklaştırma 94, 953 113
- okşamak/okşanmak
(sarılıp okşanmak) 16-19, 23, 30, 97, 100
sözle okşamak/fiilen okşamak 16
- organ
cinsel organ 14, 16 n, 18, 30, 90-93 (bkz. *genital organlar*)
eril cinsel organ 3, 90-93
kadın üreme organı 73
- otoerotizm 9, 79 n, 90, 91, 93, 97, 112
otoerotik tatmin 112 (bkz. *mas-türbasyon*)
- oyun 7, 10, 11, 13, 18, 23, 37, 38, 43, 47, 48, 68, 70, 72, 73, 81, 94, 106, 107, 111, 112, 115
atçılık oyunu 22, 41, 47, 107, 111, 116
babayla oyun 106, 107
bakıcı kadınla oyun 71
- dışkıyla oynama (bkz. *dışkı*)
grup oyunları 13
hayali çocuklarla oynamak 81, 111, 112
kız arkadaşlarla oynama 7, 11, 13, 94
kızak oyunu 23
kutu yükleme-boşaltma oyunu 80
kürekle oynamak 49
oyuncak atla oynama 47 n, 74
oyuncak bebekle oynamak 8, 70, 72, 111
oyunda rollerin tersine çevrilmesi 41
oyunu yarıda kesmek 115
penisle oynama (bkz. *penis*)
plastik bebekle oyun 69
rehincilik ve rehinden kurtarma oyunu 13
sokakta oyun oynamak 37
rol oyunu 78, 107
tuvaletçilik 9
- oç alma itkisi 69
öfke 6, 43, 61
öğle uykusu 12
ölüm 40, 56, 60, 76, 95, 96, 106, 108, 109
öldürme arzusu (*Todeswunsch*) 29, 95, 111
ölüm dürtüsü (*Todestrieb*) 119
- öpme 10, 12, 13, 33, 74, 95
özdeşleşme 41
özgüven 27
özlem 8, 18, 19, 30, 93, 94, 97, 100, 115
çocuk sahibi olma özlemi 77, 78
- paket-ler 21, 31, 36, 38, 57, 64, 76
panik 97
para 56, 69, 110
“patırtı yapmak” 40-43, 51-53, 59, 65, 66, 74, 80, 91, 115

- patojen malzeme 88, 89, 98, 102, 104, 116, 124, 125
- patojeniz 22
- penis 3, 4, 9 n, 12, 14, 15, 20, 22 n, 27 n, 30, 31 n, 53, 84, 92, 93, 108, 114 (bkz. *çiş-yapar*)
- penisle oynama 17, 22, 26, 102
- penisin kaybı (bkz. *kastrasyon*)
- popo 3, 27, 55, 59, 74, 80-82, 91
- “Profesör” (Freud) 15, 24, 33, 38, 43, 45, 60, 81, 83
- Prometheus 82
- protesto
- eril protesto (*männlicher Protest*) 119
- psikanalist 2
- psikanaliz 16, 29, 37, 44, 60 n, 88, 102, 105, 119, 122, 124-126
- çocuk psikanalizi 1
- psikanalitik çalışma, 105
- psikanalitik inceleme, 85
- psikanalitik tedavi, 87, 99, 121
- psikanalitik yöntem 99
- psikanaliz ve çocuk eğitimi 124
- psikonevrotikler 98
- psikoseksüel gelişim 96
- rahatsızlık 15, 17, 88, 120
- rahim 57 n, 108 (bkz. *anne*)
- rekabet/rakiplik 107, 114
- ruh 103
- ruh hali 16, 18, 100
- ruhsal çaba 99
- ruhsal faaliyet 121
- ruhsal gerileme süreci (*psychische Rückbildungsprozesse*) 92
- ruhsal mekanizma 98
- ruhsal yapı 1, 99
- ruhsal yaşam (*Seelenleben*) 85, 87, 96
- ruhsallık 7, 86
- ruhsal süreç 7
- rüya 7, 8, 13, 14, 16, 17, 19, 24, 28, 29, 49, 86, 90, 100, 126
- bastırma rüyası 100
- işitsel rüya (*type auditif*) 13
- kaygı rüyası 16, 17, 100
- rüya analizi 126
- rüya-fantezi 24
- rüya yorumu 13, 14
- sabitlenme (*Fixierung*) 14, 41, 93, 97
- saçmalık 58
- sadizm 95
- sadist arzular 110
- sadist hevesler 67
- sadist itkiler 114, 117
- sadist saldırgan eğilimler 119
- sadistik şehvet (*sadistische Gelüste*) 59
- sağlıklılık 121, 124
- sahtelik 56
- saldırganlık 12, 95, 115, 118, 119
- saldırganlık dürtüsü (*Aggressionstrieb*) 119, 90 n
- saldırgan eğilimler (*Aggressionsneigung*) 95, 118, 119
- saldırgan itkiler (*aggressive Impulse*) 115
- sapkınlık 92
- savunma 102
- savunmacı yapılar 99
- semtom 27, 117, 121
- semtomatik eylem 71, 109-111
- sendrom 98
- Sfenks bilmececi 113
- simge 31, 38, 104, 109
- cinsel simgesellik 31 n
- kaka simgesi 107
- simgesel ikame 38
- sinir krizi (*nervöser Anfall*) 23
- sinirsel rahatsızlık 15
- sokak 37, 44, 67, 75, 80,
- sokağa çıkma fobisi 15-19, 23, 97, 118

- somatik 100, 115
sünnet 27 n
Schaulust 11-12, 14, 46, 90, 101, 107
bakma zorlantısı 21
çiş yaparken seyredilme 49, 50
şaka 30-32, 33, 40, 58, 64, 66, 79
şefkat 1, 9, 10, 33, 35, 56, 96, 112
abartılı şefkat 35, 56
takılı kalmak 93
Tanrı
“Sevgili Tanrı” 23, 33, 70, 72, 76, 77
tatmin 19, 20, 30, 94, 100, 101, 112, 115
tedavi (*Behandlung*) 1, 27, 87, 99, 117, 121, 124
tekrar 107, 110
telafi 112
telkin 86-89
temas dürtüsü (*Kontrektationstrieb*) 94
temsil 26, 30, 31, 56, 57, 100, 104, 109, 116, 125
temsil içeriği 116 (*Vorstellungsinhalt*)
teselli 6, 8, 12, 26, 91
terapötik 88, 101
terapötik başarı 102
teşhir
teşhir hazzı 14 (ayrıca bkz. *Schaulust*)
teşhirci 15
tikinti 117 (bkz. *iğrenme*)
travma 116
travma gücü (*traumatische Kraft*) 115
tren 31, 53- 55, 67, 68, 110
trenyolu 69
tren istasyonu 4, 21, 35, 53
tren vagonu 55
tutkulu aşk 86
tuvalet 9, 11, 43, 46, 49, 51-53, 81, 91, 107
tükürmek 44, 45, 51, 55
tümevarım 6
unutma 25 n, 31, 48, 82, 126
utanma 12, 26, 29, 46, 92, 93
uyarılma (*Erregung*) 4, 15, 100, 101, 112, 114, 115, 118
aşırı cinsel uyarılma (*sexuelle Übererregung*) 15
uyarım/heyecan (*Regung*) 3, 11, 18, 97, 102, 104, 106, 110, 117, 119 (bkz. *heyecan*)
bilinçdışı uyarımlar
arzu uyarımları (*Wunschregungen*) 110
erotik uyarımlar/heyecanlar (*erotische Regungen*)
uyuma
anneyle uyuma 18, 28, 68
birlikte uyuma 11
vajina 114, 123
vicdan 86, 96
vicdan azabı 121
Yahudilik 27 n
yalan 46, 58, 79, 87, 109, 113
yalnız kalmak 34, 112
anneyle yalnız kalmak 18, 68, 94
yalnız yaşamak 125
yasak 31, 37, 49, 69, 99, 103, 104, 107, 110, 112
yatak 5, 11, 16, 20, 21, 30, 34, 58, 59, 68, 77, 79, 100, 103, 113, 115
çocuğu yatağa alma-ma 11, 16, 18, 20, 27, 28, 30, 34, 37, 53, 56, 75, 77, 83, 112
birlikte yatma 94

- yatkınlık 9, 98, 117, 124
yıkanma 6, 8, 12, 14, 16, 23, 31, 43,
50,53-55, 59, 108
yoğunlaşma 69
yorumlama 1, 30, 31, 41, 68, 82,
103, 104, 106, 108, 110
babanın Hans'ın rüyasını yo-
rumlaması 13
küvet fantezisinin yorumu 82
suç fantezisinin yorumlanama-
ması 103
yorumlama sanatı 102
zürafa fantezisinin yorumu 30,
31
yumurtlama 70-72
yüceltme (*Sublimierung*) 117 n
yük 36, 37, 39, 41, 42, 44, 56, 62,
105, 106, 109
yüklenmiş atlar/arabalar 38, 39,
53, 76, 80, 106-107, 109
yükleme boşaltma 38, 80
yükli karın/gebelik 108, 111
yükleme rapması 36, 37, 65
zorlantı 21
zürafa 8, 25, 28-31, 103, 104
buruşuk zürafa fantezisi 28-32

Kişi Adları ve Kaynakça

- Abraham, Karl, 82 n.
(1909) *Traum und Mythos: Eine Studie zur Volkerpsychologie*, Leipzig ve Viyana. [Rüyalar ve Mitler: Etno-psikoloji Üzerine Bir İnceleme.]
- Adler, Adler, 90, 118, 119.
(1908) “Der Aggressionstrieb im Leben und in der Neurose”, *Fortschr. Med.*, 26, s. 577. [Yaşamda ve Nevrozda Saldırganlık Dürtüsü.]
- Alexander, Franz, 4 n.
(1922) “Kastrationskomplex und Charakter”, *Int. Z. Psychoanal.*, 8, s. 121. [Karakter ve Kastrasyon Kompleksi.]
- Andreas-Salomé, Lou, 4 n.
(1916) ““Anal” und “Sexual””, *Imago*, 4, s. 249.
- Bernheim, Hippolyte, 86.
- Busch, Wilhelm, 10 n.
- Dogberry, 122.
- Freud, Sigmund, 2, 3 n., 6 n., 7 n., 14, 27 n., 85, 94, 94 n.3, 96, 98 n., 100, 119 n.
(1900a [1899]) *Die Traumdeutung* [Rüyaların Yorumu], Viyana. GS, 2-3; GW, 2-3; SE, 4-5.
(1905d) *Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie* [Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme], Viyana. GS, 5, s. 3; GW, 5, s. 29; SE, 7, s. 125. (2, 7 n., 85, 94 n.3)
(1905e [1901]) “Bruchstück einer Hysterie-Analyse” [“Bir Histeri Vakasının Analizinden Parçalar”] GS, 8, s. 3; GW, 5, s. 163; SE, 7, s. 3. (3 n.)
(1908c) “Über infantile Sexualtheorien” [Çocuksu Cinsellik Kuramları Hakkında] GS, 5, s. 168; GW, 7, s. 171; SE, 9, s. 207. (7 n.)
(1908f) W. Stekel için önsöz, *Nervöse Angstzustände und ihre Behandlung* [Sinirsel Kaygı Durumları ve Tedavisi], GS, 11, s. 239; GW, 7, s. 467; SE, 9, s. 250. (98 n.)
(1912-13) *Totem und Tabu* [Totem ve Tabu], Viyana, 1913. GS, 10; GW, 9; SE, 13. (27 n.)
(1914d) “Zur Geschichte der psychoanalytischen Bewegung” [“Psikanaliz Hareketinin Tarihine Katkı”], GS, 4, s. 411; GW, 10, s. 44; SE, 14, s. 3. (119 n.)
(1920g) *Jenseits des Lustprinzips* [Haz İlkesinin Ötesinde], Viyana. GS, 6, s. 191; GW, 13, s. 3; SE, 18, s. 7. 119 n.
(1923b) *Das Ich und das Es* [Ben ve O], Viyana. GS, 6, s. 351; GW, 13, s. 237; SE, 19, s. 3. (119 n.)

(1923e) "Die infantile Genitalorganisation" ["Çocuklukta Genital Örgütlenme"] GS, 5, s. 232; GW, 13, s. 293; SE, 19, s. 141. (93 n.)

Graf, Herbert, 117 n.

Heine, Thomas Theodor, 111 n.

Liébeault, Ambroise, 86.

Meyer, Conrad Ferdinand, 96 n. *Huttens letzte Tage*

Moll, Albert, 94.

(1897) *Untersuchungen über die Libido sexualis* [Libido Sexualis Üzerine-Araştırmalar] Berlin.

Prometheus, 82 n.

Rank, Otto, 98n.

(1909) *Der Mythos von der Geburt des Helden*, [Kahramanın Doğuşu Mitleri] Leipzig ve Viyana.

Sadger, Isidor, 77 n.

(1908) "Fragment der Psychoanalyse eines Homosexuellen", ["Bir Eşcinsel Psikanalizinden Parçalar"] *Jb. sex. Zwischenst.*, 9, s. 339.

(1909) "Zur Ätiologie der konträre Sexualempfindung" ["Ters İlişkinin Etiyolojisi Hakkında"] *Med. Klinik.*, 10, s. 109.

Sargon, Akad Kralı, 57 n.

Shakespeare, William, *Kuru Gürültü*, 122.

Stärcke, August, 4 n.2.

(1921) "Der Kastrationskomplex", *Int. Z. Psychoanal.*, 7, s. 9.

Stekel, Wilhelm, 98 n.

(1908) *Nervöse Angzustände und ihre Behandlung*, Berlin ve Viyana [Sinirsel Kaygı Durumları ve Tedavisi]

Weininger, Otto, 27 n.

(1903) *Geschlecht und Charakter*, Viyana, [Cinsiyet ve Karakter]

Wundt, Wilhelm, 7 n.

Freud (1856-1939): Psikanaliz tarihinin en önemli vaka öykülerinden biri sayılan bu eser beş yaşındaki Küçük Hans'ın fobilerinin aile ilişkileri içinde nasıl şekillendiğini ortaya koyarken bir yandan da Freud'un çocuk cinselliği üzerine o dönemde çokça yadırganan fikirlerinin doğrulandığı bir örnek sunar.

SIGMUND FREUD - BÜTÜN ESERLERİ: 2

Ahmet Fırat (1973): Ege Üniversitesi'nde Sosyoloji okudu. Friedrich Hebbel'den çevirdiği Judith, Hasan Âli Yücel Klasikler Dizisi'nde yayımlandı. Viyana'da yaşamakta, çevirmenlik yapmaktadır.

15 TL